

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα για Στελέχη Επιχειρήσεων

*Be executive
Be with us*

Θέμα Διπλωματικής Εργασίας:

**ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ BREXIT ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ
ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΤΟ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ**

Μεταπτυχιακός Φοιτητής: Μαλτέζος Ορέστης - Κωνσταντίνος
Α.Μ. 2152015009

Επιβλέπων Καθηγητής:
Ανδρικόπουλος Ανδρέας

Επιτροπή Αξιολόγησης:
Ανδρικόπουλος Ανδρέας
Μαύρη Μαρία
Μπεκιάρης Μιχάλης

Χίος, Μάρτιος 2018

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Ανδρικόπουλο Ανδρέα, επίκουρο καθηγητή Χρηματοοικονομικής στο Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστήμιο Αιγαίου, για τη βοήθεια και την καθοδήγησή του σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Ακόμη, ευχαριστώ ιδιαίτερα τους κ. Σάμιτα Αριστεΐδη, κ. Καμπούρη Ηλία και κ. Γάκη Ελένη για τις χρήσιμες συμβουλές τους και την υποστήριξη. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους, όσοι έδειξαν ενδιαφέρον και έλαβαν μέρος στην έρευνα.

Περίληψη

Στις 23 Ιουνίου 2016, πραγματοποιήθηκε ένα δημοψήφισμα ιδιαίτερης σημασίας καθώς από αυτό εξαρτάται η παραμονή ή η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου κλήθηκαν να ψηφίσουν υπέρ ή κατά της παραμονής της χώρας τους στην ενωμένη Ευρώπη λόγω της δυσaréσκειας των πολιτών σε θέματα μετανάστευσης, εξωτερικής πολιτικής, νομοθεσιών και γενικότερης οικονομικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η επερχόμενη έξοδος προκάλεσε πολλές αναταραχές στο πολιτικό -οικονομικό σκηνικό της Ευρώπης αλλά και όλου του κόσμου, κυρίως λόγω της αβεβαιότητας που επικράτησε μετά το δημοψήφισμα αναφορικά με τα παρεπόμενα αποτελέσματα και τις συνέπειες που θα προκύψουν τόσο σε βραχυπρόθεσμο όσο και σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Όπως είναι λογικό και αναμενόμενο, η Ελλάδα θα δεχτεί και αυτή τις συνέπειες του Brexit σε πολλούς τομείς και ιδιαίτερα στον τουρισμό, ο οποίος είναι θεμέλιος λίθος της οικονομίας του ελλαδικού χώρου. Για τους λόγους αυτούς και πρωτίστως για τον πρόσφατο χαρακτήρα του θέματος, θεωρήθηκε αναγκαίο να ερευνηθούν ορισμένοι βασικοί παράγοντες που θα επηρεάσουν το ελληνικό τουριστικό προϊόν και τις «τουριστικές» σχέσεις Ελλάδας – Μεγάλης Βρετανίας γενικότερα. Η έρευνα ακολουθεί την ποσοτική μεθοδολογία και βασίζεται στη συμπλήρωση ερωτηματολογίου που χορηγήθηκε σε πολίτες της Μεγάλης Βρετανίας, οι οποίοι/-ες επισκέφθηκαν το νησί της Ρόδου στις αρχές της θερινής περιόδου 2017. Τα ευρήματα βασίστηκαν στις απόψεις των ατόμων που έλαβαν μέρος στην ερευνητική διαδικασία και τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν σε ικανοποιητικό βαθμό το θεωρητικό υπόβαθρο, τους άξονες διερεύνησης και τις υποθέσεις της έρευνας.

Λέξεις/φράσεις - κλειδιά:

Brexit, Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), Μεγάλη Βρετανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ελληνικός Τουρισμός, Ελληνική Οικονομία

ABSTRACT

On the twenty-third of June 2016, a referendum of great importance was held in Great Britain. The significance of it was great because this would determine the issue of whether Great Britain would still be a member of the European Union or not. The citizens of the United Kingdom were called upon to vote in favor or against the idea of remaining members of the United Europe, based on the idea which had been previously put forward. This was brought about owing to the dissatisfaction felt by the British citizens over the issue of immigration, foreign affairs policy, legislation and generally the overall financial policy on the part of the European Union. A lot of social upheaval, regarding the politico - economic was caused by the oncoming exit. This was not only seen in the setting of Europe but was also noticed throughout the world mainly because of the uncertainty, which was so profoundly prevalent after the referendum in connection with the consequences and incidentals attributed to it, which may eventually arise in the long run as well as in the short run level. Due to all the above, it is reasonable and it is expected that Greece will be generally affected in all sectors by the consequences of the Brexit, particularly in terms of tourism which constitutes a fundamental sector of the Greek Economy. For the above reasons and mainly for the recent nature of the issue it was urgently considered essential for certain basic factors for the matter to be inquired into, so that negative results of it could be avoided in order for the Greek tourist product not to be affected as well as the touristic relation between Greece and Great Britain, in general. The research into it follows the quantitative methodology and it is based on filling in a questionnaire given to citizens of Great Britain who visited Greece at the beginning of the tourist period of the year 2017. The findings of this research were derived from the viewpoint of the people who participated in the research procedure, the results of which confirm, at a satisfactory level, the theoretical base, the keystone of the research as well as the hypothesis of it.

Key words: Brexit, European Union (E.U.), Great Britain, United Kingdom, Greek tourism, Greek economy

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευχαριστίες	2
Περίληψη	3
ABSTRACT	4
Πίνακας Περιεχομένων	5
Σειρά Πινάκων	7
Σειρά Διαγραμμάτων	9
Εισαγωγή – Ερευνητική Υπόθεση	10
I. Η Προβληματική της Έρευνας	10
II. Χρησιμότητα – Σημασία της Έρευνας	11
III. Ερευνητικοί Στόχοι και Υποθέσεις της Έρευνας	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	13
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	13
1.1. Εισαγωγή	13
1.2. Μεγάλη Βρετανία: Η Πορεία προς το BREXIT	13
1.2.1. BREXIT: Ορισμός, Λόγοι και Αίτια	15
1.2.2. Hard και Soft BREXIT	18
1.2.3. Οι Συνέπειες του BREXIT στην Παγκόσμια Οικονομία	19
1.2.4. BREXIT και Ελληνική Οικονομία	22
1.3. Η Έννοια του Τουρισμού	24
1.3.1. Ο Τουρισμός στην Ελληνική Πραγματικότητα	26
1.3.2. Οικονομία και Τουρισμός	30
1.3.3. Οικονομία και Τουρισμός: Τάσεις και Προοπτικές στην Ελλάδα	32
1.3.4. Το Τουριστικό Φαινόμενο στο Νησί της Ρόδου	34
1.4. Τουρισμός και BREXIT	36
1.4.1. BREXIT και Ελληνικό Τουριστικό Προϊόν	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	43
ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ	43
2.1. Εισαγωγή	43
2.1.1. Σύνδεση Θεωρίας και Μεθόδου	43
2.1.2. Επιλέγοντας Μεθοδολογία και Τεχνικές Έρευνας	45
2.1.3. Η Ποσοτική Έρευνα ως Μέθοδος Συλλογής Δεδομένων	45

2.2. Τεχνικές Ποσοτικής Έρευνας	46
2.2.1. Το Ερωτηματολόγιο	46
2.2.2. Ανάλυση Περιεχομένου	48
2.3. Εγκυρότητα και Αξιοπιστία στην Ποσοτική Έρευνα	49
2.4. Επιλογή Δείγματος	50
2.5. Δυσκολίες και Περιορισμοί στην Ποσοτική Έρευνα	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	53
ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	53
3.1. Εισαγωγή	53
3.2. Οι Μεταβλητές της Έρευνας	54
3.3. Περιγραφική Στατιστική	56
3.4. Εισαγωγή στην Ανάλυση των Υποθέσεων	73
3.5. Ανάλυση και Ερμηνεία των Δεδομένων ανά Άξονα	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	91
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	94
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	103
Το Ερωτηματολόγιο της Έρευνας	104

ΣΕΙΡΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Φύλο» (Gender).....	56
Πίνακας 2: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Ηλικία» (Age).....	57
Πίνακας 3: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Εκπαίδευση» (Education).....	59
Πίνακας 4: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Εθνικότητα» (Nationality).....	59
Πίνακας 5: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Συχνότητα Επίσκεψης» (Times Visited).....	60
Πίνακας 6: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Πακέτο Διακοπών» (Vacation Package).....	61
Πίνακας 7: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Ημερήσια Έξοδα» (Spend on Vacation).....	62
Πίνακας 8: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Διάρκεια Διακοπών» (Duration).....	62
Πίνακας 9: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Προηγούμενο Ταξίδι» (Previous Travel).....	63
Πίνακας 10: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Διάρκεια Προηγούμενων Διακοπών» (Last Travel Duration).....	64
Πίνακας 11: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Έξοδα Προηγούμενων Διακοπών» (Spend Previous Time).....	65
Πίνακας 12: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Κόστος Διαβίωσης» (Cost of Living).....	65
Πίνακας 13: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Επιρροή στο Εισόδημα» (Affect Income).....	66
Πίνακας 14: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Ελεύθερη Μετακίνηση» (Travel Freely).....	67
Πίνακας 15: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Ακύρωση Διακοπών» (Cancel Vacations).....	68
Πίνακας 16: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Visa».....	68
Πίνακας 17: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Κόστος Ταξιδιού στην Ελλάδα» (Expectations).....	69
Πίνακας 18: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Επίσκεψη μετά το Brexit» (After Brexit Visit).....	70
Πίνακας 19: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Λόγοι Μη Επίσκεψης» (Reason Not Come).....	70
Πίνακας 20: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Προορισμοί εκτός E.E.» (Destinations Outside EU).....	71
Πίνακας 21: Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Ψήφος» (Vote).....	72
Πίνακας 22: Συχνότητα Εμφάνισης Διαφορών Ανάμεσα στις Μεταβλητές Spend Previous Time και Spend on Vacation.....	75
Πίνακας 23: Έλεγχος Συσχέτισης Wilcoxon Signed - Ranks Test για τα Ημερήσια Έξοδα.....	75
Πίνακας 24: Έλεγχος Συσχέτισης Wilcoxon Signed - Ranks Test για τη Διάρκεια Ταξιδιού.....	76
Πίνακας 25: Έλεγχος Συσχέτισης Kendall μεταξύ των Μεταβλητών «Επιρροή στο Εισόδημα» και «Κόστη Διαβίωσης».....	78
Πίνακας 26: Έλεγχος Συσχέτισης Kendall μεταξύ των Μεταβλητών «Visa» και «Επίσκεψη μετά το Brexit».....	78
Πίνακας 27: Έλεγχος Συσχέτισης Kendall μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και «Προορισμοί εκτός E.E.».....	79
Πίνακας 28: Έλεγχος Συσχέτισης Kendall μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και «Οικονομική Ευχέρεια».....	79
Πίνακας 29: Έλεγχος Συσχέτισης Kendall μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και «Κόστος Διακοπών στην Ελλάδα».....	79
Πίνακας 30: Έλεγχος Βελτίωσης έναντι του Σταθερού Μοντέλου.....	80
Πίνακας 31: Έλεγχος Καλής Προσαρμογής.....	80
Πίνακας 32: Ποσοστό Μεταβλητότητας.....	81
Πίνακας 33: Συντελεστές Μοντέλου Παλινδρόμησης.....	81

Πίνακας 34: Έλεγχος Συσχέτισης μεταξύ των Μεταβλητών «Επιρροή στο Εισόδημα» και «Ακύρωση Ταξιδιού»...	84
Πίνακας 35: Έλεγχος Συσχέτισης μεταξύ των Μεταβλητών «Ελεύθερη Μετακίνηση» και «Ακύρωση Ταξιδιού»...	84
Πίνακας 36: Έλεγχος Βελτίωσης έναντι του Σταθερού Μοντέλου.....	85
Πίνακας 37: Έλεγχος Καλής Προσαρμογής.....	85
Πίνακας 38: Ποσοστό Μεταβλητότητας.....	85
Πίνακας 39: Συντελεστές Μοντέλου Παλινδρόμησης.....	86
Πίνακας 40: Έλεγχος Κριτηρίου <i>Kruskal Wallis Test</i> μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το <i>Brexit</i> » και «Συχνότητα Επίσκεψης».....	87
Πίνακας 41: Έλεγχος Κριτηρίου <i>Mann – Whitney U</i> μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το <i>Brexit</i> » και <i>Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (Never, 1-3 Times)</i>	88
Πίνακας 42: Συχνότητα Εμφάνισης μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το <i>Brexit</i> » και <i>Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (Never, 1-3 Times)</i>	88
Πίνακας 43: Έλεγχος Κριτηρίου <i>Mann – Whitney U</i> μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το <i>Brexit</i> » και <i>Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (Never, More than 3)</i>	89
Πίνακας 44: Συχνότητα Εμφάνισης μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το <i>Brexit</i> » και <i>Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (Never, More than 3)</i>	89
Πίνακας 45: Έλεγχος Κριτηρίου <i>Mann – Whitney U</i> μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το <i>Brexit</i> » και <i>Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (1-3 Times, More than 3)</i>	89
Πίνακας 46: Συχνότητα Εμφάνισης μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το <i>Brexit</i> » και <i>Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (1-3, More than 3)</i>	90

ΣΕΙΡΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

<i>Διάγραμμα 1:</i> Trust in the European Union, 2015. Source: Eurobarometer survey.....	17
<i>Διάγραμμα 2:</i> The effect of Brexit on living standards countries.....	20
<i>Διάγραμμα 3:</i> Eurostat, National Accounts.....	29
<i>Διάγραμμα 4:</i> Tourism Towards 2030: Actual trend and forecast 1950-2030 - effective demand for international travel.....	31
<i>Διάγραμμα 5:</i> Αφίξεις τουριστών/-στριών από το Ηνωμένο Βασίλειο σε σχέση με την ισοτιμία ευρώ – λίρας...	38
<i>Διάγραμμα 6:</i> Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη των τουριστών/-στριών στην Ελλάδα σε σχέση με την ισοτιμία ευρώ – λίρας.....	39
<i>Διάγραμμα 7:</i> Αφίξεις Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών σε σχέση με το ΑΕΠ του Ηνωμένου Βασιλείου....	39
<i>Διάγραμμα 8:</i> Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη των τουριστών/-στριών στην Ελλάδα σε σχέση με το ΑΕΠ.....	39
<i>Διάγραμμα 9:</i> Απεικόνιση των ποσοστών ανδρών – γυναικών που έλαβαν μέρος στην έρευνα.....	57
<i>Διάγραμμα 10:</i> Απεικόνιση ηλικιακών κατηγοριών του δείγματος.....	58
<i>Διάγραμμα 11:</i> Οικογενειακή κατάσταση του δείγματος.....	58
<i>Διάγραμμα 12:</i> Εθνικότητα του δείγματος.....	59
<i>Διάγραμμα 13:</i> Απεικόνιση λόγων επίσκεψης στην Ελλάδα.....	60
<i>Διάγραμμα 14:</i> Απεικόνιση πακέτου διακοπών.....	61
<i>Διάγραμμα 15:</i> Απεικόνιση ημερήσιων εξόδων.....	62
<i>Διάγραμμα 16:</i> Απεικόνιση διάρκειας ταξιδιού.....	63
<i>Διάγραμμα 17:</i> Απεικόνιση διαστήματος πραγματοποίησης προηγούμενου ταξιδιού.....	63
<i>Διάγραμμα 18:</i> Απεικόνιση διάρκειας προηγούμενου ταξιδιού.....	64
<i>Διάγραμμα 19:</i> Απεικόνιση ημερήσιων εξόδων προηγούμενου ταξιδιού.....	65
<i>Διάγραμμα 20:</i> Απεικόνιση του κόστους διαβίωσης των Βρετανών/-ίδων ανά κατηγορία.....	66
<i>Διάγραμμα 21:</i> Η επιρροή του εισοδήματος ανά κατηγορία.....	66
<i>Διάγραμμα 22:</i> Ελεύθερη μετακίνηση ανά κατηγορία.....	67
<i>Διάγραμμα 23:</i> Θέσπιση Visa ανά κατηγορία.....	68
<i>Διάγραμμα 24:</i> Κόστος διακοπών στην Ελλάδα ανά κατηγορία.....	69
<i>Διάγραμμα 25:</i> Επίσκεψη στην Ελλάδα μετά το Brexit.....	70
<i>Διάγραμμα 26:</i> Λόγοι απόρριψης της Ελλάδας ως προορισμού διακοπών.....	71
<i>Διάγραμμα 27:</i> Προτίμηση προορισμών εκτός Ε.Ε.....	72
<i>Διάγραμμα 28:</i> Τι ψήφισαν τα άτομα του δείγματος.....	72

Εισαγωγή – Ερευνητική Υπόθεση

I. Η Προβληματική της Έρευνας

Το Brexit, με το οποίο εννοείται η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε., είναι ένα θέμα που από το 2016 έως σήμερα βρίσκεται στην κορυφή της επικαιρότητας και απασχολεί τόσο όλα τα κράτη-μέλη της ενωμένης Ευρώπης όσο και χώρες που η Μεγάλη Βρετανία έχει συναλλαγές κυρίως οικονομικού χαρακτήρα (π.χ. εμπόριο), συμφωνίες και πολιτικές σχέσεις. Σύμφωνα με διάφορες επιστημονικές έρευνες και μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί την τελευταία διετία, φαίνεται ότι η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. θα έχει αντίκτυπο σε κάθε άλλο κράτος-μέλος σε διαφορετικούς τομείς και σε διαφορετικό βαθμό. Στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια αναφερόμαστε στις συνέπειες του Brexit στην ελληνική οικονομία και επικεντρωνόμαστε στον τομέα του τουρισμού, καθώς αυτός αποτελεί έναν από τους βασικότερους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας και συμβάλλει τόσο στη αύξηση των εσόδων για τις ελληνικές επιχειρήσεις και το κράτος όσο και στη βελτίωση του ποσοστού απασχόλησης του ελληνικού εργατικού δυναμικού.

Συγκεκριμένα, λόγω της αύξησης των αφίξεων στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, ο αριθμός των εργαζόμενων στον τουριστικό κλάδο σημείωσε ανοδική πορεία με αποτέλεσμα η άμεση και η έμμεση απασχόληση να αγγίξει περίπου τις 800 χιλιάδες. Μάλιστα στις τρεις νησιωτικές περιφέρειες (Ιόνιο, Νότιο Αιγαίο, Κρήτη) που αποτελούν τους βασικούς νησιωτικούς προορισμούς, 18% – 30% των απασχολούμενων ανήκουν στον τομέα του τουρισμού. Τα ποσοστά αυτά, ειδικά σε μια περίοδο που οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είναι εμφανείς με αρνητικό πρόσημο στην αγορά εργασίας, ο τουρισμός αποτελεί έναν κλάδο που φαίνεται ότι έχει τις βάσεις για να στηρίξει την οικονομία, την ελληνική επιχειρηματικότητα, την απασχόληση και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Η ιδέα της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας, αφορά στην εύρεση και στην καταγραφή των άμεσων συνεπειών που θα επιφέρει το Brexit στην ελληνική οικονομία και στο ελληνικό τουριστικό προϊόν. Επιπρόσθετα, μέσα από τις απόψεις των Βρετανών/-ίδων που έλαβαν μέρος στην έρευνα δόθηκε η δυνατότητα συγκέντρωσης περαιτέρω δημογραφικών στοιχείων αλλά και πληροφοριών σχετικά με τις ταξιδιωτικές προτιμήσεις πριν και μετά το δημοψήφισμα. Θεωρήθηκε αρκετά σημαντικό να ερευνησουμε ζητήματα τουρισμού και οικονομίας με επίκεντρο τον βρετανικό λαό, αφού, όπως φανερώνεται από μελέτες, οι πολίτες της Μεγάλης Βρετανίας αποτελούν πληθυσμό με μεγάλη παράδοση στον τουρισμό.

Εν κατακλείδι, οφείλουμε να αναφέρουμε ότι το παρόν θέμα θεωρήθηκε ελκυστικό όχι μόνο λόγω της μείζονος σημασίας του αλλά και γιατί είναι αρκετά πρόσφατο, επίκαιρο και σχετίζεται άμεσα με τη χώρα μας.

II. Χρησιμότητα - Σημασία της Έρευνας

Την περίοδο διεξαγωγής της παρούσας έρευνας η προσφερόμενη προς μελέτη βιβλιογραφία -διεθνής και ελληνική- για το συγκεκριμένο θέμα ήταν αρκετά ικανοποιητική για το μεγαλύτερο θεματικό μέρος της εργασίας αλλά όχι τόσο επαρκής καθώς το ζήτημα που τέθηκε προς επεξεργασία είναι αρκετά πρόσφατο στο ευρωπαϊκό σκηνικό. Επίσης, πολλές βιβλιογραφικές παραπομπές και επιστημονικές μελέτες, αν και παρουσίαζαν σημαντικά στοιχεία για τις συνέπειες του Brexit στην παγκόσμια οικονομία, δεν αναφέρονταν ιδιαίτερα στις επιδράσεις που θα σημειωθούν στον τουριστικό κλάδο και ακόμα πιο συγκεκριμένα στο ευαίσθητο τουριστικό προϊόν της Ελλάδας.

Δεν αποκλείεται βέβαια και το γεγονός της αδυναμίας σε πρόσβαση υλικού παρά την ύπαρξη σχετικής βιβλιογραφίας. Εντοπίστηκε, επομένως, ένα σχετικό βιβλιογραφικό κενό που έδωσε την ώθηση για την επιλογή των θεματικών ενοτήτων και την πραγματοποίηση της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας μέσω της επαφής με Βρετανούς/-ίδες τουρίστες/-στριες, οι οποίοι/-ες επισκέφθηκαν το νησί της Ρόδου τη θερινή περίοδο.

Επομένως, θεωρήθηκε σημαντικό να ερευνηθεί η σχέση του Brexit με τον τουρισμό της Ελλάδας και να καταγραφούν οι απόψεις των Βρετανών/-ίδων για τις συνέπειες και τις αλλαγές που ενδεχομένως να προκύψουν στα ταξιδιωτικά τους πλάνα.

Με βάση τα προαναφερθέντα πιστεύουμε πως έχει γίνει αντιληπτή η σημασία του εξεταζόμενου θέματος αλλά και η επιδίωξη για τη συμβολή των ερευνητικών αποτελεσμάτων στην ήδη κατακτημένη επιστημονική γνώση.

III. Ερευνητικοί Στόχοι και Υποθέσεις της Έρευνας

Οι βασικοί άξονες διερεύνησης που απασχόλησαν την έρευνα ήταν αφενός οι άμεσες συνέπειες του Brexit στον τουρισμό και στο τουριστικό προϊόν της Ελλάδας και αφετέρου οι απόψεις των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών για τις τουριστικές επιλογές τους μετά το Brexit και τα προβλήματα που θα προκύψουν από την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε.

Αναλυτικότερα, οι ερευνητικοί στόχοι και οι υποθέσεις της έρευνας είναι:

1. Διερεύνηση της διαφοροποίησης ή μη στα ημερήσια έξοδα των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών στις διακοπές τους και στη διάρκεια των διακοπών.

Υπόθεση 1: Υπάρχει διαφορά στα ημερήσια έξοδα των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών στις διακοπές τους σε σχέση με τις προηγούμενες.

Υπόθεση 2: Υπάρχει διαφορά στη διάρκεια των διακοπών Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών συγκριτικά με το προηγούμενό τους ταξίδι.

2. Διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την προσέλευση των τουριστών/-στριών από τη Μεγάλη Βρετανία προς την Ελλάδα μετά το Brexit.

Υπόθεση 3: Η μείωση του εισοδήματος και του κόστους διαβίωσης επηρεάζει την προσέλευση των τουριστών/-στριών από τη Μεγάλη Βρετανία προς την Ελλάδα.

Υπόθεση 4: Η προτίμηση των Βρετανών/-ίδων σε χώρες εκτός Ε.Ε μετά το Brexit επηρεάζει την προσέλευση των τουριστών/-στριών από τη Μεγάλη Βρετανία προς την Ελλάδα.

Υπόθεση 5: Η θέσπιση της Visa για μετακίνηση και διαμονή στην Ελλάδα επηρεάζει την προσέλευση των τουριστών/-στριών από τη Μεγάλη Βρετανία προς την Ελλάδα.

Υπόθεση 6: Το κόστος ταξιδιού στην Ελλάδα επηρεάζει την επίσκεψη των Βρετανών/-ίδων μετά το Brexit.

3. Διερεύνηση των παραγόντων που ενισχύουν την πιθανότητα ακύρωσης διακοπών μετά το Brexit.

Υπόθεση 7: Η πιθανότητα ακύρωσης του ταξιδιού μετά το Brexit επηρεάζεται από τη μείωση στο εισόδημα και τον περιορισμό στην ελεύθερη μετακίνηση.

4. Διερεύνηση της συχνότητας που οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες επισκέπτονται την Ελλάδα μετά το Brexit, αν έχουν ήδη επισκεφθεί τον ελλαδικό χώρο τα προηγούμενα έτη.

Υπόθεση 8: Οι τουρίστες/-στριες που επισκέφθηκαν για πρώτη φορά την Ελλάδα έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να μην επισκεφτούν ξανά την Ελλάδα μετά το Brexit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1. Εισαγωγή

Τα τελευταία δύο χρόνια στην ευρωπαϊκή σκηνή κυριαρχεί το θέμα του αποκαλούμενου Brexit, δηλαδή της εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε. Οι εξελίξεις είναι ραγδαίες και τα αποτελέσματα των συμφωνιών αναμένεται να επιφέρουν σημαντικές αλλαγές στον πολιτικο-οικονομικό χάρτη. Η πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας, Theresa May, έχει ήδη ξεκινήσει τις διαπραγματεύσεις για τις συνθήκες, με τις οποίες επιχειρεί να καθορίσει το μέλλον της χώρας της εκτός πλέον της Ε.Ε. Ο τρόπος της εξόδου βασίζεται στο άρθρο 50 της Συνθήκης της Λισαβόνας που επιτρέπει σε κάθε κράτος – μέλος της Ένωσης να αποχωρήσει γνωστοποιώντας πρώτα τις προθέσεις του και στη συνέχεια προβαίνοντας σε διαπραγματεύσεις με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ώστε να οριστούν οι σχέσεις και οι συναλλαγές με τις υπόλοιπα μέλη. Στα τέλη του Μαρτίου 2017 ο Βρετανός πρέσβης Tim Barrow κατέθεσε επιστολή για την ενεργοποίηση του άρθρου 50 και από τότε ξεκίνησαν σοβαρές διαπραγματεύσεις που έως σήμερα απασχολούν ιδιαίτερα τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα.

Όλες αυτές οι εξελίξεις έχουν δημιουργήσει ένα κλίμα αβεβαιότητας, έχουν διχάσει τον βρετανικό λαό και έχουν ανατρέψει πολλά δεδομένα σε όλη την Ε.Ε. Ειδήμονες των πολιτικών και οικονομικών θεμάτων τον τελευταίο καιρό αναλύουν διεξοδικά το ζήτημα του Brexit, προτείνουν τρόπους για μια έξοδο χωρίς δυσώυνες συνέπειες και επιχειρούν να βρουν μια συμφέρουσα λύση που να εξυπηρετεί και τις δύο πλευρές των διαπραγματεύσεων. Ωστόσο, όπως αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία, τα αποτελέσματα και τα δεδομένα που θα διαμορφωθούν μετά τις συζητήσεις και τις συμφωνίες θα ξεκαθαρίσουν το βρετανικό αλλά και το ευρωπαϊκό γενικότερα πολιτικό και οικονομικό τοπίο.

1.2. Μεγάλη Βρετανία: Η Πορεία προς το BREXIT

Είναι προφανές πως κάθε χώρα έχει μια συγκεκριμένη ιδέα αναφορικά με τον ρόλο της μέσα στην ευρύτερη κοινωνία, η οποία διαμορφώνει τόσο την ταυτότητά της όσο και τη σχέση της με τις άλλες χώρες. Έτσι, για την πρώην Βρετανική

Αυτοκρατορία η είσοδος του Ηνωμένου Βασιλείου στην Ε.Ε. σήμαινε τον περιορισμό της παγκόσμιας επιρροής της και την εστίαση κατά κύριο λόγο σε θέματα που αφορούν στην Ε.Ε. και όχι στα πραγματικά προβλήματα της ίδιας της χώρας. Το Ηνωμένο Βασίλειο είχε ποικίλους ενδοιασμούς και αντιδράσεις από τον πρώτο κιόλας καιρό της ένταξής του στην ενωμένη Ευρώπη και οι σχέσεις του με την Ε.Ε. αντιμετώπιζαν σημαντικές δυσκολίες. Επίσης, η Μεγάλη Βρετανία δεν ανήκε στα κράτη που ίδρυσαν την Ε.Ε. και θέσπισαν τους βασικούς κανόνες της και υπήρχαν, επομένως, προβλήματα προσαρμογής της χώρας στους όρους που ήδη ίσχυαν.

Η σχέση της Μεγάλης Βρετανίας με την Ε.Ε. ξεκίνησε από το 1961, όταν πραγματοποιήθηκε η πρώτη υποψηφιότητα ένταξής της στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), τον πρόγονο της Ε.Ε., την οποία κατέθεσε ο τότε πρωθυπουργός του Συντηρητικού Κόμματος, Harold Macmillan. Ωστόσο, δύο χρόνια αργότερα (1963) σημειώθηκαν αντιδράσεις για την είσοδο της Μεγάλης Βρετανίας στην ΕΟΚ και τέθηκε δύο φορές βέτο από τον Γάλλο πολιτικό και στρατηγό Charles de Gaulle λόγω των επιπτώσεων που πίστευε ότι θα υπάρξουν από την ένταξη της Μεγάλης Βρετανίας στην πολιτική της ΕΟΚ και του φόβου ότι με όχημα τη Βρετανία θα αυξανόταν η αμερικανική επιρροή στην Ευρώπη. Τελικά, η Βρετανία εντάχθηκε στην ΕΟΚ το 1973 μαζί με την Ιρλανδία και τη Δανία.

Εν συνεχεία, στις 5 Ιανουαρίου 1975 λόγω ποικίλων αντιδράσεων διατάχθηκε δημοψήφισμα για την παραμονή της Βρετανίας στην ΕΟΚ, στο οποίο οι Βρετανοί/ίδες σε ποσοστό περίπου 67% ψήφισαν θετικά στην παραμονή.

Το 1979 με την ανάληψη της πρωθυπουργίας από την Margaret Hilda Thatcher, η οποία ήταν αρχηγός του Συντηρητικού Κόμματος, ζητήθηκαν μειώσεις συνεισφοράς της Βρετανίας στον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό, κάτι που τελικά πραγματοποιήθηκε. Οι αντιδράσεις με πρωτοπόρο τη συγκεκριμένη πρωθυπουργό συνεχίστηκαν και την επόμενη δεκαετία.

Επίσης, τον Φεβρουάριο του 1992 με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ *-γνωστής και ως Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση-* η Μεγάλη Βρετανία έχει τη δυνατότητα να διατηρήσει το δικό της νόμισμα και να μην ενταχθεί στο κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα της συγκρουσιακής κατάστασης της Μεγάλης Βρετανίας με την Ε.Ε. είναι το αίτημα του πρωθυπουργού Tony Blair το 2004 για αναμόρφωση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, το οποίο τελικά απορρίφθηκε.

Μετά από χρόνια, τον Ιανουάριο του 2013 ο πρωθυπουργός David Cameron υπόσχεται πως η κυβέρνηση θα επαναδιαπραγματευθεί σκληρά τους όρους παραμονής

της χώρας στην Ε.Ε. και στη συνέχεια θα πραγματοποιηθεί δημοψήφισμα για την παραμονή ή την αποχώρηση της χώρας από την Ε.Ε., αν κερδίσει τις βουλευτικές εκλογές του 2015 το Συντηρητικό Κόμμα.

Αξιοσημείωτο γεγονός της πολιτικής τάσης που επικρατούσε στη Μεγάλη Βρετανία είναι η νίκη του «ευρωφοβικού» και «αντιμεταναστευτικού» κόμματος UKip το 2014 στις Ευρωεκλογές της Βρετανίας με ποσοστό 26% των ψήφων και με την κατάκτηση 24 εδρών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Τελικά, οι Συντηρητικοί κατάφεραν το 2015 να κερδίσουν τις βουλευτικές εκλογές, ενώ η βασίλισσα Ελισάβετ εγκρίνει την προτεινόμενη νομοθεσία από την κυβέρνηση των Συντηρητικών για τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος. Έτσι, τον Φεβρουάριο του 2016 ο πρωθυπουργός David Cameron αναγγέλλει τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος στις 23 Ιουνίου του ίδιου έτους.

1.2.1. BREXIT: Ορισμός, Λόγοι και Αίτια

Με τον όρο «Brexit» εννοείται η έξοδος του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) ενώ η ίδια η λέξη (Brexit) δημιουργήθηκε για να εκφράσει αυτή τη συγκεκριμένη αναχώρηση και είναι μια σύντμηση των λέξεων «British exit», που σημαίνει «Βρετανική έξοδος» (Oliver, 2016). Το «Brexit», από απλός όρος που άρχισε να χρησιμοποιείται στη Μεγάλη Βρετανία τη δεκαετία του 1980, μεταλλάχθηκε προοδευτικά σε πολιτική έννοια που φαίνεται να έχει επιδράσει σημαντικά στο βρετανικό πολιτικό σύστημα και να υποσκάπτει την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (Γούγας, 2016).

Η εν λόγω έξοδος από την Ε.Ε. πραγματοποιήθηκε μέσω δημοψηφίσματος που έγινε στις 23 Απριλίου 2016, με το οποίο το 51,9% των ψήφων τάχθηκε υπέρ της αποχώρησης από την Ε.Ε. ενώ το 48,1% υπέρ της παραμονής στην Ε.Ε. Η συμμετοχή της Μεγάλης Βρετανίας στην Ε.Ε. αποτελούσε ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα ήδη από το 1973, τη χρονολογία δηλαδή ένταξης του Ηνωμένου Βασιλείου στην ενοποιημένη Ευρώπη.

Όπως αναφέρουν οι Shaw κ.α. (2017), το αποκαλούμενο Brexit θεωρείται η σημαντικότερη απόφαση της χώρας αυτής για εδώ και πάρα πολλά χρόνια, καθώς το αποτέλεσμα ήταν οριακό με τη διαφορά των ψήφων να είναι μικρή. Συγκεκριμένα, 17.410.742 πολίτες ψήφισαν υπέρ της εξόδου και 16.141.241 κατά, με την αποχή να αγγίζει τα όρια του 28%. Οι ίδιοι αναφέρουν πως τα debates που έγιναν πριν την ψηφοφορία έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην έκβαση του αποτελέσματος και παρέσυραν

τους/τις αναποφάσιστους/-ες προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση με την πλευρά του Brexit να δείχνει έναν πιο σταθερό σκοπό και στόχο στη γενικότερη καμπάνια που αυτά προώθησαν.

Οι Arnorsson και Zoega (2016) παρατηρώντας την κρισιμότητα της κατάστασης παραθέτουν τις τάσεις που επικρατούσαν εκείνη την περίοδο. Επισημαίνουν πως, ακόμα και λίγες εβδομάδες πριν το δημοψήφισμα, τα πράγματα ήταν πολύ οριακά. Η πλευρά που υποστήριζε την παραμονή φαινόταν να αυξάνει τα ποσοστά της ενώ η πλευρά της εξόδου φαινόταν να έχει οριακή υπεροχή στις δημοσκοπήσεις. Χαρακτηριστικά, η δημοσκόπηση των Financial Times έδειχνε ότι το Brexit θα επικρατούσε με ποσοστό 50,6%. Τις τελευταίες μέρες παρόλο που το Brexit φαινόταν να χάνει τα ποσοστά του και να υστερεί έναντι του Remain, κατάφερε να ανατρέψει τα δεδομένα και να επικρατήσει. Το αποτέλεσμα, λοιπόν, ήταν ανατρεπτικό καθώς ακόμα και οι αγορές έδειχναν πως αντιδρούσαν αρνητικά σε ενδεχόμενη ήττα της πλευράς της παραμονής.

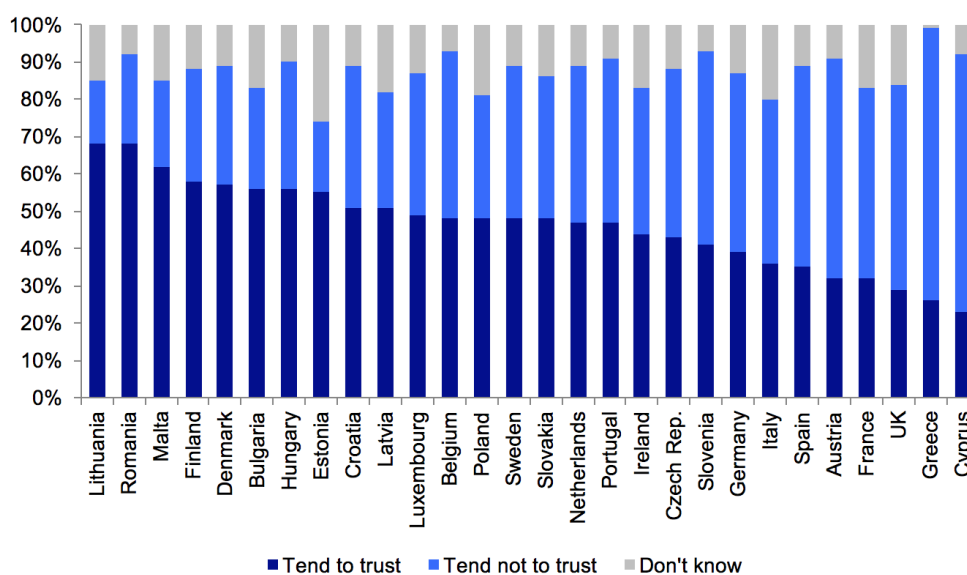
Αξίζει να αναφερθεί πως το Λονδίνο στη μεγάλη του πλειοψηφία ψήφισε υπέρ της παραμονής στην Ε.Ε. Παρόμοια κατάσταση παρουσίασε η Σκωτία και η Βόρεια Ιρλανδία αλλά σε μικρότερο βαθμό συγκριτικά με το Λονδίνο. Από την άλλη πλευρά, η Ουαλία με μικρή πλειοψηφία ψήφισε υπέρ της αποχώρησης. Ωστόσο, σπουδαίο ρόλο στην έκβαση του αποτελέσματος διαμόρφωσαν οι περιοχές εκτός του κεντρικού Λονδίνου. Το Brexit επικράτησε σε όλες σχεδόν τις περιφέρειες με εξαίρεση αυτές του Berkshire, του Buckinghamshire και του Oxfordshire.

Σε γενικές γραμμές, όπως αναφέρουν οι Somai και Biedermann (2016), τα μεγάλα οικονομικά κέντρα της Βρετανίας όπως το Λονδίνο, το Λίβερπουλ, η Γλασκόβη και το Μπέλφαστ καθώς και πόλεις με έντονο το στοιχείο των ερευνών και της εκπαίδευσης ψήφισαν υπέρ της παραμονής, ενώ περιοχές που υστερούσαν στην ανάπτυξη (π.χ. Μπέρμινχαμ, Σέφιλντ) ψήφισαν κατά της παραμονής.

Αναφορικά με τους λόγους που οδήγησαν στο Brexit, δεν πρέπει να παραλείψουμε το γεγονός πως η εξάπλωση της διεθνούς οικονομικής κρίσης, οι πολιτικές λιτότητας που εφάρμοσε η Ε.Ε., η προσφυγική κρίση αλλά και το δημοκρατικό έλλειμμα της Ε.Ε. υπήρξαν η αφορμή της εξάπλωσης για το ευρωσκεπτικιστικό ρεύμα. Συγκεκριμένα, τα ευρωσκεπτικιστικά κόμματα εκμεταλλεύτηκαν αυτό το ευάλωτο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, ανέβηκαν στην πολιτική σκηνή και προώθησαν τα δικά τους πολιτικά μηνύματα στους/στις δυσαρεστημένους/-ες Ευρωπαίους/-ες πολίτες. Η Ε.Ε. από την πλευρά της δεν κατάφερε να ανταποκριθεί επιτυχώς στις προκλήσεις που κλήθηκε να αντιμετωπίσει,

με αποτέλεσμα ο ευρωσκεπτικισμός να καθίσταται πλέον τροχοπέδη για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, δημιουργώντας αρνητικό κλίμα για το μέλλον της Ένωσης (Γούγας, 2016). Έτσι και στη Μεγάλη Βρετανία οι πολίτες έδειξαν την αντίθεσή τους σε πολλές από τις πολιτικές εφάρμοζε η Ευρώπη και αμφισβήτησαν τη γενικότερη ιδέα της ενωμένης Ευρώπης.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους Dennison και Carl (2016) η συνεχής ροή μεταναστών στην Ευρωζώνη τα τελευταία χρόνια σε συνδυασμό με την κρίση χρέους του 2007 ώθησε τους Συντηρητικούς στη διάδοση μιας ρητορικής κατά της Ε.Ε. και υπέρ της αυτονομίας της Μεγάλης Βρετανίας. Αυτό το γεγονός επηρέασε αρκετά την άποψη και τη συνείδηση του βρετανικού λαού με αποτέλεσμα το δημοψήφισμα της εξόδου να φέρει την αποχώρηση της χώρας του από την Ευρώπη. Στο διάγραμμα που ακολουθεί γίνεται έκδηλη η τάση που επικράτησε σχετικά με την εμπιστοσύνη που είχαν οι Βρετανοί προς την Ε.Ε. Μπορούμε να παρατηρήσουμε πως η Μεγάλη Βρετανία κατέχει την 26^η θέση ως προς την εμπιστοσύνη των πολιτών της στην Ε.Ε.

Διάγραμμα 1: Trust in the European Union, 2015. Source: Eurobarometer survey (Dennison & Carl, 2016).

Οι Arnorsson και Zoega (2016) αναφέρουν πως ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που απασχολούσε και επηρέαζε αρνητικά τον πληθυσμό της Μεγάλης Βρετανίας ήταν οι νόμοι της Ε.Ε., οι οποίοι είτε υπερίσχυαν είτε επικάλυπταν τους βρετανικούς νόμους. Οι ίδιοι αναλυτές σημειώνουν πως η πρόθεση ψήφου διαφοροποιούνταν ανάλογα με τη γεωγραφική περιοχή. Σύμφωνα με αυτήν την παρατήρηση υπήρξαν διαφορετικές απόψεις στο θέμα της μετανάστευσης και σε περιοχές που η ροή των μεταναστών ήταν

έντονη υπερίσχυσε η αποδοχή του Brexit. Επιπροσθέτως, οι Gancia κ.α. (2016) υποστηρίζουν ότι οι υπέρμαχοι/-ες του Brexit θεωρούσαν πως η κυβέρνησή τους μέσα στο πλαίσιο της Ε.Ε. δεν εξυπηρετούσε πλέον τα συμφέροντα των ίδιων των Βρετανών/-ίδων αλλά μιας παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας. Η τακτική αυτή της εξάλειψης των συνόρων εκ μέρους της Ε.Ε. οδήγησε πολλούς/-ές πολίτες της Μεγάλης Βρετανίας στην άποψη ότι η δύναμη της χώρας τους μπορεί να μειωθεί σημαντικά.

Σε γενικές γραμμές, όπως αναφέρει ο Ward (2015), η ικανοποίηση που υπάρχει στους/στις ψηφοφόρους για την υπάρχουσα κατάσταση της ζωής τους επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το αποτέλεσμα των εκλογών. Έτσι και στην περίπτωση του βρετανικού δημοψηφίσματος, σύμφωνα με τους Matti και Zhou (2017), η έκβαση των αποτελεσμάτων μπορεί να μη βασίστηκε στα οικονομικά οφέλη που θα επέρχονταν από μια έξοδο αλλά είχαν περισσότερο δημογραφικό υπόβαθρο.

Όπως είναι γνωστό κάθε βρετανική ψήφος είχε μια στάση διαμαρτυρίας από τους/τις πολίτες της χώρας (Konstandinova, 2017). Επομένως, τα υψηλά επίπεδα ανεργίας και οι δυσκολίες που αντιμετώπιζαν κάποιοι/-ες από τους/τις πολίτες έως έναν βαθμό επηρέασαν τα αποτελέσματα και ώθησαν στην επικράτηση του Brexit (Powdthavee κ.α., 2017).

1.2.2. Hard και Soft BREXIT

Ήταν προφανές πως αμέσως μετά την έκβαση του δημοψηφίσματος για την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε., θα ξεκινούσαν σκληρές διαπραγματεύσεις για τον τρόπο εξόδου καθώς και παρεπόμενες συμφωνίες. Όπως αναφέρει ο Whitman (2016), και οι δύο πλευρές (Μεγάλη Βρετανία και Ε.Ε.) οφείλουν να έρθουν σε συνεννόηση και να διαπραγματευτούν, ώστε να προκύψει το καλύτερο αποτέλεσμα που θα ικανοποιεί και τις δύο.

Ο Wallace (2016) αναφέρει στο άρθρο του πως οι διαπραγματεύσεις πρέπει να βασιστούν στις σχέσεις που θα έχει το Ηνωμένο Βασίλειο με τις αγορές, το εμπόριο αλλά και την ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών εντός και εκτός της Μεγάλης Βρετανίας. Αν προκύψει συνεννόηση μεταξύ των δύο πλευρών, η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. θα είναι ομαλή (Soft Brexit), ενώ αν δεν μπορέσουν να διαπραγματευτούν σε σημαντικά θέματα (π.χ. συνεισφορά της Μεγάλης Βρετανίας στον Ευρωπαϊκό προϋπολογισμό), θα προκύψουν ποικίλα προβλήματα που θα καταστήσουν την έξοδο αρκετά πολύπλοκη (Hard Brexit). Ο ίδιος σημειώνει πως διαφορές θα προκύψουν και από τις διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις περιοχές του

Ηνωμένου Βασιλείου, αφού κάποιες από αυτές είτε ψήφισαν υπέρ της παραμονής στην Ε.Ε. είτε κατά και έχουν θέματα προς συζήτηση, τα οποία δεν είναι απλά στη λύση τους (π.χ. προβλήματα στον αγροτικό τομέα).

Συμπληρωματικά, οι Burns κ.α. (2016) υπογραμμίζουν πως η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας σε τρία σενάρια. Είτε θα υπάρξει μια έξοδος τύπου Νορβηγίας διατηρώντας τα προνόμια στις συναλλαγές του εμπορίου, είτε θα υπάρξει έξοδος τύπου Ελβετίας με περιορισμένη πρόσβαση στο ελεύθερο εμπόριο είτε θα υπάρξει μια ολική ρήξη και οι διαπραγματεύσεις να διευθετηθούν από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου.

Σύμφωνα με τον Piris (2016), η Μεγάλη Βρετανία ίσως να μην μπορέσει να αποφύγει την επιβολή δασμού στις εμπορικές συναλλαγές της, με συνέπεια να έρθει αντιμέτωπη με μεγαλύτερα κόστη και λιγότερα κέρδη. Αρκετές μελέτες έχουν δείξει ότι η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. θα επιφέρει σημαντικές μακροοικονομικές συνέπειες στις χώρες που ανήκουν στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, μία από τις οποίες είναι και η Ελλάδα (Kierzenkowski κ.α., 2016).

Στις μελέτες τους οι Bollen κ.α. (2016) και Bergin κ.α. (2016) προέβλεψαν τις πιθανές συνέπειες για χώρες όπως η Ολλανδία και η Ιρλανδία. Κοινό σημείο σε όλες αυτές τις θεωρίες αποτελεί η έκβαση των διαπραγματεύσεων και τα διαφορετικά σενάρια που μπορεί να προκύψουν. Για παράδειγμα, διαφορετικά αποτελέσματα θα παρουσιαστούν αν βρεθεί μια λύση τύπου Νορβηγίας, όπως προαναφέρθηκε, και διαφορετικά θα υπάρξουν αν ο παγκόσμιος οργανισμός εμπορίου επιβάλει δασμούς (Hard Brexit), κάτι το οποίο, όπως δήλωσε η πρωθυπουργός Teresa May, πρόκειται να αποφευχθεί.

Συνοψίζοντας, αν προκύψει ένα δυσμενές σενάριο λόγω της εξόδου της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε., οι συνέπειες για την οικονομία της μπορεί να είναι πολύ σοβαρές και τα αποτελέσματα αυτών να επηρεάσουν τόσο τους ίδιους/-ες τους/τις πολίτες της όσο και τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. (Lawless & Morgenroth, 2016).

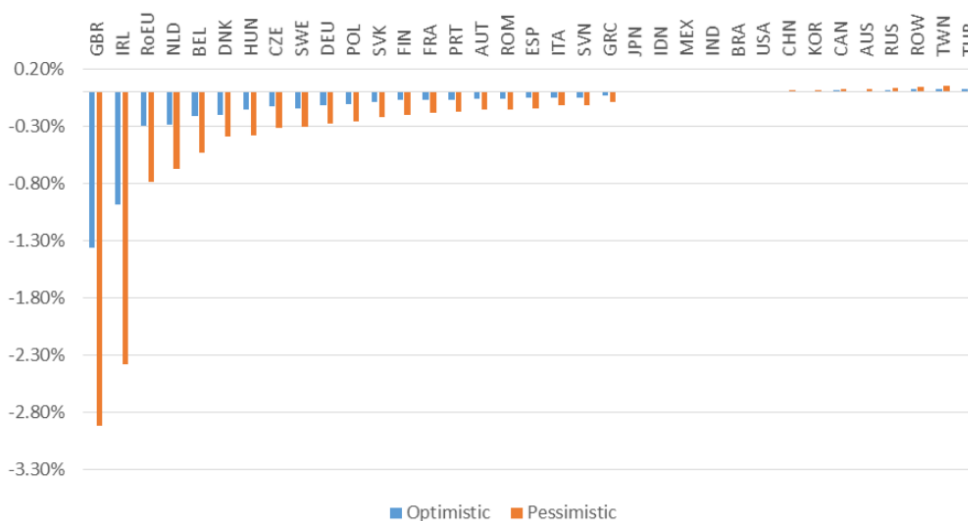
1.2.3. Οι Συνέπειες του BREXIT στην Παγκόσμια Οικονομία

Κατά γενική ομολογία η σχέση μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ηνωμένου Βασιλείου είναι ιδιαίτερα ισχυρή. Οι Dhingra κ.α. (2016) αναφέρουν ότι περίπου το 50% των εμπορικών συναλλαγών της Βρετανίας προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η συμμετοχή της Βρετανίας στην Ε.Ε. μειώνει τα κόστη των συναλλαγών, με

αποτέλεσμα τα αγαθά και οι υπηρεσίες να είναι φθηνότερες και, παράλληλα, οι εξαγωγές να γίνονται περισσότερο παραγωγικές. Με την έξοδο, η οικονομία της Μεγάλης Βρετανίας θα επιβαρυνθεί, ακόμα και αν υπάρξει κάποιο όφελος από την απαλλαγή συνεισφοράς στον Ευρωπαϊκό προϋπολογισμό.

Επιπλέον, το εμπόριο της Μεγάλης Βρετανίας υπάρχει πιθανότητα να αναζητήσει και να επιδιώξει συνεργασίες με χώρες εκτός Ε.Ε., διότι η δυνατότητα διαπραγματεύσεων θα επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό μετά την έξοδο. Σε γενικές γραμμές όμως, προβλέπεται ότι η παραγωγικότητα του εμπορίου θα επηρεαστεί βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα και το ΑΕΠ να παρουσιάσει μείωση από 6,3% έως και 9,5% (Dhingra κ.α., 2016). Οι Kierzenkowski κ.α. (2016) σε έρευνά τους για λογαριασμό του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας (ΟΟΣΑ), συμφωνούν με την παραπάνω πρόβλεψη για μείωση του ΑΕΠ και αναφέρουν στο άρθρο τους ότι μέχρι το 2020 το ΑΕΠ θα μειωθεί κατά 3% και μέχρι το 2030 η μείωση θα φτάσει τα επίπεδα του 5%.

Από την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας κόστη θα έχουν και οι υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. αλλά και κράτη εκτός του θεσμού αυτού, καθώς το συνολικό εισόδημα προβλέπεται ότι θα παρουσιάσει μείωση. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται πώς θα επηρεαστεί το βιοτικό επίπεδο διάφορων κρατών από την έξοδο.

Διάγραμμα 2: The effect of Brexit on living standards countries (Dhingra κ.α., 2016).

Παρατηρώντας το διάγραμμα μπορούμε να εντοπίσουμε δύο σενάρια, από τα οποία το ένα είναι περισσότερο ευέλικτο και το άλλο πιο περιοριστικό. Παρατηρούμε λοιπόν, πως χώρες που βρίσκονται κοντά στη Μεγάλη Βρετανία και πολύ περισσότερο χώρες που συνορεύουν μαζί της θα έρθουν πιθανόν αντιμέτωπες με δυσμενείς αλλαγές στο βιοτικό τους επίπεδο. Για παράδειγμα, χώρες όπως η Ολλανδία, η Δανία και το

Βέλγιο φαίνεται πως μπορούν να επηρεαστούν εντονότερα από το Brexit, αφού οι οικονομίες τους αλληλοεπιδρούν περισσότερο με την οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που σχετίζεται με την παραπάνω θεωρία είναι η περίπτωση της Ιρλανδίας. Οι Barrett κ.α. (2015) επισημαίνουν ότι το Brexit θα οδηγήσει στη μείωση των εξαγωγών της Ιρλανδίας και κατά συνέπεια στη μείωση του ΑΕΠ. Επίσης, οι ίδιοι αναφέρουν πως η δυναμική που παρουσίαζε η Βρετανία στις αγορές της Ιρλανδίας θα γίνει λιγότερο ελκυστική με αποτέλεσμα η ανάπτυξη της χώρας στον τομέα αυτόν να περιοριστεί. Επιπρόσθετα, σχετικά με το ζήτημα της μετανάστευσης, η Βρετανία πιθανότατα να δέχεται λιγότερους/-ες μετανάστες, καθώς οι προϋποθέσεις εισόδου θα γίνουν δυσκολότερες. Αυτό θα επιφέρει σε πολλούς/-ές πολίτες της Ιρλανδίας που διαμένουν στο Ηνωμένο Βασίλειο σημαντικά προβλήματα.

Ένα ακόμα σύστημα που θα επηρεαστεί από το Brexit είναι αυτό των τραπεζών. Αναμένεται πως τόσο οι ευρωπαϊκές όσο και οι βρετανικές τράπεζες θα αντιμετωπίσουν σοβαρά προβλήματα και θα χρειαστεί μεγάλη προσπάθεια, ώστε να ενισχυθούν και να επανέλθουν πλήρως μεσοπρόθεσμα αλλά και μακροπρόθεσμα σε εύρυθμη και συμφέρουσα λειτουργία (Samitas κ.α., 2017). Όλη αυτή η κατάσταση θα σημαδέψει την οικονομία σε παγκόσμιο επίπεδο, γιατί ο χρηματοοικονομικός τομέας επηρεάζει την πραγματική οικονομία και κατά συνέπεια τα εισοδήματα των πολιτών από κάθε κράτος (Costeiu & Neagu, 2013).

Ανάμεσα στις συνέπειες του Brexit, συγκαταλέγεται η πτώση της ισοτιμίας της λίρας έναντι των υπόλοιπων νομισμάτων, μια συνέπεια που φαίνεται να επηρεάζει άμεσα και την ελληνική οικονομία. Αρκετό ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση των Plakandaras κ.α. (2017), οι οποίοι τονίζουν πως λίγες εβδομάδες μετά την απόφαση του δημοψηφίσματος, η λίρα είχε χάσει ήδη την αξία της έναντι του δολαρίου κατά 15%. Η αιτία αυτού του φαινομένου αποδόθηκε κατά κύριο λόγο στον αβέβαιο χαρακτήρα του δημοψηφίσματος. Τα νέα αυτά δεδομένα δεν πρέπει να θεωρηθούν αμελητέα, καθώς είτε βραχυπρόθεσμα είτε μακροπρόθεσμα θα επιφέρουν καθοριστικές αλλαγές μετασχηματίζοντας την εικόνα του οικονομικού κόσμου.

Στην ίδια υπόθεση καταλήγουν οι Caruano και Stepanok (2016), οι οποίοι κατανοώντας και επισημαίνοντας την αβεβαιότητα που θα υπάρχει μέχρι την ολοκλήρωση του Brexit, θεωρούν πως θα σημειωθεί σταδιακά μια σημαντική εξασθένιση της λίρας έναντι του ευρώ με βραχυπρόθεσμο αποτέλεσμα την αλλαγή των εμπορικών συνθηκών και σχέσεων μεταξύ Γερμανίας και Μεγάλης Βρετανίας. Ωστόσο, οι ίδιοι συμπεραίνουν ότι οι συγκεκριμένες αλλαγές δε θα είναι ραγδαίες,

όπως αυτές που θα επέλθουν σε άλλους τομείς της οικονομίας.

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που θα προκύψει είναι η ελεύθερη μετακίνηση των Βρετανών/-ίδων πολιτών που μετακινούνται από και προς τις χώρες της Ε.Ε., διότι φαίνεται να υπάρχουν σοβαρά θέματα που πρέπει να τεθούν προς συζήτηση και επαναπροσδιορισμό, ώστε να υιοθετηθεί μια πρακτική και συμφέρουσα λύση από την κυβέρνηση της Μεγάλης Βρετανίας (O'Donoghue κ.α., 2017).

Συνεχίζοντας, οι υπέρμαχοι του Brexit θεωρούσαν πως με την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας θα μειωθεί η μετανάστευση από και προς τη χώρα τους. Όμως, μια τέτοια εξέλιξη θα επιφέρει τη μείωση περίπου δύο εκατομμυρίων θέσεων εργασίας, γεγονός που θα έχει σοβαρό αντίκτυπο στη δυναμική της βρετανικής οικονομίας και στο ΑΕΠ. (Kierzenkowski κ.α., 2016).

Εν συνεχεία, οι συνέπειες του Brexit δεν περιορίζονται μόνο στις συναλλαγές και στο εμπόριο αλλά υπάρχουν πολλές πιθανότητες να επηρεάσουν και το εισόδημα των Βρετανών/-ίδων. Μια ενδεχόμενη έξοδος από την Ε.Ε. θα οδηγήσει τη Βρετανία σε αναγκαστική δημοσιονομική εξοικονόμηση για να αντιμετωπίσει τις συνέπειές της. Υπολογίζεται μάλιστα πως το αποτέλεσμα μιας τέτοιας εξοικονόμησης θα επιφέρει μείωση στο εισόδημα των Βρετανών/-ίδων σε ποσοστό 1,3% - 2,6%, που ισοδυναμεί σε μείωση εισοδήματος 850£ - 1700£ για κάθε νοικοκυριό (Dhingra κ.α., 2016).

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, μπορούμε να υποθέσουμε πως οι εξελίξεις στο θέμα του Brexit θα παρουσιάσουν γρήγορο ρυθμό μεταβολών, ρευστότητα και πολυμορφία. Τα δεδομένα θα διαφοροποιούνται και θα μετασχηματίζονται πολύ συχνά, ενώ κάθε απόφαση που θα υλοποιείται θα επηρεάζει άμεσα και έμμεσα τους περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Όπως αναφέρει ο Baldwin (2016), το μέλλον προβλέπεται ακόμα άγνωστο και αβέβαιο τόσο για τη Βρετανία όσο και για την Ε.Ε.

1.2.4. BREXIT και Ελληνική Οικονομία

Η οικονομία της Ευρωζώνης δέχτηκε ένα ισχυρό πλήγμα από την παγκόσμιας κλίμακας χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 που διήρκησε πάνω από 5 χρόνια. Τα προβλήματα ρευστότητας που δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια οδήγησαν σε μεγάλα ελλείματα και πολλές χώρες αντιμετώπισαν έντονα τις συνέπειές τους. Η Ελλάδα, ούσα μία από αυτές τις χώρες, στάθηκε απέναντι από σοβαρές και δυσμενείς καταστάσεις με αποκορύφωμα το ενδεχόμενο της άτακτης εξόδου της από τη νομισματική ένωση το 2012. Το λεγόμενο Grexit, έδρασε καταλυτικά στην ελληνική

οικονομία επηρεάζοντας και τις οικονομικές συνθήκες ολόκληρης της Ε.Ε. Η κατάσταση, ενώ φαινόταν να εξομαλύνεται και να σταθεροποιείται, δέχτηκε μια καινούρια πρόκληση με την απόφαση της Μεγάλης Βρετανίας να αποχωρήσει από την Ε.Ε. το 2016 (Srovnalíková & Razinskáite, 2017).

Όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει δυσκολίες λόγω της μακροχρόνιας οικονομικής ύφεσης. Την περίοδο αυτή σημειώθηκε μείωση του ΑΕΠ κατά 26%, μείωση των τραπεζικών καταθέσεων σε μεγάλο βαθμό λόγω της αβεβαιότητας, αύξηση της ανεργίας, capital controls και συνεχόμενες αξιολογήσεις, με αποτέλεσμα οι επιχειρηματίες να διακατέχονται από απαισιοδοξία για το μέλλον και τις προοπτικές που μπορεί πλέον να έχει η ελληνική οικονομία. Ωστόσο, τα ελληνικά οικονομικά στοιχεία το χρονικό διάστημα 2010-2017 παρουσίασαν ορισμένες ενδείξεις ανάκαμψης, οι οποίες επέτρεψαν τη δημιουργία ενός κλίματος ασφάλειας και υγιούς ανάπτυξης που βοήθησαν την Ελλάδα να σταθεί με γερές βάσεις απέναντι στον παγκόσμιο ανταγωνισμό.

Η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. αναμένεται να έχει αρνητικές συνέπειες για την ελληνική οικονομία σε 4 άξονες. Πρώτον, αρνητική επίδραση θα παρουσιαστεί στον τομέα του εμπορίου, των εξαγωγών και του ΑΕΠ. Η υποτίμηση της αγγλικής λίρας θα οδηγήσει στη μείωση του ελληνικού ΑΕΠ σε επίπεδα του 0,3% - 1% σε βάθος διετίας (ΕΣΕΕ, 2017). Σημαντικές επιπτώσεις θα προκύψουν και στον τομέα των εξαγωγών με τις προβλέψεις να κάνουν λόγο για μείωση 0,14% - 0,22% (Bragoudakis & Sideris, 2016). Συνυπολογίζοντας ότι οι αναταράξεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα από το Brexit θα μειώσουν τη ρευστότητα των ελληνικών τραπεζών και την επιστροφή των καταθέσεων, συμπεραίνουμε ότι οι επιπτώσεις θα είναι σημαντικές και σε μακροχρόνιο ορίζοντα (ΕΣΕΕ, 2017).

Ο δεύτερος άξονας της ελληνικής οικονομίας που θα πληγεί είναι αυτός του τουρισμού, καθώς η χρήση κάρτας Visa, η μείωση του εισοδήματος και η άνοδος του πληθωρισμού θα μειώσουν τη δυνατότητα των Βρετανών/-ίδων για πραγματοποίηση διακοπών. Ο τρίτος άξονας αφορά στον τομέα της ναυτιλίας, με την αύξηση των ναύλων και τον περιορισμό του διεθνούς εμπορίου να δρουν καταλυτικά στη μείωση των κερδών για τις εταιρίες. Τέλος, προβλήματα θα προκύψουν και λόγω της μείωσης του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού από την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας με συνέπεια να επηρεαστούν τα κονδύλια που δικαιούται η Ελλάδα ως μέλος της Ε.Ε. (ΕΣΕΕ, 2017).

Στο άρθρο του αναφορικά με το μέλλον της Ε.Ε. μετά το Brexit, ο Matthijs (2017) αναφέρεται στις δυσκολίες που θα αντιμετωπίσουν χώρες που κλονίστηκαν έντονα από

την παγκόσμια οικονομική κρίση, μία εκ των οποίων είναι και η Ελλάδα. Σε μια χρονική στιγμή επιβαρυνμένη ήδη με ποικίλα οικονομικά προβλήματα, ένα τέτοιο συμβάν σαν το Brexit θα δυσκολέψει ακόμα περισσότερο τις σχέσεις, τις αποφάσεις και τις τακτικές που η Ευρώπη έχει ανάγκη να ακολουθήσει προκειμένου να αντιμετωπίσει την κρίση.

Στην ίδια λογική κινείται η μελέτη των Eijffinger κ.α. (2017), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι μία ενδεχόμενη έξοδος οποιασδήποτε χώρας από την Ε.Ε. μπορεί να επηρεάσει και τις υπόλοιπες και να προκαλέσει το «φαινόμενο του ντόμινο», αφού οι συνέπειες θα είναι σοβαρές και απρόβλεπτες.

Στην παρούσα φάση οι συνέπειες από την έξοδο φαίνεται να επηρεάζουν περισσότερο τη βρετανική οικονομία παρά την οικονομία της ευρωζώνης. Βέβαια οι συνέπειες είναι δύσκολο να αποσαφηνιστούν επακριβώς, αφού η αβεβαιότητα των εξελίξεων αποτρέπει τα ασφαλή συμπεράσματα. Όπως είναι προφανές η ασταθής και αβέβαιη κατάσταση δυσχεραίνει τη συνοχή και το βιώσιμο πλάνο της Ε.Ε. (IOBE 2016).

Επιπλέον, στον τομέα των επενδύσεων το Brexit αποτελεί κατασταλακτικό παράγοντα, διότι πολλοί/-ές από τους/τις επενδυτές κρατούν στάση αναμονής παρακολουθώντας την πορεία της ευρωζώνης. Τέλος, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί και στην υποτίμηση του ευρώ έναντι των υπόλοιπων νομισμάτων ως άμεση συνέπεια της εξόδου και των συνεπειών που μπορεί να προκαλέσει στις χώρες της Ε.Ε. (Raddant, 2016. Chang, 2017).

Στην εκ νέου προώθηση της ελληνικής οικονομίας και στην επανείσοδό της στο διεθνές σκηνικό μπορεί να συνδράμει σημαντικά ο τουριστικός τομέας, ο οποίος μάλιστα, μέσα στο δυσχερές οικονομικό περιβάλλον της χρονικής περιόδου 2010-2016 παρουσίασε σημαντική αύξηση εσόδων (38%) και γενικότερα διαμορφώνει συνθήκες αρκετά ανταγωνιστικές αναφορικά με το τουριστικό προϊόν.

1.3. Η Έννοια του Τουρισμού

Ο τουρισμός με τη σύγχρονη μορφή του, αποτελεί ένα φαινόμενο κοινωνικών και οικονομικών διαστάσεων, το οποίο έχει αποδειχθεί ότι συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στη διεύρυνση των οικονομικών μεγεθών αναπτυσσόμενων και μη χωρών. Με άλλα λόγια είναι μια βασική οικονομική δραστηριότητα και ο ρόλος του για την οικονομική ανάπτυξη αναμένεται να αναπτυχθεί περαιτέρω στο μέλλον (Ηγουμενάκης & Κραβαρίτης, 2004).

Σύμφωνα με την Ένωση Τουρισμού της Βρετανίας «τουρισμός σημαίνει η προσωρινή, μικρής χρονικής διάρκειας, μετακίνηση των ανθρώπων σε προορισμούς εκτός του συνήθη τόπου διαμονής ή εργασίας τους καθώς και οι δραστηριότητες κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στους προορισμούς αυτούς.» (Rogers & Slinn, 1993).

Συμπληρωματικά, σύμφωνα με τον Λαγό (2005), ο τουρισμός είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο οικονομικού και κοινωνικού κυρίως χαρακτήρα που υφίσταται όταν ένα άτομο αλλάζει φυσικό περιβάλλον αλλά και ρυθμό ζωής.

Αξίζει να σημειωθεί πως στην έννοια «τουρισμός» έχουν δοθεί ποικίλοι ορισμοί, οι οποίοι αντιστοιχούν στην προσέγγιση κάθε επιστήμης που εξετάζει τον ίδιο τον τουρισμό (Γεωγραφία, Οικονομία, Ανθρωπολογία, Κοινωνιολογία κ.α.). Παράλληλα, εννοιολογικές προσεγγίσεις έχουν προκύψει και από τους οργανισμούς που ασχολούνται με τον τουρισμό (π.χ. Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών κ.α.).

Οι Burkart και Medlik (1981), διαχώρισαν τους ορισμούς που δόθηκαν στον τουρισμό σε δύο βασικές κατηγορίες:

- α) τους εννοιολογικούς ορισμούς που επιχειρούν να πλαισιώσουν την έννοια του τουρισμού με ένα θεωρητικό υπόβαθρο παρουσιάζοντας τα χαρακτηριστικά του,
- β) τους τεχνικούς ορισμούς που μας δίνουν στοιχεία προκειμένου να αναλυθεί το τουριστικό προϊόν από στατιστική σκοπιά.

Επιπλέον, καθίσταται προφανές ότι σήμερα ο τουρισμός εξυπηρετεί πλέον πολύ μεγαλύτερο εύρος αναγκών, επιθυμιών και δραστηριοτήτων συγκριτικά με το παρελθόν και δεν περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο στην ψυχαγωγία, αλλά επεκτείνεται σε επαγγελματικά ταξίδια και σε άλλες επιλογές που σχετίζονται με τον εκάστοτε τρόπο ζωής. Ανάλογα με τον ρυθμό, με τον οποίο ο τουρισμός αποτελεί αναγκαία συνθήκη σε πνευματικό, σωματικό, πολιτισμικό, κοινωνικό ή επαγγελματικό επίπεδο, νέες ή ήδη ισχύουσες οικονομικές δραστηριότητες διαρθρώνονται για να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο αυτό προσδιορίζοντας μια νέα αγορά (Holloway, 2004. Sinclair, 1991).

Σύμφωνα με τον UNWTO (1999), όλοι οι πολίτες του κόσμου έχουν το δικαίωμα να ταξιδεύουν και να εξερευνούν τόπους παγκοσμίως. Το δικαίωμα στο ταξίδι, εκτός από το γεγονός ότι αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές μορφές έκφρασης του ελεύθερου χρόνου, κατοχυρώνεται από τη Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων ως δικαίωμα των ανθρώπων κάθε χώρας, υποχρεώνοντας τις κυβερνήσεις κάθε κράτους να το προστατεύουν. Έτσι, εφαρμόζονται νομοί και κανόνες, ώστε να παρέχονται διευκολύνσεις στις μετακινήσεις των πολιτών. Ειδικά τα τελευταία χρόνια

οι τουρίστες/-στριες απολαμβάνουν δικαιώματα σε όλο και περισσότερες χώρες του κόσμου, ίδια με αυτά που δικαιούνται και στη δική τους χώρα.

Όπως αναφέρει ο Βαρβαρέσος (2000) μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου το 1945, η ραγδαία ανάπτυξη του τουρισμού ερμηνεύτηκε ως ένα φαινόμενο που συνέβη αυθόρμητα και όχι ως αποτέλεσμα ενός μελετημένου σχεδίου παγκόσμιων οργανισμών ή διάφορων τουριστικών επιχειρήσεων. Επιπλέον, η βελτίωση των όρων εργασίας και αμοιβής των εργαζομένων, η γενικότερη άνοδος του βιοτικού επιπέδου αλλά και η πρόοδος στις μεταφορές συντέλεσαν στο να μη θεωρείται πια το τουριστικό ταξίδι είδος πολυτελείας αλλά βασική ανάγκη του κάθε ανθρώπου.

Ο τουρισμός τον 21^ο αιώνα εξελίχθηκε με ταχύτατους ρυθμούς και επηρεάζει άμεσα τόσο το περιβάλλον, στο οποίο πραγματοποιείται, όσο και τους ανθρώπους, τις οικονομικές συνθήκες και τον/την ίδιο/α τον/την τουρίστα/-στρια που καταναλώνει ένα προϊόν ή μια υπηρεσία (Page, 2014). Ωστόσο, ο τουρισμός είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ως ένας αυτόνομος τομέας λόγω της πολύπλοκης σύνθεσης και δραστηριότητάς του ενώ και η μέτρηση των οικονομικών μεταβολών που οφείλονται στην τουριστική δράση δεν είναι ξεκάθαρη, καθώς εμπλέκονται διάφορων μορφών υπηρεσίες και επιχειρήσεις, τα στοιχεία των οποίων είναι περίπλοκο να συλλεχθούν (Λαγός, 2005). Επομένως, η εκτίμηση των μεγεθών που σχετίζονται με τον τουρισμό πρέπει να βασίζεται σε έγκυρες και στατιστικές κυρίως πηγές, οι οποίες επιτρέπουν μια διαχρονική σύγκριση των δεδομένων που υφίστανται σε κάθε περίοδο.

1.3.1. Ο Τουρισμός στην Ελληνική Πραγματικότητα

Στην Ελλάδα ο τουρισμός γνώρισε μεγαλύτερη πρόοδο κατά τη δεκαετία του 1960, περίοδος κατά την οποία η χώρα μας συγκαταλέχθηκε στους δημοφιλέστερους προορισμούς για τους/τις κατοίκους των ευρωπαϊκών περιοχών. Στην εποχή που διανύουμε ο ελληνικός τουρισμός πλέον μπορεί να χαρακτηριστεί ως μαζικός, οργανωμένος αλλά και παραθεριστικός. Παράλληλα, έχουν σημειωθεί αρκετές σημαντικές προσπάθειες για την περαιτέρω ανάπτυξη όλων των μορφών του τουρισμού (πολιτιστικός, θαλάσσιος, αθλητικός, κοινωνικός κ.α.) με απώτερο σκοπό την ανάδειξη, την ευημερία και την ανάπτυξη της Ελλάδας.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού είναι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού μικρών τουριστικών επιχειρήσεων (π.χ. ξενοδοχεία, ταξιδιωτικά γραφεία) που ανταγωνίζονται έντονα μεταξύ τους λόγω των μικρών περιθωρίων κέρδους που έχουν. Επίσης, το παραπάνω χαρακτηριστικό σε συνδυασμό με την αδυναμία

ποσοτικοποίησης της ζήτησης και της εποχικότητας του προϊόντος καθιστούν τον τουρισμό στη χώρα μας ιδιαίτερα επισφαλής. Παρατηρείται πως οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν την τάση της ενοποίησης με στόχο τη μεγέθυνση των κερδών τους και την παροχή του καλύτερου δυνατού προϊόντος. Αυτό διαφαίνεται σε μεγάλο βαθμό κατά την περίοδο της κρίσης (Πατσουράτης, 2000).

Ακόμη, παρόλο που υπάρχουν αρκετές δυσκολίες και εξάρτηση από τον διεθνή τουρισμό, οι ελληνικές επιχειρήσεις είναι εμφανές ότι προσπαθούν να βελτιώσουν τις υποδομές και τις υπηρεσίες τους, να σταθεροποιήσουν μια καλή και εύρυθμη λειτουργία και να προσπεράσουν το φαινόμενο της εποχικότητας. Παράλληλα, πολύ σημαντικό θεωρείται το γεγονός πως δείχνουν να εναρμονίζονται με τις νέες τεχνολογίες και να επωφελούνται από αυτές (Πατσουράτης, 2000).

Τα τελευταία χρόνια η οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ έχει πάρει παγκόσμιες διαστάσεις. Η Ελλάδα έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό και οι επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης γίνονται καθημερινά έκδηλες σε πολλούς τομείς της ελληνικής ανάπτυξης. Παρόλα αυτά, ο τουρισμός σήμερα αποτελεί έναν οικονομικό κλάδο που δείχνει ότι μπορεί να ξεπεράσει την κρίση, αφού παρουσιάζει αυξητικούς ρυθμούς.

Ειδικότερα, στην Ελλάδα ο τουρισμός τις τελευταίες δεκαετίες γνώρισε ραγδαία εξέλιξη και αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες της ελληνικής οικονομίας, καθώς συμβάλλει στην κάλυψη του συναλλαγματικού ελλείμματος και στην αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης. Η Ελλάδα ως χώρα διαθέτει αρκετά πλεονεκτήματα σχετικά με τον τουρισμό, ο οποίος μπορεί να στηρίξει και άλλους παραγωγικούς κλάδους.

Σύμφωνα με στοιχεία του Εθνικού Κέντρου Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης, η Ελλάδα συγκαταλέγεται ανάμεσα στους είκοσι κορυφαίους προορισμούς σε παγκόσμια κλίμακα (ΕΚΠΑ, 2002). Επίσης, μελέτη του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (2012) δείχνει ότι η πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας, η εκτεταμένη ακτογραμμή και το φυσικό περιβάλλον αποτελούν παράγοντες που καθιστούν τη χώρα μας έναν από τους κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς διεθνώς. Ταυτόχρονα, η ναυτιλία σε συνδυασμό με το τουριστικό φαινόμενο συνθέτουν τους πιο εξωστρεφείς τομείς της οικονομίας, διότι η εισροή του ταξιδιωτικού συναλλάγματος έχει θετική επίδραση στο ισοζύγιο πληρωμών της Ελλάδας και στην παρεπόμενη μείωση του ελλείματος των τρεχουσών συναλλαγών (IOBE, 2012).

Σημαντικό θεωρείται, επίσης, το γεγονός πως ο τουρισμός συμβάλλει στην αυξητική διαμόρφωση του ύψους του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) που αποτελεί έναν σημαντικό οικονομικό δείκτη και χρησιμοποιείται ευρέως στον

οικονομικό χώρο για τη μέτρηση της πορείας μιας οικονομίας. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ υπολογίζει τη συνολική αξία των τελικών αγαθών αλλά και των υπηρεσιών που μια χώρα μέσα σε ένα έτος παρήγαγε (Γιαννέλης, 2013). Αναφορικά με τον τουρισμό λοιπόν, η αποτίμηση των τουριστικών υπηρεσιών συνεπάγεται τη συγκέντρωση εκατομμυρίων ευρώ που επαυξάνουν τον δείκτη του ΑΕΠ.

Ακόμη, πρέπει να αναφερθεί ότι σε περιοχές που έχουν μεγάλη τουριστική δραστηριότητα και χαρακτηρίζονται ως δημοφιλείς τουριστικοί προορισμοί αναπτύσσονται και λειτουργούν πολλές επιχειρήσεις τόσο τουριστικών υπηρεσιών όσο και διαφορετικών κλάδων (σίτισης, μεταφορών, ψυχαγωγίας, εμπορίου, προμηθειών κ.α.) που βασίζονται πάνω στον τουριστικό τομέα. Καθώς όλες αυτές οι επιχειρήσεις στηρίζονται και στηρίζουν τον τουρισμό, το ΑΕΠ αυξάνεται σημαντικά.

Συμφώνα με την έκθεση της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής για τον τουρισμό (ΙΝΣΕΤΕ, 2017), η άμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας μας φαίνεται να αυξάνεται την περίοδο 2013-2016 παρά τη δυσκολία ολοκλήρωσης της αξιολόγησης εκ μέρους της κυβέρνησης, σε συνδυασμό με την αντιαναπτυξιακή φορολογική πολιτική και τη θέσπιση των capital controls στις συναλλαγές. Ειδικότερα, η μη επίτευξη των στόχων το πρώτο εξάμηνο του 2015 και η νέα επιβάρυνση της οικονομίας στις αρχές του 2016 φαίνεται να μην επηρεάζουν τις προοπτικές ανάπτυξης της οικονομίας. Ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης για τα επόμενα χρόνια, σύμφωνα με την ίδια έρευνα, θα κυμαίνεται στο επίπεδο του 3%. Έτσι, καταλαβαίνουμε πως οι κατακτήσεις των τελευταίων ετών στα θέματα του τουρισμού και ο ανταγωνιστικός χαρακτήρας της Ελλάδας δεν επηρεάστηκαν τόσο, ώστε να διαταραχτούν οι ισορροπίες κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Η ελληνική οικονομία μετά τη συνεχιζόμενη κρίση βρίσκεται σε κατάσταση ανάκαμψης. Μάλιστα, σε άρθρο που δημοσίευσε ο Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), αναφέρεται πως μετά από την επιτήρηση και την πιθανή επιστροφή στις αγορές, η ελληνική οικονομία στοχεύει και ελπίζει στην ανάκαμψη του τουρισμού και στη δημιουργία σημαντικών επενδύσεων πάνω στον κλάδο αυτό. Έτσι, θα επιτευχθεί η βελτίωση του τουριστικού προϊόντος και η προσέλευση τουριστών/-στριών στον ελλαδικό χώρο που θα βελτιώσουν τις εισροές για την οικονομία (ΣΕΒ, 2017).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με δηλώσεις του προέδρου του ΙΝΣΕΤΕ, κ. Γιάννη Ανδρεάδη, στη Γενική Συνέλευση του 2017, η ελληνική οικονομία πρέπει να προσαρμοστεί με τους αυξημένους φορολογικούς συντελεστές, οι οποίοι στην περίπτωση των καταλυμάτων ανέρχονται στο 13%, ενώ στον τομέα της εστίασης στο

24% επιβραδύνοντας τη δυνατότητα ανάπτυξης και την αυξημένη κερδοφορία (ΙΝΣΕΤΕ, 2017).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί πως η έλλειψη υποδομών σε βασικούς τομείς του τουριστικού προϊόντος και γενικότερα της χώρας περιορίζουν την τιμολογιακή πολιτική και την παροχή ποιοτικότερων υπηρεσιών. Εάν υπάρξει βελτίωση ιδιαίτερα στις υποδομές, θα επηρεάσει με θετικό πρόσημο την επέκταση της τουριστικής περιόδου (φαινόμενο εποχικότητας). Βασική συνιστώσα για να επέλθει αυτή η βελτίωση θεωρείται η διευκόλυνση στις επενδυτικές δραστηριότητες κυρίως σε θέματα φορολογίας και γραφειοκρατίας (ΙΝΣΕΤΕ, 2017).

Στοιχεία που επιβεβαιώνουν τα προαναφερθέντα παρουσιάζονται στο παρακάτω διάγραμμα, στο οποίο φαίνονται οι καθαρές επενδύσεις που γίνονται σε καταλύματα και στην εστίαση καθώς οι τιμές και οι εισπράξεις ανά διανυκτέρευση.

Διάγραμμα 3: Eurostat, National Accounts, 2015 (ΕΛΣΤΑΤ και Τράπεζα της Ελλάδος, 2016).

Παρατηρούμε στο διάγραμμα πως οι εισπράξεις από τα καταλύματα έχουν την τελευταία τριετία πτωτική τάση, ενώ παράλληλα και οι τιμές στα καταλύματα είναι αρκετά μειωμένες σε μικρότερο όμως ποσοστό. Επίσης, είναι χαρακτηριστικό ότι οι τα ελληνικά καταλύματα και οι χώροι εστίασης είναι σε μεγάλο βαθμό ακριβότερα έναντι των ανταγωνιστών. Σύμφωνα με την έκθεση του ΣΕΒ (2017), ο αυξημένος ΦΠΑ οδηγεί στη μείωση της κατανάλωσης από τη μεριά των τουριστών και κατά συνέπεια των εσόδων. Τα δεδομένα που ήδη ισχύουν είναι ανησυχητικά, αν αναλογιστούμε ότι υπάρχει περίπτωση θεσμοθέτησης φόρου διαμονής.

Στην έκθεση του ΙΝΣΕΤΕ για τον τουρισμό που κυκλοφόρησε τον Ιανουάριο του 2017 υπογραμμίζεται ότι ο τουρισμός αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής οικονομίας. Μιλώντας με ποσοστά ο τουρισμός συμβάλλει στο 90% των εσόδων που προέρχονται από το εξωτερικό ενώ, σύμφωνα με στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, ο τουρισμός συμβάλλει στο 10% του εργατικού δυναμικού της

χώρας και είναι ο τρίτος μεγαλύτερος τομέας σε αριθμό απασχολούμενων μετά το εμπόριο και τον πρωτογενή τομέα. Ακόμη, η παροχή τουριστικών υπηρεσιών αναμένεται να συμβάλλει σε μεγαλύτερο βαθμό έναντι του μεταποιητικού τομέα σε σχέση με το ΑΕΠ της Ελλάδας. Επομένως, καθίσταται προφανές ότι ο τουρισμός αποτελεί έναν άκρως ανταγωνιστικό τομέα με μεγάλες προοπτικές για το μέλλον.

Συνεχίζοντας, μολονότι φαίνεται πως υπάρχει κάμψη στα έσοδα για το 2016 μετά από έντονη άνοδο των εσόδων την τριετία 2012-2015, η διεθνής τάση προς μείωση της μέσης κατά κεφαλήν δαπάνης και η συνεχιζόμενη αβεβαιότητα εκείνης της περιόδου επέτρεψαν στον ελληνικό τουρισμό να μπει στην παγκόσμια τουριστική αγορά κυρίως λόγω των ελκυστικών προσφορών για πελάτες/-ισσες της τελευταίας στιγμής. Επίσης, η ζήτηση για αεροπορικά ταξίδια προς την Ελλάδα αυξήθηκε και ταυτόχρονα ο οδικός τουρισμός παρουσίασε σημάδια ανάπτυξης προσάπτοντας στις αφίξεις θετικό πρόσημο.

Αναφορικά με το θέμα των επενδύσεων στον κλάδο του τουρισμού η Ελλάδα υστερεί λόγω της υπέρ-φορολόγησης των επιχειρήσεων και της διαφοροποίησης των φορολογικών καθεστώτων. Όλα αυτά αποτελούν κατασταλτικό παράγοντα για την πραγματοποίηση επενδύσεων για τις επιχειρήσεις, με συνέπεια τη μείωση της ανάπτυξης, της απασχόλησης, των φορολογικών εσόδων και της ανταγωνιστικότητας.

Ωστόσο, δεν πρέπει να αφηγήσουμε το γεγονός πως η διαμόρφωση των παραπάνω στοιχείων στην Ελλάδα συμβαίνει μέσα σε ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται ακόμα από αβεβαιότητα και ρευστότητα. Η διεθνής οικονομική κρίση επηρέασε πολλούς τομείς της οικονομίας και φυσικά τον τουρισμό. Παρόλα αυτά, όπως αναφέρουν οι Crotti και Misrahi (2017), χώρες όπως η Ελλάδα τείνουν να βελτιώνουν τις τουριστικές υπηρεσίες τους αυξάνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την ανταγωνιστικότητά τους απέναντι στις ήδη ανεπτυγμένες χώρες.

1.3.2. Οικονομία και Τουρισμός

Είναι προφανές πως στην εποχή μας ο τουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες και πιο διαδεδομένες ανά τον κόσμο οικονομικές δραστηριότητες. Ο αριθμός των διεθνών τουριστών/-στριών αυξάνεται ταχύτερα από την παγκόσμια οικονομία. Ωστόσο, ο τουρισμός επηρεάζεται από την κατάσταση της διεθνούς οικονομίας και ειδικότερα σε περιόδους κρίσης η αλληλεπίδραση αυτή είναι αρνητική. Αν και σε παγκόσμιο επίπεδο γενικά ο τουρισμός έχει την τάση να αυξάνεται, πολλές περιοχές του κόσμου δεν ακολουθούν τους ίδιους ρυθμούς ανάπτυξης, καθώς ο

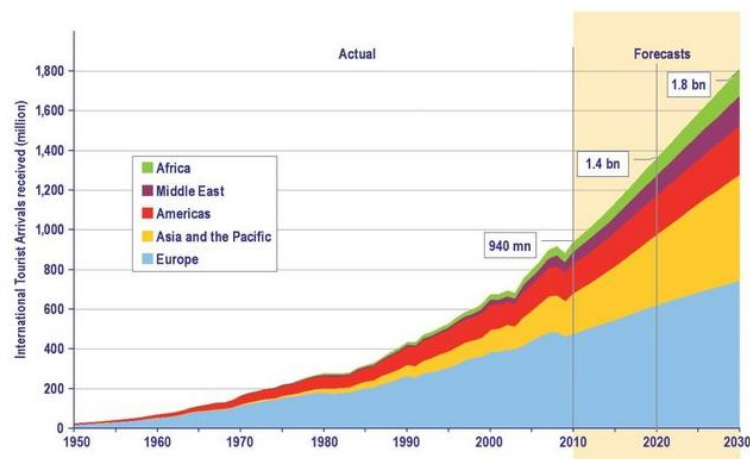
τουριστικός δείκτης δεν αποτελεί πάντα τον πιο δυναμικό παράγοντα σε μια χώρα όσο υψηλός και αν είναι (Κοκκώσης, κ.α., 2011).

Ειδικότερα, τα τελευταία τριάντα πέντε περίπου χρόνια ο μέσος ρυθμός αύξησης του τουρισμού ήταν κατά προσέγγιση 1,3 φορές μεγαλύτερος από τον μέσο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Βέβαια, σε περιόδους οικονομικής και κοινωνικής κρίσης επηρεάζεται αρνητικά και ο τουρισμός. Οι βραχυχρόνιες προοπτικές για τον τουρισμό συναρτώνται με τις προοπτικές της παγκόσμιας ανάκαμψης ή ύφεσης αλλά μακροχρόνια οι προοπτικές εμφανίζονται περισσότερο αισιόδοξες. Η συνεισφορά του τουρισμού στην παγκόσμια οικονομία ανέρχεται στα 7,6 τρισεκατομμύρια δολάρια, μέγεθος που αντιστοιχεί στο 10,2% του παγκόσμιου ΑΕΠ (Crotti & Misrahi, 2017).

Επιπλέον, σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ ο τουριστικός τομέας έχει δημιουργήσει 292 εκατομμύρια θέσεις εργασίας παγκοσμίως που αντιστοιχεί στο 1/10 του συνόλου των θέσεων (Crotti & Misrahi, 2017).

Αν και σε παγκόσμιο επίπεδο τα τουριστικά μεγέθη αναμένεται ότι θα σημειώσουν αύξηση, οι διαφορετικές περιοχές του κόσμου, όπως σημειώθηκε και παραπάνω, θα παρουσιάσουν άλλους ρυθμούς ανταπόκρισης και ανάπτυξης. Αυτό σημαίνει ότι κάποιες περιοχές πιθανόν να αναπτύσσονται ταχύτερα στον τουριστικό τομέα (ιδίως οι νέοι μακρινοί προορισμοί) και κάποιες πιο αργά. Επιπλέον, δεν πρέπει να αφηγήσουμε το γεγονός ότι ο ρυθμός αύξησης των αφίξεων δεν είναι ο μοναδικός δείκτης δυναμισμού αλλά εξαρτάται και από άλλους παράγοντες (π.χ. έσοδα).

Η Ευρώπη αποτελεί δημοφιλή παγκόσμιο προορισμό και συγκεντρώνει το 53,6% των διεθνών αφίξεων και περισσότερο από το 50% των εσόδων (UNWTO, 2016). Σύμφωνα μάλιστα με τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, οι διεθνείς αφίξεις στην Ευρώπη αναμένεται να ξεπεράσουν τα 717 εκατομμύρια το 2020, όπως μπορούμε να δούμε και στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 4: Tourism Towards 2030: Actual trend and forecast 1950-2030 - effective demand for international travel (UNWTO, 2016).

Τέλος, όπως υπογραμμίζουν οι Κοκκώσης, κ.α. (2011), παρά την άνοδο των νέων αναδυόμενων προορισμών ανά τον κόσμο, η Ευρώπη προβλέπεται πως θα συνεχίσει να αποτελεί τον πρωταρχικό τουριστικό προορισμό και να αντιπροσωπεύει τη μεγαλύτερη τουριστική αγορά προέλευσης. Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για τον τουρισμό της Ελλάδας είναι η τουριστική τάση της μεσογειακής Ευρώπης, που σύμφωνα με τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, δέχεται το 33% των τουριστών/-στριών του συνόλου της Ευρώπης. Η τουριστική, επομένως, κίνηση αυξάνεται ταχύτερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

1.3.3. Οικονομία και Τουρισμός: Τάσεις και Προοπτικές στην Ελλάδα

Ο τουρισμός με το πέρασμα των χρόνων αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα της οικονομίας μιας περιοχής και επιφέρει πρόσθετες θετικές επιδράσεις και ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες σε μια χώρα υποδοχής (Τσάρτας, 1996). Επίσης, η ανάπτυξη του τουρισμού κινητοποιεί έναν σημαντικό αριθμό παραγωγικών μονάδων που δραστηριοποιούνται προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι νέες ανάγκες που δημιουργούνται.

Ο τουρισμός, όπως υποστηρίζει ο Φασούλας (1989), ως οικονομικό φαινόμενο έχει αλυσιδωτή επίδραση στη γενικότερη οικονομία μιας χώρας και προκαλεί διάφορα άλλα οικονομικά φαινόμενα όπως την αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης ή τη διεύρυνση των αγορών για την εξαγωγή εγχώριων προϊόντων.

Σύμφωνα με τον Λαγό (2005), ο τουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πηγές συναλλάγματος. Οι εισπράξεις που προέρχονται από το συνάλλαγμα (ξένο νόμισμα) είναι απαραίτητες, ώστε να πραγματοποιηθούν οι διεθνείς πληρωμές και συναλλαγές. Βέβαια στην περίπτωση της ευρωζώνης μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η ανάγκη για ξένο συνάλλαγμα μειώθηκε. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει πως κάθε χώρα δε χρειάζεται τις συναλλαγματικές εισπράξεις από τον τουρισμό, αφού το δολάριο συνεχίζει να υπερισχύει στην παγκόσμια αγορά.

Επιπλέον, ο τουρισμός επηρεάζει το ισοζύγιο των συναλλαγών μιας χώρας και μπορεί να παρουσιάσει μια εικόνα σχετικά με τα έσοδα και τα έξοδα. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται ότι μπορεί να γίνει εφικτή μια συγκριτική διαδικασία ανάμεσα σε διάφορες χώρες. Ουσιαστικά, το ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών καταγράφει τις ροές αγαθών και υπηρεσιών εμπορίου μεταξύ χωρών καθώς και τις μετακινήσεις κεφαλαίου, του οποίου ένα σημαντικό ποσοστό προέρχεται από τις τουριστικές

εισπράξεις (Λαγός, 2005). Για παράδειγμα, οι αγορές που κάνουν οι τουρίστες/-στριες σε εθνικό νόμισμα αποτελούν εισροές και επηρεάζουν το ισοζύγιο.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (εμπορικό ισοζύγιο, ισοζύγιο υπηρεσιών, ισοζύγιο εισοδημάτων, ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων) καταλαμβάνει εξέχουσα θέση στη διαμόρφωση των οικονομικών συνθηκών μιας χώρας, αφού οποιαδήποτε συναλλαγή που αυτό περιλαμβάνει μπορεί να μεταβάλει τα οικονομικά μεγέθη του εθνικού εισοδήματος ή της εθνικής δαπάνης και να παρουσιάσει τη θέση που κατέχει μια χώρα στη διεθνή οικονομική αγορά.

Όσον αφορά στον τομέα της απασχόλησης, ο τουρισμός δημιουργεί θέσεις εργασίας και νέες προοπτικές στον κλάδο του συμβάλλοντας έτσι στη μείωση της ανεργίας. Σύμφωνα με τον Πατσουράτη (2002), μια έρευνα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) έδειξε ότι ο τουρισμός δημιουργεί θέσεις εργασίας για το τμήμα του εργατικού δυναμικού που αποτελεί τον «σκληρό πυρήνα» της ανεργίας (νεαρά άτομα, γυναίκες, ανειδίκευτα άτομα) ενώ και οι άνεργοι/-ες που βρίσκουν εργασία στον τομέα του τουρισμού προέρχονται κατά 70% από μη τουριστικά επαγγέλματα, γεγονός που δείχνει τη σημασία του ως προς την απορρόφηση ανέργων.

Ωστόσο, η ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου σε θέμα κύκλου εργασιών δείχνει ελάχιστες προοπτικές εξέλιξης. Επιπλέον, παρόλη την αύξηση των τουριστικών εισπράξεων από το 2011 και μετά, οι εισπράξεις σε πραγματικά δεδομένα εξακολουθούν να βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα σε αντίθεση με την προηγούμενη δεκαετία. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό το φαινόμενο είναι η τάση που παρουσιάζει η μετακίνηση των τουριστών/-στριών σε προορισμούς αρκετά φθηνότερους σε σχέση με την Ελλάδα, με αποτέλεσμα οι τουριστικές επιχειρήσεις να προσαρμόζονται και να μειώνουν αισθητά τις τιμές. Άρα, η μείωση αυτή στις προσφερόμενες υπηρεσίες οδηγεί στη πτωτική τάση των εσόδων (ΣΕΒ, 2017).

Συνοψίζοντας, είναι φανερό ότι ο τουρισμός αλληλοεπιδρά με τα οικονομικά δεδομένα κάθε περιοχής. Οι Haralambopoulos και Pizam (1996) υποστηρίζουν ότι υπάρχουν ισχυρά οικονομικά οφέλη από τον τουρισμό, τα οποία σχετίζονται κυρίως με τη βελτίωση των φορολογικών εσόδων και των προσωπικών εισοδημάτων, τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και τις ευκαιρίες απασχόλησης.

1.3.4. Το Τουριστικό Φαινόμενο στο Νησί της Ρόδου

Η πορεία της Ρόδου στον τουριστικό τομέα και η ανάπτυξη που γνώρισε στο πέρασμα των χρόνων δεν είναι τυχαίες αλλά αποτελούν αποτελέσματα μιας σειράς παραγόντων που τις ευνόησαν. Όπως αναφέρει ο Λογοθέτης (2004), η Ρόδος είναι ένα μέρος με πλούσιο πολιτισμικό παρελθόν και με ιδιαίτερη ομορφιά και έτσι αποτελεί έναν ελκυστικό προορισμό. Επομένως, οι άνθρωποι της Ρόδου εκμεταλλεύτηκαν σωστά τον τόπο τους και δημιούργησαν κατάλληλες συνθήκες (π.χ. υποδομές) για να προωθήσουν και να διατηρήσουν τον τουρισμό στο νησί τους.

Η τουριστική δραστηριότητα στη Ρόδο ξεκίνησε συστηματικά τη δεκαετία του 1950, όταν ακόμα οι τουριστικές υποδομές του νησιού δεν ήταν πλήρως ανεπτυγμένες. Ωστόσο, υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες και τα θεμέλια για την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα, τα οποία σταδιακά εκσυγχρονίστηκαν και αναπτύχθηκαν περαιτέρω για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες του νησιού. Την επόμενη μάλιστα δεκαετία (1960) άρχισαν να δημιουργούνται ξενοδοχειακές μονάδες χωρίς ο τουρισμός να έχει παρουσιάσει ακόμα τόσο μεγάλη ανάπτυξη. Με την πάροδο των χρόνων η Ρόδος αρχίζει να ανθίζει τουριστικά, ιδιαίτερα από τη στιγμή που αυξήθηκαν οι πτήσεις με αυτήν προορισμό και οι μετακινήσεις των πληθυσμών πραγματοποιούνταν γρήγορα και οικονομικά (Λογοθέτης, 2004). Στη συνέχεια, ραγδαία ανάπτυξη γνώρισε ο τουρισμός στο νησί της Ρόδου από το 1990 και μετέπειτα, γεγονός που αποδόθηκε όχι τόσο στις ενέργειες των τουριστικών φορέων όσο στις επιλογές των tour operators (ταξιδιωτικών πρακτορείων).

Φτάνοντας στη σημερινή εποχή, ο τουριστικός τομέας στη Ρόδο συνεχίζει να παρουσιάζει ανοδική πορεία. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΙΝΣΕΤΕ για τον ελληνικό τουρισμό, το αεροδρόμιο της Ρόδου βρίσκεται στην τρίτη θέση των συνολικών αφίξεων τουριστών/-στριών από το εξωτερικό μετά από το αεροδρόμιο της Αθήνας και του Ηρακλείου. Συγκεκριμένα, για το 2017 το αεροδρόμιο της Ρόδου υποδέχτηκε 2.178.663 άτομα από το εξωτερικό παρουσιάζοντας αύξηση 4,2% συγκριτικά με το προηγούμενο έτος (2016), κατά το οποίο οι αφίξεις ήταν στο ύψος των 2.091.066. Ανάλογες ήταν και οι αφίξεις για τον εγχώριο τουρισμό το 2017 που άγγιξαν τις 429.571 με αύξηση έναντι της προηγούμενης χρονιάς κατά 6,3%.

Μελέτη που πραγματοποιήθηκε για το εμπόριο και τον τουρισμό της Ρόδου το 2013 έχει δείξει ότι οι κύριες χώρες προέλευσης είναι το Ηνωμένο Βασίλειο με ποσοστό 17,3% και ακολουθούν χώρες όπως η Ρωσία με 15,8%, η Ιταλία με 9,2% και η Γερμανία με 7,4%. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι πως η βασική πηγή

πληροφόρησης των τουριστών/-στριών για την επιλογή της Ρόδου ως προορισμού είναι το διαδίκτυο (Internet) με 42,2% και η ενημέρωση μέσω ταξιδιωτικών πρακτορείων με ποσοστό 34%. Τέλος, ένας ικανοποιητικός αριθμός ατόμων (14,7%) λαμβάνει πληροφορίες από το κοντινό του κοινωνικό περιβάλλον (INEMY, 2013).

Συμπληρωματικά, χαρακτηριστικό είναι ότι το 55,6% των ταξιδιωτών στη Ρόδο οργανώνουν το ταξίδι μέσω τουριστικού πρακτορείου ενώ το 42,3% μέσω ηλεκτρονικών υπηρεσιών με απευθείας κρατήσεις. Ιδιαίτερα υψηλό είναι και το ποσοστό (64,3%) που θεωρεί ότι υπάρχουν πιθανότητες να επισκεφθεί ξανά τη Ρόδο. Αναφορικά με τις καταναλωτικές προθέσεις και αγοραστικές συμπεριφορές των τουριστών/-στριών που επισκέπτονται τη Ρόδο, η μέση συνολική δαπάνη ανέρχεται στα 1.317,47 € ανά άτομο. Μάλιστα, οι τουρίστες/-στριες που διαμένουν εντός της πόλης στη Ρόδο έχουν την τάση να ξοδεύουν περισσότερα χρήματα συγκριτικά με όσους/όσες μένουν σε άλλα σημεία του νησιού. Παρόλα αυτά στο σύνολό τους προτιμούν να καταναλώνουν κυρίως εγχώρια προϊόντα (87%) δίνοντας έμφαση στα παραδοσιακά αγαθά (INEMY, 2013).

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει για τον τουρισμό και η άφιξη ατόμων από τις κρουαζιέρες που καθημερινά έχουν ως σημείο επίσκεψης και το λιμάνι της Ρόδου, που είναι ένας από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς. Βέβαια, η μορφή αυτή του τουρισμού, όπως αναφέρουν οι Diakomihalis κ.α. (2009), μπορεί να προσφέρει πολλά οικονομικά οφέλη για μια τοπική κοινωνία και να στηρίξει την εγχώρια αγορά παρόλο που δεν προϋποθέτει διαμονή στο νησί αλλά πολύωρη επίσκεψη.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό οφείλουμε να αναφερθούμε σε ορισμένα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στον τουρισμό της Ρόδου. Ένα από αυτά είναι η τουριστική εποχικότητα, ένα φαινόμενο αρκετά πρόσφατο στις περιοχές της Μεσογείου που προβληματίζει ιδιαίτερα διεθνείς και εγχώριους τουριστικούς φορείς. Με τον όρο της εποχικότητας εννοείται το πρότυπο των θερινών διακοπών δηλαδή η τουριστική περίοδος από τον Απρίλιο έως τον Οκτώβριο και μάλιστα τουριστική αιχμή σημειώνουν οι μήνες Ιούλιος, Αύγουστος και Σεπτέμβριος. Η εποχικότητα έχει επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις με τις τουριστικές και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις να παρουσιάζουν το μεγαλύτερο πλήγμα.

Επίσης, η εποχικότητα μπορεί να επηρεάσει και τους/τις ίδιους/-ες τουρίστες/-στριες και μεγάλα ποσοστά από τους/τις επισκέπτες/-πτριες αναζητούν στις διακοπές τους ήρεμες συνθήκες και αποφεύγουν γι' αυτόν τον λόγο τις περιόδους μεγάλης τουριστικής κίνησης. Μάλιστα, ο Λογοθέτης (2004) αναφέρει ότι τα περισσότερα

παράπονα που φτάνουν στα γραφεία του ΕΟΤ προέρχονται κατά κανόνα από τους/τις καλοκαιρινούς/-ές τουρίστες/-στριες.

Ακόμα ένα χαρακτηριστικό του ροδιακού τουρισμού είναι η ύπαρξη των ξενοδοχειακών μονάδων all inclusive και η μεγάλη ζήτηση που αυτές σημειώνουν. Αυτού του είδους οι επιχειρήσεις παρέχουν στους/στις πελάτες/-ισσες τους ένα πακέτο διακοπών που περιλαμβάνει όλα όσα χρειάζονται (π.χ. γεύματα, υπηρεσίες, ψυχαγωγία κ.α.) και εξασφαλίζουν οικονομικότερες διακοπές. Όμως, μπορούμε να καταλάβουμε πως το σύστημα αυτό, αν και λειτουργεί θετικά για τα ξενοδοχεία, επιβαρύνει σημαντικά την ευρύτερη τουριστική αγορά του νησιού (καταστήματα, εστιατόρια κ.α.), αφού όλα αυτά προσφέρονται μέσα σε ένα κατάλυμα.

1.4. Τουρισμός και BREXIT

Τα τελευταία χρόνια έχουν εκπονηθεί πολλές μελέτες για τον τουρισμό και τα οφέλη του από ενώσεις κρατών που δημιουργούνται με τη θεσμοθέτηση κοινών στόχων και κανόνων με απώτερο σκοπό τη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος και την αποτελεσματικότερη μεταχείριση των συνόρων, των τουριστικών αφίξεων και την αύξηση των κερδών (Timothy, 2003).

Με την ανακοίνωση του δημοψηφίσματος στη Μεγάλη Βρετανία και πολύ περισσότερο αμέσως μετά την έκβαση των αποτελεσμάτων του, ποικίλες απόψεις αλλά και θεωρίες εκφράστηκαν μέσω άρθρων και ερευνών προκειμένου να εντοπιστούν οι συνέπειες του Brexit στον τουριστικό τομέα.

Δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από τις μελέτες έδειξαν πως οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες επιλέγουν στην πλειοψηφία τους (64%) να επισκέπτονται χώρες που ανήκουν στην Ε.Ε. Παρατηρείται μάλιστα ότι η κατανάλωση σε χώρες της Ε.Ε. ανέρχεται στα 19,76 δισεκατομμύρια λίρες, μέγεθος που αποτελεί το 56% της συνολικής κατανάλωσης στον τουρισμό του Ηνωμένου Βασιλείου (Deloitte, 2016).

Ωστόσο, η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. θα επιφέρει σημαντικές αυξήσεις στις τιμές των αεροπορικών εισιτηρίων, με αποτέλεσμα οι low cost αεροπορικές εταιρίες να βρεθούν αντιμέτωπες με σοβαρά προβλήματα. Είναι προφανές να σημειωθεί πως οι low cost εταιρίες συνέβαλαν στην ανάπτυξη του τουρισμού δίνοντας την δυνατότητα σε όλο και περισσότερο κόσμο να πραγματοποιεί ταξίδια μετατρέποντας την έννοια του ταξιδιού σε βασική ανάγκη του ανθρώπου και όχι σε είδος πολυτελείας (Deloitte, 2016).

Αν και είναι ακόμα πολύ νωρίς για να καταλήξουμε σε ασφαλή αποτελέσματα για τις πιθανές συνέπειες του Brexit στον τουριστικό κλάδο, μπορούμε να προβλέψουμε ότι οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες που μετακινούνται σε χώρες της Ε.Ε. ίσως να έχουν προβλήματα σε βασικά θέματα στη μετακίνησή τους, τα οποία θα αφορούν κυρίως σε μεγαλύτερες χρεώσεις (π.χ. κλήσεων στα κινητά), στην παροχή άδειας εισόδου σε μια χώρα (Visa) ανάλογα με τις διαπραγματεύσεις για την ελεύθερη μετακίνηση ή στα μειωμένα δικαιώματα στη χρήση των καρτών υγείας για τους/τις τουρίστες/-στριες. Συνοπτικά, πολλά δικαιώματα μετακίνησης που μέχρι τώρα ίσχυαν είναι αναμενόμενο να τροποποιηθούν και να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες επιβαρύνοντας τη θέση των Βρετανών/-ίδων που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν οποιουδήποτε είδους ταξίδι (Deloitte, 2016).

Ακόμη, είναι πολύ πιθανό οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες να μην έχουν τα ίδια πλεονεκτήματα που η χώρα τους είχε κατοχυρωμένα όσο ήταν κράτος - μέλος της Ε.Ε. Αυτό σημαίνει ότι οι έλεγχοι των διαβατηρίων θα γίνουν εντονότεροι, οι κανονισμοί για την κατοχή προϊόντων duty free θα είναι αυστηρότεροι ενώ μπορεί να προκύψει και αφαίρεση δικαιώματος αποζημίωσης από καθυστερημένες πτήσεις. Όπως αναφέρει ο Lim (2017) τα παραπάνω χαρακτηριστικά, σε συνδυασμό με την αύξηση του κόστους μετακίνησης για τους/τις Βρετανούς/-ίδες λόγω της υποτίμησης της λίρας μετά το Brexit, θα δημιουργήσουν μείζονα ζητήματα και προβληματισμούς τόσο για τον εγχώριο όσο και για τον εξερχόμενο τουρισμό.

Ένα ακόμη θέμα που μπορεί να προκύψει είναι αυτό της γλώσσας. Σύμφωνα με τους Ginsburgh κ.α. (2017) η χρήση της αγγλικής ως επίσημης γλώσσας μπορεί να αλλάξει μετά την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. Ένα πιθανό σενάριο αποκλεισμού της αγγλικής γλώσσας από την Ε.Ε. μπορεί να δημιουργήσει ποικίλα προβλήματα στους θεσμούς της Ε.Ε. αλλά και σε χώρες που έχουν την αγγλική γλώσσα ως επίσημη.

Είναι ξεκάθαρο πως η χρήση μιας κοινής διαδεδομένης γλώσσας βοηθάει στην ανάπτυξη μιας κοινής κουλτούρας και βελτιώνει την επικοινωνία ανάμεσα στις χώρες άρα και το τουριστικό προϊόν (Cheung & Saha, 2015). Έτσι λοιπόν, ο εξερχόμενος τουρισμός από το Ηνωμένο Βασίλειο μπορεί να αλλάξει, διότι οι διαφορές σε θέματα κουλτούρας (π.χ. χρήση γλώσσας) που θα προκύψουν θα επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό τις αφίξεις στους μεγάλους τουριστικούς προορισμούς (Yang κ.α., 2018).

Εν κατακλείδι, μια χώρα που βρίσκεται σε κατάσταση πολιτικής και οικονομικής αστάθειας έχει μεγαλύτερη πιθανότητα να ελαχιστοποιήσει ή να χάσει την τουριστική της ζήτηση (Demir & Gozgor, 2018). Στην περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας, όπως

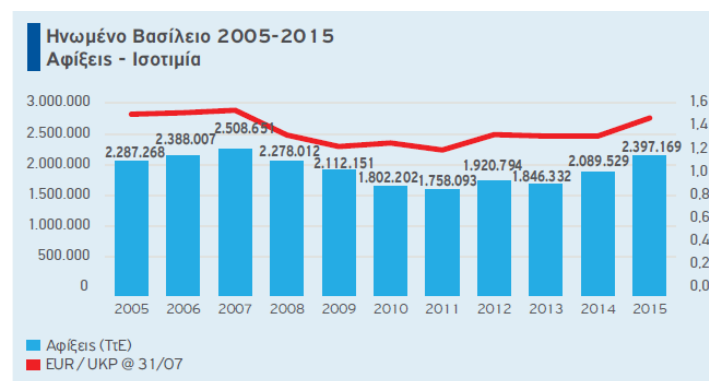
αναφέρθηκε νωρίτερα, μετά τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος επικρατεί ένα κλίμα ανασφάλειας και για τον λόγο αυτό οι κάτοικοί της θα δείχνουν δισταγμό και προβληματισμό για την πραγματοποίηση ταξιδιού σκεπτόμενοι/-ες ότι η ιδιωτική τους κατανάλωση αναμένεται να μειωθεί.

1.4.1. BREXIT και Ελληνικό Τουριστικό Προϊόν

Από τα δεδομένα και τις συνθήκες που επικρατούν καθίσταται προφανές πως το ελληνικό τουριστικό προϊόν είναι εξαρτημένο με τη Μεγάλη Βρετανία σε θέματα του τουρισμού. Σύμφωνα με το ΙΝΣΕΤΕ (2018) η Ελλάδα το 2016 δέχτηκε 2.804.000 τουρίστες από το Ηνωμένο Βασίλειο παρουσιάζοντας σημαντικές αυξητικές τάσεις. Ο αριθμός αυτός κατατάσσει τη Μεγάλη Βρετανία στη δεύτερη θέση των αφίξεων ανά χώρα προέλευσης για την Ελλάδα και της αποδίδει το 12% του συνόλου των αφίξεων.

Επιπλέον, σύμφωνα με στοιχεία από την Τράπεζα της Ελλάδος, οι συνολικές εισπράξεις για την ίδια χρονιά ανήλθαν στα 1.944.000 ευρώ (12% του συνόλου). Η μέση δαπάνη για τον/την Βρετανό/-ίδα τουρίστα/στρια ανήλθε στα 842€ με το ημερήσιο κόστος να κυμαίνεται στα 73,1€ ανά ημέρα. Επίσης, ο μέσος όρος παραμονής στη χώρα ήταν 9,2 ημέρες (ΙΝΣΕΤΕ, 2018).

Είναι προφανές ότι η αγορά της Μεγάλης Βρετανίας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για τον ελληνικό τουρισμό. Με την ενδεχόμενη έξοδο της Βρετανίας από την Ε.Ε. εγείρονται θέματα σχετικά με την υποτίμηση της λίρας έναντι του ευρώ, τη μείωση του εισοδήματος των πολιτών της και τη γενικότερη μείωση του ΑΕΠ (ΙΝΣΕΤΕ 2016). Οι επιπτώσεις αυτές αναμένεται να επηρεάσουν και τον ελληνικό τουρισμό καθώς η μείωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας θα έχει αντίκτυπο στις τουριστικές αφίξεις και στη μέση κατά κεφαλήν δαπάνη επηρεάζοντας τα έσοδα. Χαρακτηριστικά είναι τα γραφήματα της μελέτης του ΙΝΣΕΤΕ που επιβεβαιώνουν τα παραπάνω στοιχεία.

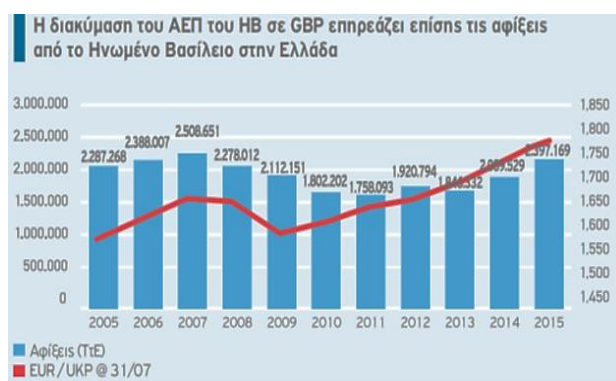

Διάγραμμα 5: Αφίξεις τουριστών/-στριών από το Ηνωμένο Βασίλειο σε σχέση με την ισοτιμία ευρώ – λίρας (ΙΝΣΕΤΕ, 2016).

Διάγραμμα 6: Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη των τουριστών/-στριών στην Ελλάδα σε σχέση με την ισοτιμία ευρώ - λίρας (ΙΝΣΕΤΕ, 2016).

Σχετικά με το μείωση του ΑΕΠ της Μεγάλης Βρετανίας η ίδια μελέτη υποστηρίζει πως όσο μεγαλύτερη είναι η μείωση τόσο εντονότερη θα είναι και η επίδραση στις δαπάνες και στις αφίξεις τουριστών/-στριών στην Ελλάδα. Η επίδραση αυτή αναμένεται να είναι πιο έντονη τα επόμενα χρόνια, αν επιβεβαιωθούν οι προβλέψεις για μεγαλύτερη μείωση του ΑΕΠ της χώρας. Τα παραπάνω συμπεράσματα επεξηγούνται στους πίνακες που ακολουθούν.

Διάγραμμα 7: Αφίξεις Βρετανών/-ιδών τουριστών/-στριών σε σχέση με το ΑΕΠ του Ηνωμένου Βασιλείου (ΙΝΣΕΤΕ, 2016).

Διάγραμμα 8: Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη των τουριστών/-στριών στην Ελλάδα σε σχέση με το ΑΕΠ (ΙΝΣΕΤΕ, 2016).

Αξίζει να σημειωθεί ότι, η έντονη αβεβαιότητα που επικρατεί, η αδυναμία πρόβλεψης και εκτίμησης των εξελίξεων και η συρρίκνωση του οικονομικού κλίματος της χώρας θα αποτελέσουν κυρίαρχους αρνητικούς παράγοντες αποδυνάμωσης του τουρισμού που προέρχεται από τη Μεγάλης Βρετανία.

Στην έκθεση Tourism Alliance (2017) τίθεται και το ζήτημα για τη χρήση της κάρτας εισόδου (Visa). Σημειώνεται η επιβολή χρήσης Visa το 2008 για την είσοδο στη Μεγάλη Βρετανία πολιτών από χώρες όπως η Ινδία, η Ρωσία και η Κίνα οδήγησε στη μείωση των κερδών από τον τουρισμό από αυτές σε ποσοστό 30%. Το συγκεκριμένο γεγονός πρέπει να θορυβήσει και τον ελληνικό τουρισμό, καθώς αν γίνει κάτι ανάλογο μετά την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας μπορεί να επηρεαστούν οι αφίξεις και τα κέρδη που επέφεραν οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι διαβουλεύσεις περί χρήσης Visa δεν έχουν οριστικοποιηθεί και αναμένεται να ανακοινωθούν μετά από τις διαπραγματεύσεις της βρετανικής κυβέρνησης με την Ε.Ε.

Εν συνεχεία, μελετώντας την παγκόσμια βιβλιογραφία μπορούμε εύκολα να καταλάβουμε ότι με διάφορους τρόπους το Brexit θα επηρεάσει τον τουρισμό και το ελληνικό τουριστικό προϊόν. Όπως αναφέρουν οι Baker και Coulter (2007), η μεγάλη πλειοψηφία των τουριστών/-στριών αντιδρούν αρνητικά σε έντονα γεωπολιτικά, οικονομικά και γενικώς αναπάντεχα φαινόμενα και διατηρούν ιδιαίτερες επιφυλάξεις για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού για λόγους κυρίως αναψυχής. Ειδικά σε φαινόμενα όπως αυτό της BP που είχε ως συνέπεια τη μόλυνση του περιβάλλοντος οι Círer-Costa (2015) και οι Crotts και Mazanec (2013) αναφέρουν πως παρατηρήθηκε σημαντικό πλήγμα του τουρισμού με ιδιαίτερο κόστος σε ξενοδοχειακές μονάδες και χώρους σίτισης. Παρομοίως, στην περίπτωση του Brexit το αίσθημα της αβεβαιότητας θα είναι έντονο για τους/τις Βρετανούς/-ίδες τουρίστες/-στριες με το ελληνικό τουριστικό προϊόν να βρίσκεται στο επίκεντρο της τουριστικής κρίσης, καθώς η Ελλάδα δέχεται εκατομμύρια Βρετανούς/-ίδες τουρίστες/-στριες κάθε χρόνο.

Ο Círer-Costa (2017) τονίζει πως, παρόλο που για το 2016 ο τουρισμός της Βρετανίας δεν επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από το δημοψήφισμα, οι μεσοπρόθεσμες συνέπειες πιθανόν να είναι αναπόφευκτες. Αυτό θα συμβεί διότι θα υπάρξει μείωση της ισοτιμίας της βρετανικής λίρας και η δυναμική των εταιριών που ασχολούνται με τον τουριστικό τομέα θα μειωθεί, με αποτέλεσμα οι τουρίστες/-στριες να σταματήσουν να προτιμούν χώρες της Μεσογείου και να αναζητούν εναλλακτικούς προορισμούς.

Επιπλέον, η μεγάλη αλλαγή στην ισοτιμία και γενικότερα το Brexit στο σύνολό του δε φαίνεται να επηρεάζει τις τιμές των καταλυμάτων. Αντίθετα, τα αεροπορικά

εισιτήρια πιθανολογείται πως θα επηρεαστούν λόγω των έντονων αναταραχών στη «μετά-Brexit» εποχή με τις τιμές να παρουσιάζουν μεγάλες αυξήσεις (Cirer-Costa, 2017).

Με την πάροδο του χρόνου οι επιπτώσεις του Brexit στον τουριστικό τομέα θα υποχωρούν ή θα παρουσιάζονται με βραδύτερους ρυθμούς. Όμως, μια συνεχιζόμενη μείωση της ισοτιμίας της λίρας μπορεί να επιδεινώσει ακόμα περισσότερο το πρόβλημα και οι τουριστικές οικονομίες τις Ε.Ε. να επαναπροσδιοριστούν και να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Για παράδειγμα, μια ενδεχόμενη αύξηση των ξενοδοχειακών τιμών μπορεί να οδηγήσει στη μείωση της ζήτησης από τους/τις Βρετανούς/-ίδες. Επομένως, οι τιμές πρέπει να κυμανθούν σε με τέτοιο τρόπο που να μην επηρεάσουν δυσμενώς τη ζήτηση της ξενοδοχειακής μονάδας (Cirer-Costa, 2017).

Το ελληνικό τουριστικό προϊόν επηρεάζεται και εξαρτάται από τις μεγάλες εταιρίες που δρουν στον κλάδο του τουρισμού και είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο. Οι Muradoğlu και Sivaprasad (2014) επισημαίνουν πως οι εταιρίες που ασχολούνται με τον τουρισμό είναι εύκολο να επηρεαστούν από την πτώση των τιμών του χρηματιστηρίου λόγω της εξάρτησής τους από την ακίνητη περιουσία τους. Γεγονότα όπως το Brexit θα οδηγήσουν σε πτώση του χρηματιστηρίου (Samitas κ.α., 2017) και κατά συνέπεια θα δημιουργήσουν προβλήματα τόσο στις παγκόσμιες εταιρίες που ασχολούνται με τον τουρισμό και με το ελληνικό τουριστικό προϊόν.

Σύμφωνα με τον Cirer-Costa (2017) βρετανικές εταιρίες που ασχολούνται με τον κλάδο των μεταφορών και των ξενοδοχείων αντιμετώπισαν πτώση στην τιμή των μετοχών τους από την αρχή του 2016 με αποκορύφωμα το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου. Μάλιστα, βρετανικές εταιρίες (π.χ. Thomas Cook, Easyjet, Ryanair, Tui κ.α.) που κατέχουν μεγάλο μερίδιο της ελληνικής αγοράς, επηρεάστηκαν από την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. και η πτώση των τιμών των μετοχών τους επηρέασε με τη σειρά της τα κέρδη τους. Παρεπόμενο όλων αυτών είναι να αναδιαμορφωθεί ολόκληρος ο τουριστικό κλάδος με αρνητικό όμως τρόπο, καθώς οι επενδύσεις σε αυτόν θα μειωθούν και θα γίνονται με πολλές επιφυλάξεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό των εταιριών Thomas Cook και Tui, οι οποίες δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα και κατέχουν το μεγαλύτερο ποσοστό συνεργασιών με την ελληνική αγορά. Οι εν λόγω εταιρίες μετά το δημοψήφισμα είχαν απώλειες για το πρώτο οχτάμηνο του 2016 που άγγιξαν το 43% η πρώτη και 24% η δεύτερη. Παρόμοιες απώλειες είχαν και οι αεροπορικές εταιρίες, ακόμα και οι low cost.

Επιπρόσθετα, οι αεροπορικές εταιρίες εκφράζουν τις ανησυχίες τους για τις συνέπειες του Brexit στον τουρισμό και στις συμφωνίες που έχουν πραγματοποιηθεί

μέσω της λεγόμενης Common Aviation Area, που αφορά στην ελεύθερη διέλευση των αεροπλάνων και που υπάρχει πιθανότητα να επηρεαστεί αρνητικά και ενδεχομένως να καταργηθεί. Ακόμα, η εταιρία Ryanair έχει ανακοινώσει την πρόθεσή της για αύξηση των τιμών των εισιτηρίων λόγω Brexit (Sima, 2017).

Σε συνδυασμό με τα παραπάνω πρωτεύοντα ρόλο θα διαδραματίσει και το κατά πόσο θα αλλάξει το εισόδημα και η οικονομική ευημερία των Βρετανών/-ίδων. Όπως είναι λογικό, ένα άτομο που θα αναγκαστεί να ζήσει λόγω του Brexit με λιγότερα χρήματα, θα είναι διστακτικό αλλά και επιφυλακτικό ως προς την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού, ιδιαίτερα για λόγους αναψυχής αλλά και στη γενικότερη κατανάλωση αγαθών κατά τη διάρκεια των διακοπών (Powdthavee κ.α., 2017).

Συνοψίζοντας, παρότι κάποιες συνέπειες του δημοψηφίσματος φαίνονται να είναι πρόσκαιρες και να επηρεάζουν τον ελληνικό τουρισμό σε μικρότερο βαθμό, κάποιες άλλες χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή, αφού οι βρετανικές εταιρίες ίσως γίνουν περισσότερο συντηρητικές σε θέματα ανάπτυξης και δραστηριοποίησης στην Ελλάδα και, παράλληλα, οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες να μην έχουν την ίδια διάθεση για πραγματοποίηση διακοπών από τις αυξημένες τιμές.

Καθίσταται, λοιπόν, προφανές πως οι ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις πρέπει να κατανοήσουν τη σημασία του Brexit. Το κίνητρο για την οργάνωση ενός ταξιδιού και οι επιλογές των τουριστών/-στριών μπορούν εύκολα να κλονιστούν από τα εκάστοτε δεδομένα και τις συνθήκες που διαμορφώνονται ανά τον κόσμο (Lu κ.α., 2016). Επιπλέον, επειδή το προϊόν του τουρισμού φαίνεται πως έχει επηρεαστεί σε μεγάλο ποσοστό και από άλλους παράγοντες (π.χ. μεταναστευτικό ζήτημα), η Ελλάδα είναι δυνατόν να χάσει μεγάλο μέρος των αφίξεων, καθότι οι τουρίστες/-στριες και ιδιαίτερα αυτοί/-ές που έρχονται από τη Μεγάλη Βρετανία ενδέχεται να απορρίψουν τον ελλαδικό χώρο ως προορισμό (Ivanov & Stavrinoudis, 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

2.1. Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η σχέση θεωρίας και μεθόδου, θα αιτιολογηθεί η επιλογή της ποσοτικής μεθοδολογίας ενώ, παράλληλα, θα αναλυθούν οι ερευνητικές τακτικές που εφαρμόστηκαν (ερωτηματολόγιο και ανάλυση περιεχομένου) καθώς και η δεοντολογία που διέπει την όλη ερευνητική προσπάθεια.

2.1.1. Σύνδεση Θεωρίας και Μεθόδου

Αφορμή για την πραγματοποίηση μιας έρευνας είναι κατά κύριο λόγο ένας προβληματισμός ή, με άλλα λόγια, ένα ερευνητικό ερώτημα. Σύμφωνα με την Παρασκευοπούλου-Κόλλια (2008) το πρώτο βήμα ενός/μιας ερευνητή/-τριας είναι να σχεδιάσει τη μεθοδολογία που θα ακολουθήσει, δηλαδή την πορεία που θα διανύσει για να εκπονήσει την έρευνα και να την μετατρέψει σε γραπτό λόγο. Η ίδια, επίσης, ισχυρίζεται ότι η διαδικασία της επιλογής ερευνητικού μοντέλου δεν είναι πάντα εύκολη καθώς υπάρχουν διαφωνίες που σχετίζονται με τυπολογικά ζητήματα.

Σύμφωνα με τους Cohen και Manion (1994) μέθοδοι είναι *«το φάσμα των προσεγγίσεων οι οποίες χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική έρευνα προκειμένου να συλλεχθούν δεδομένα που πρόκειται να αξιοποιηθούν ως βάση συμπερασμάτων και ερμηνείας, εξήγησης και πρόβλεψης»* (σ. 66). Επιπρόσθετα, ο Kaplan (1973) υποστηρίζει ότι σκοπός της μεθοδολογίας είναι να περιγράψει και να αναλύσει τις τεχνικές και τις διαδικασίες που χρησιμοποιούνται στην πορεία συλλογής των δεδομένων της έρευνας και, ταυτόχρονα, να αποσαφηνίσει τους περιορισμούς και τις πηγές τους.

Ακόμη, η Λαμπίρη-Δημάκη (1990) αναφέρει ότι μεθοδολογία είναι *«το λέγειν, (το στοχάζεσθαι) περί των μεθόδων»*. Συνεχίζοντας η ίδια ορίζει πως η μεθοδολογία ασχολείται τελικά με την ανάλυση της λογικής υπόστασης των μεθόδων αλλά, ταυτόχρονα, και με τη μελέτη τους με έναν τρόπο κριτικό και συνδεδεμένο με κάποιες θεωρητικές παραδοχές. Ωστόσο, είναι δυνατό να ασχολείται και με την περιγραφή ορισμένων τακτικών.

Στη συγκεκριμένη μελέτη, όπως προαναφέρθηκε, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τον αντίκτυπο που θα έχει η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την ενωμένη Ευρώπη στον τομέα του τουρισμού. Ειδικότερα, επιχειρείται μια προσπάθεια καταγραφής των συνεπειών του Brexit στις μετακινήσεις οποιουδήποτε χαρακτήρα των Βρετανών/-ίδων, στον τρόπο και τους λόγους που επιλέγουν έναν προορισμό για τουρισμό και τις αλλαγές που πιστεύουν ότι θα επέλθουν συγκριτικά με την τουριστική συμπεριφορά τους πριν από το Brexit. Επιπλέον, θα επικεντρωθούμε στο ελληνικό τουριστικό προϊόν, στην ελληνική οικονομία και στις πιθανές μεταβολές που θα επέλθουν στους παραπάνω τομείς από τις επιλογές των Βρετανών/-ίδων, όπως αυτές θα διαφοροποιηθούν λόγω της εξόδου της χώρας τους από την ΕΕ.

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας δημιουργήθηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρουσιαστεί η άποψη των Βρετανών/-ίδων πολιτών σχετικά τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την πραγματοποίηση ταξιδιού και σχετικά με τις ενδεχόμενες συνέπειες από την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. Ο λόγος αναζήτησης της γνώμης των ερωτηθέντων/-εισών είναι ότι δεν έχουν αποσαφηνιστεί ακόμα οι πραγματικές συνέπειες και οι αλλαγές που θα επιφέρει η έξοδος, καθώς το Ηνωμένο Βασίλειο βρίσκεται ακόμα σε περίοδο διαπραγματεύσεων με την Ε.Ε.

Επιπλέον, στο εμπειρικό κομμάτι της παρούσας εργασίας ερευνώνται οι πιθανοί παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την επίσκεψη στην Ελλάδα, οι πιθανοί λόγοι ακύρωσης ταξιδιού αλλά και οι ταξιδιωτικές συνήθειες των Βρετανών/-ιδων που ίσως επηρεαστούν ή μεταβληθούν λόγω του Brexit. Στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρονται ορισμένοι παράγοντες που θα επηρεάσουν τις μετακινήσεις των Βρετανών/-ίδων και κατά συνέπεια τον ελληνικό τουρισμό. Ενδεικτικά, αξίζει να αναφερθεί πως παράγοντες όπως η μείωση του εισοδήματος, η μείωση του κόστους διαβίωσης ή η χρήση Visa είναι πολύ πιθανό να επηρεάσουν τόσο τη δυνατότητα πραγματοποίησης διακοπών και όσο την οικονομική ευχέρεια των Βρετανών/-ίδων γενικότερα (Dhingra κ.α., 2016. Wadworth κ.α., 2016. Trend, 2016).

Έτσι, με τη χρήση του ερωτηματολογίου και της ανάλυσης εξετάζονται οι παραπάνω παράγοντες μέσω της αποτύπωσης της γνώμης των τουριστών/-στριών, με απώτερο στόχο την εξαγωγή ενδιαφερόντων συμπερασμάτων αναφορικά με το ελληνικό τουριστικό προϊόν. Τέλος, όπως αναφέρει ο Pappas (2017), η έκφραση της άποψης των Βρετανών/-ίδων για θέματα τουρισμού μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλο προβλεπτικό μοντέλο για την αποσαφήνιση του φαινομένου του Brexit.

2.1.2. Επιλέγοντας Μεθοδολογία και Τεχνικές Έρευνας

Για τη μεθοδολογία μιας έρευνας υπάρχουν κάποιες βασικές αρχές, οι οποίες οργανώνουν και καθορίζουν την πορεία της ερευνητικής διαδικασίας και αποτελούν τους ιχνηλάτες της συλλογής υλικού (Παππάς, 2002). Στην παρούσα έρευνα, η οποία επιχειρεί να αναδείξει τη σημασία του Brexit σε συνάρτηση με τον τουρισμό της Ελλάδας, επιλέχθηκε ως μέθοδος συλλογής των δεδομένων η δημοσκόπηση. Η μέθοδος αυτή επιλέχθηκε καθώς για την ανάδειξη των αποτελεσμάτων ήταν απαραίτητο ένα δείγμα παρατηρήσεων που να είναι αντιπροσωπευτικό για να γίνει μια γενίκευση στον ευρύτερο πληθυσμό.

Ειδικότερα, η εκπόνηση μιας τέτοιου είδους έρευνας αποτελείται από τα στάδια του σχεδιασμού ερωτηματολογίου, την εύρεση του δείγματος για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και την ανάλυση των δεδομένων για την εξαγωγή των αποτελεσμάτων.

2.1.3. Η Ποσοτική Έρευνα ως Μέθοδος Συλλογής Δεδομένων

Όπως αναφέρει ο Wellington (2015) η μεθοδολογία της έρευνας συνιστά μια ενέργεια κατά την οποία ο ερευνητής/-τρια καλείται να επιλέξει, να δημιουργήσει αλληλεπιδράσεις, να θέσει κριτήρια αξιολόγησης και να καθορίσει τις μεθόδους που θα χρησιμοποιήσει. Η επιλογή των μεθόδων στην έρευνα αποτελεί μια σημαντική διαδικασία καθώς ο/η ερευνητής/-τρια πρέπει να μελετήσει σε βάθος, ώστε να οδηγηθεί στη συγκέντρωση των απαραίτητων πληροφοριών και δεδομένων που θα συμβάλλουν στην εξαγωγή των αποτελεσμάτων και στην απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων που έχουν τεθεί.

Η παρούσα έρευνα ακολουθεί την ποσοτική μέθοδο συλλογής δεδομένων και έχει ως σκοπό να παρουσιάσει τις συνέπειες της εξόδου της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. με έμφαση στον τομέα του τουρισμού της Ελλάδας. Η επιλογή της ποσοτικής έρευνας για τη διερεύνηση των ερευνητικών αξόνων της εργασίας με τη χρήση των ερωτηματολογίων ως εργαλείο για τη συλλογή των στοιχείων, θεωρήθηκε η καταλληλότερη καθώς, όπως αναφέρει η Κυριαζή (2001), βασική επιδίωξη των ποσοτικών ερευνών είναι να ελεγχθούν εμπειρικά προ-διατυπωμένες υποθέσεις, οι οποίες έχουν συναχθεί παραγωγικά από συγκεκριμένα θεωρητικά πλαίσια.

Η ποσοτική έρευνα επιχειρεί να συλλέξει και να αναλύσει σχέσεις ανάμεσα σε διαφορετικούς παράγοντες εμβαθύνοντας στη συστηματική διερεύνηση κοινωνικών

φαινομένων μέσω στατιστικών μεθόδων, μαθηματικών μοντέλων και αριθμητικών δεδομένων. Επίσης, είναι δυνατόν να χρησιμοποιήσει ένα δείγμα που να αντιπροσωπεύει μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού, ώστε να προχωρήσει σε γενικευμένα συμπεράσματα (Aliaga & Gunderson, 2000).

Επιπλέον, οι έρευνες ποσοτικού τύπου βασιζόμενες σε αριθμητικά στοιχεία και σε στατιστικές συγκρίσεις, προσπαθούν να αναλύσουν αιτιώδεις θεωρητικές υποθέσεις μέσω της μέτρησης και της ποσοτικοποίησης εννοιών θεωρητικού χαρακτήρα, ώστε να καταλήξουν σε σχέσεις αιτίου – αποτελέσματος. Με άλλα λόγια οι ποσοτικές έρευνες κατασκευάζουν στατιστικά μοντέλα για να αναλύσουν ποικίλων ειδών φαινόμενα ακολουθώντας έναν ερευνητικό σχεδιασμό αυστηρό και άρτια οργανωμένο (Κυριαζή, 2001).

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω, ο Τσιώλης (2011) υποστηρίζει ότι οι ποσοτικές έρευνες εφαρμόζονται κυρίως στις δειγματοληπτικές εμπειρικές έρευνες και στοχεύει στην εύρεση κανονικοτήτων ή τάσεων που διέπουν τις κοινωνικές συνθήκες. Επομένως, η έρευνα επικεντρώνεται στη μελέτη ενός πλήθους περιπτώσεων, οι οποίες εξετάζονται με γνώμονα τις παραμέτρους που περιβάλλουν την ερευνητική προσπάθεια. Έτσι οι παράμετροι αυτές μετατρέπονται σε μεταβλητές ενώ η συσχέτισή τους παίρνει τη μορφή των υποθέσεων (Τσιώλης, 2011).

2.2 Τεχνικές Ποσοτικής Έρευνας

2.2.1. Το ερωτηματολόγιο

Τα ερωτήματα της παρούσας έρευνας είναι αυτά που καθοδήγησαν την επιλογή του ερευνητικού μοντέλου που εφαρμόστηκε. Τα αποτελέσματα προκύπτουν από τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν μέσω της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων.

Το ερωτηματολόγιο είναι ένα έντυπο που περιλαμβάνει μια σειρά δομημένων ερωτημάτων, στα οποία κάθε ερωτώμενος/-η απαντάει γραπτώς. Με τη στρατηγική αυτή συλλέγονται τα δεδομένα με άμεση παράδοση και παραλαβή, όπως ορίζει η μέθοδος που επιλέχθηκε στην παρούσα εργασία. Επίσης, το ερωτηματολόγιο είναι ένα θεμελιώδες στοιχείο σε κάθε δειγματοληπτική έρευνα, κατά την οποία απαιτείται συγκέντρωση δεδομένων και πληροφοριών (Χαλικιάς, κ.α., 2015).

Εν συνεχεία, η δομή ενός ερωτηματολογίου θεωρείται μια διαδικασία λεπτομερής και κρίσιμη για τη συλλογή των επιθυμητών αποτελεσμάτων και την επιτυχή εξαγωγή της έρευνας. Αυτό σημαίνει πως, αν σε μια έρευνα δεν εφαρμοστεί

ένα σωστά μελετημένο και οργανωμένο σχέδιο, δύσκολα θα καταλήξουμε στα σωστά, έγκυρα και αξιόπιστα αποτελέσματα (Ρόντος & Παπάνης, 2007). Τα παραπάνω συνεπάγονται πως η διατύπωση των ερωτημάτων πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεγμένη, ώστε το ερωτηματολόγιο να είναι οργανωμένο, σαφές, σύντομο και να εμπεριέχει τις όλες τις αναγκαίες οδηγίες και υποδείξεις προς τα άτομα που θα το συμπληρώσουν (Λαγουμιντζής, κ.α., 2015).

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1999), για την κατάρτιση ενός σωστού ερωτηματολογίου απαιτείται η εφαρμογή ορισμένων βασικών βημάτων. Αρχικά, πρέπει να προσδιοριστεί και να εξειδικευτεί ο ερευνητικός στόχος. Έπειτα, επιλέγεται η κατάλληλη μέθοδος ανάλυσης -στη συγκεκριμένη περίπτωση η ποσοτική ανάλυση δεδομένων- και, τέλος, η κατανόηση των χαρακτηριστικών του δείγματος που έλαβε μέρος στην έρευνα.

Σε ένα ερωτηματολόγιο ο/η ερευνητής/-τρια έχει τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ διαφορετικών τύπων ερωτημάτων. Ειδικότερα, οι ερωτήσεις είναι δυνατόν να είναι ανοικτού τύπου, στις οποίες ο/η ερωτώμενος/-η είναι ελεύθερος να εκφράσει τη γνώμη του δίχως περιορισμούς, ή κλειστού τύπου, στις οποίες ο/η ερωτώμενος/-η πρέπει να επιλέξει ανάμεσα σε συγκεκριμένο αριθμό απαντήσεων αυτήν που τον εκπροσωπεί σε μεγαλύτερο βαθμό (Λαγουμιντζής, κ.α., 2015). Στην έρευνά μας διατυπώθηκαν και απαντήθηκαν ερωτήματα κλειστού τύπου, καθώς η τακτική αυτή θεωρήθηκε καταλληλότερη για την εξαγωγή των επιθυμητών δεδομένων.

Αναφορικά με τη διατύπωση των ερωτήσεων, καθίσταται σαφές πως η φρασεολογία και το λεξιλόγιο πρέπει να είναι απλά και ερωτήματα μονοσήμαντα, σύντομα και κατανοητά, έτσι ώστε να μην υπάρχει καμία παρερμηνευση και να δοθούν οι απαντήσεις που όντως εκπροσωπούν το πληθυσμιακό δείγμα (Ρόντος & Παπάνης, 2007).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Javeau (2000) τα χαρακτηριστικά ενός ερωτηματολογίου που θα μας οδηγήσουν σε μια επιτυχημένη έρευνα είναι η πληρότητα, η σαφήνεια, η κατάλληλη δομή, η συνοχή, η περιεκτικότητα, η καλή παρουσίαση, οι παροχή οδηγιών συμπλήρωσης και η δυνατότητα μηχανογραφικής επεξεργασίας και κωδικοποίησης των ερωτημάτων.

Σημαντικό θεωρείται, σύμφωνα με τον Πιέρρο (2000), το μέγεθος που θα έχει το ερωτηματολόγιο. Ειδικότερα, ένα έντυπο πολλαπλών σελίδων λειτουργεί εκ των προτέρων αποθαρρυντικά για το άτομο που πρόκειται να το συμπληρώσει. Γι' αυτόν τον λόγο πρέπει να εφαρμοστεί η κατάλληλη μορφοποίηση που θα μας επιτρέψει να έχουμε όσο το δυνατόν μικρότερη έκταση και η αποφυγή άσκοπων ερωτημάτων που

δεν έχουν πραγματικό νόημα για τα αποτελέσματα. Ακόμη, ο ίδιος επισημαίνει ότι ένας ιδανικός και επαρκής αριθμός για ένα ερωτηματολόγιο είναι αυτός των είκοσι (20) ερωτήσεων.

Συμπληρωματικά, η έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου αποτελεί το πιο γνωστό είδος εμπειρικής έρευνας. Τα κύρια χαρακτηριστικά του ερωτηματολογίου είναι ότι χρειάζεται λίγο χρόνο σύνταξης, ότι είναι εύκολο στην ανάλυση μέσω των τυποποιημένων τεχνικών ενώ, παράλληλα τα άτομα που θα το συμπληρώσουν μπορούν να εκφράσουν ελεύθερα την άποψή τους για το προς εξέταση και μελέτη θέμα (Σταθακόπουλος 2001).

Τα δεδομένα που παρουσιάζουν ποιοτικά χαρακτηριστικά και στοχεύουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων για γεγονότα που έχουν ήδη συμβεί, καθιστά τη μέθοδο του ερωτηματολογίου κατάλληλη για τους σκοπούς της έρευνας (Farrell 2011. Rowley 2014). Επίσης, όπως αναφέρουν οι Mathers κ.α. (2007) τα ερωτηματολόγια είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικά, όταν η συλλογή δεδομένων αφορά στη συλλογή απόψεων για θέματα που απασχολούν κυρίως ένα συγκεκριμένο κομμάτι του πληθυσμού (δείγμα έρευνας). Τέλος, η χρήση του ερωτηματολογίου για τη συγκέντρωση των ερευνητικών δεδομένων της παρούσας εργασίας βασίστηκε σε προηγούμενες έρευνες και αναλύσεις αναφορικά με τις συνέπειες του Brexit στον τουριστικό κλάδο, οι οποίες εφάρμοσαν παρόμοια μέθοδο και ανάλυση κρίνοντας πως είναι η καταλληλότερη για το συγκεκριμένο ζήτημα (Pappas, 2017).

2.2.2. Ανάλυση Περιεχομένου

Η εξαγωγή των αποτελεσμάτων, η επεξεργασία και η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έγινε μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή, με τη χρήση του στατιστικού πακέτου για τις κοινωνικές επιστήμες *IBM SPSS (Statistical Package for Social Sciences) Statistics 20.0*. Σε πρώτο στάδιο έγινε η συγκέντρωση των δεδομένων της έρευνας και στη συνέχεια καταχωρήθηκαν τα αποτελέσματα σε ένα πρότυπο αρχείο δεδομένων. Τέλος, αφού τα δεδομένα κωδικοποιήθηκαν και ομαδοποιήθηκαν, πραγματοποιήθηκε η στατιστική τους ανάλυση με τη χρήση των κατάλληλων στατιστικών κριτηρίων και των τεχνικών περιγραφικής στατιστικής ανάλογα με το ζητούμενο αλλά και με τη φύση των δεδομένων.

2.3. Εγκυρότητα και Αξιοπιστία στην Ποσοτική Έρευνα

Βασικά κριτήρια για να θεωρηθούν τα δεδομένα και τα αποτελέσματα μιας έρευνας επιστημονικά αληθή είναι η αξιοπιστία και η εγκυρότητα. Μέσα από τη διασφάλιση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας μιας έρευνας μπορούμε με σχετική σιγουριά να ισχυριστούμε ότι οι περιγραφές που δίνουμε, ανεξαρτήτως των επιστημολογικών αφετηριών, ανταποκρίνονται στο συγκεκριμένο αντικείμενο/ζήτημα που μελετούμε και δεν είναι αποτέλεσμα αυθαίρετων ερμηνειών στηριζόμενες σε πραγματικά στοιχεία όπως αυτά προέκυψαν μέσα από αυστηρές και μεθοδικές διαδικασίες (Brwonίδης, 2014).

Σε μια ποσοτικού τύπου έρευνα η έννοια της αξιοπιστίας (reliability) και της εγκυρότητας (validity) μας παραπέμπει στην ισχύ του μεθοδολογικού σχεδιασμού, στην ποιότητα των δεδομένων και των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν για την εξαγωγή των αποτελεσμάτων αλλά και στον τρόπο που τα δεδομένα της έρευνας οδηγούν σε αληθινά ευρήματα (Lincoln, 2001).

Επιπλέον, τα αποτελέσματα μιας έρευνας είναι έγκυρα, αν τα βήματα που ακολουθήθηκαν στην ερευνητική πορεία έγιναν με τέτοιο τρόπο, ώστε να συνδέονται μεταξύ τους με λογική συνέπεια, συνέχεια και αλληλουχία (Μαντζούκας, 2015).

Αναφορικά με το κομμάτι της εγκυρότητας ο Βάμβουκας (1993) παρουσιάζει τις παρακάτω παραμέτρους, οι οποίες συμβάλλουν στην εξασφάλισή της:

- αντικειμενικότητα (τα βήματα του μεθοδολογικού σχεδιασμού της έρευνας δεν εξαρτώνται από τον ίδιο/ίδια τον/την ερευνητή/-τρια αλλά πρέπει να συμπίπτουν και με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί στο προς μελέτη πεδίο),
- μεθοδικότητα ή συστηματικότητα (χρήση μεθόδων και συστηματικός τρόπος διεξαγωγής της έρευνας),
- εμπειρικότητα (αποφυγή υποκειμενικών ερμηνειών),
- επαναληπτικότητα (δυνατότητα επανάληψης της έρευνας από άλλους/-ες ερευνητές/-τριες),
- δημοσιότητα (τα αποτελέσματα της έρευνας να προσεγγίζονται και από άλλους/-ες ερευνητές/-τριες).

Αντίστοιχα για την αξιοπιστία οι Miles και Huberman (1994) προτείνουν ορισμένα κριτήρια, τα οποία συμβάλλουν στον έλεγχο της αξιοπιστίας μιας έρευνας.

Τα κριτήρια αυτά είναι τα εξής:

- λεπτομερής και πλήρης ερευνητικός σχεδιασμός,

- ύπαρξη συνοχής στην παρουσίαση και στην ανάλυση των δεδομένων και συσχέτιση με τις πηγές της έρευνας,
- δυνατότητα σύγκρισης των αποτελεσμάτων με άλλες έρευνες στο ίδιο πεδίο,
- συνεχής έλεγχος των ερευνητικών προκαταλήψεων του/της ερευνητή/-τριας,
- συμφωνία για το πλαίσιο κωδικοποίησης των δεδομένων μεταξύ των αναλυτών.

Κλείνοντας, η Κυριαζή (2001) σχετικά με την αξιοπιστία και την εγκυρότητα της έρευνας υποστηρίζει ότι *«ένα εργαλείο μέτρησης δεν μπορεί να είναι έγκυρο όταν είναι αναξιόπιστο. Από την άλλη, η αξιοπιστία δε συνεπάγεται την εγκυρότητα, καθότι μπορεί το εργαλείο να διακατέχεται από σταθερότητα και συνοχή, αλλά να μην αντιπροσωπεύει το χαρακτηριστικό για το οποίο κατασκευάστηκε»* (σ. 90-91).

2.4. Επιλογή Δείγματος

Η συγκέντρωση δεδομένων είναι μια από τις πιο σημαντικές ενέργειες που οφείλει να διεξαγάγει ο/η ερευνητής/-τρια, όταν επιθυμεί να μελετήσει στατιστικά ένα φαινόμενο. Προτού ξεκινήσει η στατιστική έρευνα, πρέπει ήδη να έχει οριστεί με απόλυτη σαφήνεια το σύνολο του πληθυσμού που θα τεθεί προς μελέτη ή με άλλα λόγια το σύνολο των στατιστικών μονάδων που απαρτίζουν πληθυσμό αυτό (Χαλικιάς, κ.α., 2015).

Σύμφωνα με τους Potter και Wetherell (1987) το μέγεθος του δείγματος καθορίζεται από τα ερωτήματα που έχουν οριστεί, ενώ σταματά εκεί όπου οι απαντήσεις αρχίζουν να επαναλαμβάνονται με αποτέλεσμα να μην υπάρχει προσθήκη νέων πληροφοριών και στοιχείων.

Η ορθή επιλογή των ατόμων που θα λάβουν μέρος στην ερευνητική πράξη επιτυγχάνεται μέσα από διαφορετικές τεχνικές επιλογής δείγματος που στοχεύουν στην ανάδειξη ατόμων που φέρουν σε ικανοποιητικό βαθμό τα ζητούμενα χαρακτηριστικά, τα οποία αντιπροσωπεύουν εκείνα που φέρει ο γενικότερος πληθυσμός έτσι ώστε να αποφευχθεί η πιθανότητα παραποίησης της πραγματικότητας και να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα της έρευνας (Φαρμάκης, 2000).

Οι ερευνητές και οι ερευνήτριες, σύμφωνα με τους Cohen και Manion (1994) επιδιώκουν να αντλήσουν πληροφορίες από μια μικρότερη ομάδα ή ένα υποσύνολο του πληθυσμού (δείγμα) με γνώμονα τη συλλογή γνώσης που να είναι αντιπροσωπευτική του συνολικού μελετώμενου πληθυσμού.

Στη συγκεκριμένη ερευνητική προσπάθεια εφαρμόστηκε η μέθοδος της σκόπιμης δειγματοληψίας. Αυτό σημαίνει ότι τα μέλη του δείγματός μας επιλέχθηκαν σκόπιμα

(Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες που επισκέφθηκαν την Ελλάδα) και όχι τυχαία προκειμένου να συγκεντρωθεί ένας ικανοποιητικός αριθμός για την εξαγωγή των αποτελεσμάτων, την εξυπηρέτηση των αναγκών και τον σκοπό της έρευνας (Cohen & Manion, 1994. Λαγουμιντζής, κ.α., 2015).

Πρέπει να τονιστεί πως σε κάθε περίπτωση ζητήθηκε άδεια εκ των προτέρων για τη συμμετοχή των ατόμων στην έρευνα και ότι κάθε άτομο επιλέχθηκε μία φορά για να συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο. Κάθε άτομο που έλαβε μέρος στην έρευνα ενημερώθηκε τόσο για τον σκοπό της ερευνητικής διαδικασίας όσο και για την εμπιστευτικότητα των στοιχείων του και την τήρηση της ανωνυμίας. Η συμμετοχή στην έρευνα ήταν εθελοντική και δε δόθηκε κάποιου τύπου αμοιβή, ενώ το μοναδικό κίνητρο συμμετοχής ήταν ενδεχομένως η πρόθεση των συμμετεχόντων/-ουσών να βοηθήσουν τον ερευνητή στο παρόν ερευνητικό εγχείρημα.

Ειδικότερα, στην έρευνα έλαβαν μέρος εκατό (100) Βρετανοί/-ίδες τουρίστες που παρευρίσκονταν τη θερινή περίοδο, κατά την οποία πραγματοποιήθηκε και η έρευνα στο νησί της Ρόδου. Για τη συγκέντρωση των ερωτηματολογίων χρειάστηκε να επισκεφθούμε τόσο τον αερολιμένα του νησιού μετά από αίτημα και παροχή άδειας από τους υπευθύνους όσο και ξενοδοχειακές μονάδες που φιλοξενούσαν Βρετανούς/-ίδες επισκέπτες/-τριες.

2.5. Δυσκολίες και Περιορισμοί στην Ποσοτική Έρευνα

Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας προέκυψαν ορισμένα εμπόδια, τα οποία με τη σειρά τους συνεπάγονταν κάποιους περιορισμούς. Αν και το δείγμα του πληθυσμού ήταν ικανοποιητικό για τον σκοπό της έρευνας και οι ερωτήσεις σε κάθε φυλλάδιο συμπληρώθηκαν επαρκώς, ενέχει ο κίνδυνος της ψευδούς ή της τυχαίας απάντησης και καθώς οι ερωτήσεις είναι κλειστού τύπου και δεν διαθέτουν ευελιξία, καθίσταται προφανές ότι δεν μπορούν να αλλάξουν ή να παραλειφθούν.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθούμε και στις αδυναμίες του ερωτηματολογίου που αποτέλεσε και τον πυρήνα της έρευνας, καθώς μέσα από αυτό συγκεντρώθηκαν τα δεδομένα μας. Ειδικότερα, η μορφή των ερωτημάτων που τέθηκαν προς συμπλήρωση παρουσιάζει έλλειψη ευελιξίας, η οποία συνεπάγεται δυσκολία στον εντοπισμό και στη διόρθωση σφαλμάτων. Ακόμα, δε διαφαίνεται η στάση διαφορετικών ομάδων ανθρώπων στις ίδιες ερωτήσεις ενώ οι απαντήσεις απηχούν τις απόψεις ορισμένων μεμονωμένων περιπτώσεων και όχι μεγάλων ομάδων του πληθυσμού.

Επίσης, τέθηκαν ορισμένοι περιορισμοί στην έρευνα. Αυτοί αφορούν περισσότερο στη συμμετοχή ατόμων μιας συγκεκριμένης περιοχής στην ερευνητική διαδικασία (πληθυσμός που βρισκόταν στο νησί της Ρόδου) και στο χωρο-χρονικό πλαίσιο, κατά το οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνα (καλοκαίρι 2017).

Τέλος, η χρήση της δειγματοληψίας που εφαρμόστηκε για την εύρεση του πληθυσμού της έρευνας δεν οδηγεί στη δημιουργία ενός πλήρους και αντιπροσωπευτικού δείγματος. Αυτό σημαίνει πως το δείγμα μπορεί να αφήνει σημαντικές περιοχές του πληθυσμού ακάλυπτες και τίποτα δεν εξασφαλίζει ότι υπάρχει αντιπροσωπευτικότητα ως προς τα χαρακτηριστικά που μας ενδιαφέρουν. (Λαγουμιντζής, κ.α., 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

3.1. Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει η παρουσίαση των δεδομένων όπως αυτά προέκυψαν από τη συμπλήρωση των 100 ερωτηματολογίων που μοιράστηκαν σε Βρετανούς/-ίδες τουρίστες/-στριες. Πρόκειται για το κύριο μέρος της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας καθώς στο σημείο αυτό θα απαντηθούν, θα επαληθευτούν ή θα απορριφθούν οι ερευνητικές υποθέσεις.

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της έρευνας αποτελείται από 25 ερωτήσεις κλειστού τύπου που σκοπό έχουν να εντοπίσουν και να αναλύσουν τις συνέπειες του Brexit στην ελληνική οικονομία και στον τουρισμό. Για τον σκοπό αυτό ρωτήθηκαν Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες για την άποψή τους αναφορικά με το θέμα της εξόδου της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε., για την Ελλάδα ως χώρα υποδοχής επισκεπτών/-ριών και τις συνέπειες που μια έξοδος από την ενωμένη Ευρώπη θα έχει στους ίδιους/-ες ως πολίτες και την επιλογή ταξιδιωτικού προορισμού.

Ειδικότερα, οι βασικοί ερευνητικοί άξονες της έρευνας πάνω στους οποίους βασίζεται κατά κύριο λόγο η παρουσίαση των αποτελεσμάτων είναι:

1. Διερεύνηση της διαφοροποίησης ή μη στα ημερήσια έξοδα των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών στις διακοπές τους και στη διάρκεια των διακοπών.
2. Διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την προσέλευση των τουριστών/-στριών από τη Μεγάλη Βρετανία προς την Ελλάδα μετά το Brexit.
3. Διερεύνηση των παραγόντων που ενισχύουν την πιθανότητα ακύρωσης διακοπών μετά το Brexit.
4. Διερεύνηση της συχνότητας που οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες επισκέπτονται την Ελλάδα μετά το Brexit, αν έχουν ήδη επισκεφθεί τον ελλαδικό χώρο τα προηγούμενα έτη.

3.2. Οι Μεταβλητές της Έρευνας

Το ερωτηματολόγιο περιείχε κατηγορικές και διατάξιμες μεταβλητές. Συγκεκριμένα οι μεταβλητές ήταν οι εξής:

- **Gender:** Η μεταβλητή *Gender* εκφράζει το φύλο των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα και παίρνει τις τιμές *Male* και *Female*.
- **Age:** Η μεταβλητή αυτή απεικονίζει την ηλικία των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα και είναι χωρισμένη σε τέσσερις κατηγορίες (18-25 ετών, 26-35 ετών, 35-50 ετών, πάνω από 50 ετών).
- **Marital Status:** Η μεταβλητή *Marital Status* χωρίζεται σε 2 κατηγορίες ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση των ατόμων του δείγματος.
- **Education Level:** Η μεταβλητή μετράει το μορφωτικό επίπεδο και είναι χωρισμένη σε 4 κατηγορίες (None, Primary education, Secondary education, Higher education).
- **Nationality:** Υποδηλώνει τη χώρα προέλευσης κάθε ατόμου (Αγγλία, Β. Ιρλανδία Σκωτία, Ουαλία).
- **Times Visited:** Η μεταβλητή δείχνει πόσες φορές έχουν επισκεφθεί τα άτομα του δείγματός μας την Ελλάδα και είναι χωρισμένη σε 3 κατηγορίες (Never, 1-3 times, More than 3 times).
- **Reason for travel:** Εκφράζει τον λόγο που οι ερωτηθέντες/-είσες επισκέφθηκαν την Ελλάδα και χωρίζεται σε 6 κατηγορίες (Low cost of transport, Cheap hotels, Attractive destination, Good hotel Facilities, Security due to EU, Other)
- **Vacation package:** Μετράει το είδος του ξενοδοχείου που οι ερωτηθέντες/-είσες έκλεισαν στις διακοπές τους και χωρίζεται σε 4 κατηγορίες (Room only, Bed and breakfast, Half Board, Full board).
- **Spend on vacation:** Μετράει το ποσό που ξόδεψαν οι ερωτηθέντες/-είσες ανά ημέρα στις διακοπές τους στην Ελλάδα και χωρίζεται σε 4 κατηγορίες κλίμακας (0€-20€, 20€-50€, 50€-100€, Over 100€).
- **Duration:** Εκφράζει τη διάρκεια του ταξιδιού στην Ελλάδα και είναι χωρισμένη σε 4 κατηγορίες (1-3 days, 4-7 days, 1-2 weeks, More than 2 weeks).
- **Previous travel:** Η μεταβλητή *Previous travel* δείχνει πότε πραγματοποίησαν τελευταία φορά διακοπές και είναι χωρισμένη σε 4 κατηγορίες (Less than a year, 1-2 years ago, 2-3 years ago, More than 3 years).
- **Last travel duration:** Αυτή η μεταβλητή απεικονίζει τη διάρκεια των διακοπών την προηγούμενη φορά που πραγματοποιήθηκαν διακοπές.

- **Spend previous time:** Μετράει το ποσό που οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες ξόδεψαν στις προηγούμενες διακοπές τους.
- **Cost of living:** Η μεταβλητή αυτή εκφράζει την άποψη των Βρετανών/-ίδων για το αν επηρεάστηκε το κόστος διαβίωσής τους μετά το Brexit. Η συγκεκριμένη μεταβλητή είναι διατάξιμη (Likert scale) με τις εξής απαντήσεις: 1=διαφωνώ απόλυτα, 2=διαφωνώ, 3=είμαι αναποφάσιστος, 4=συμφωνώ, 5=συμφωνώ απόλυτα.
- **Affect income:** Της ίδιας μορφής (Likert scale) είναι και η μεταβλητή *Affect income* που μετράει την άποψη των Βρετανών/-ίδων για το αν παρατήρησαν διαφορά του εισοδήματός τους μετά το Brexit (1=διαφωνώ απόλυτα, 2=διαφωνώ, 3=είμαι αναποφάσιστος, 4=συμφωνώ, 5=συμφωνώ απόλυτα).
- **Travel freely:** Έχοντας την ίδια μορφή με τις δύο προηγούμενες, η μεταβλητή απεικονίζει την άποψη για το αν το Brexit θα επηρεάσει τη δυνατότητα ελεύθερης μετακίνησης εντός Ε.Ε. (1=διαφωνώ απόλυτα, 2=διαφωνώ, 3=είμαι αναποφάσιστος, 4=συμφωνώ, 5=συμφωνώ απόλυτα).
- **Cancel vacation:** Η μεταβλητή παρουσιάζει τη συμφωνία ή τη διαφωνία των τουριστών/-στριών για την ακύρωση των διακοπών τους μετά το Brexit (1=διαφωνώ απόλυτα, 2=διαφωνώ, 3=είμαι αναποφάσιστος, 4=συμφωνώ, 5=συμφωνώ απόλυτα).
- **Visa:** Εκφράζει την άποψη για το αν η θέσπιση Visa για ταξίδια εντός Ε.Ε. θα επηρεάσει τη δυνατότητα επίσκεψης στην Ελλάδα (1=διαφωνώ απόλυτα, 2=διαφωνώ, 3=είμαι αναποφάσιστος, 4=συμφωνώ, 5=συμφωνώ απόλυτα).
- **Expectations:** Η μεταβλητή *Expectations* δείχνει τη γνώμη των Βρετανών/-ίδων για το κόστος των διακοπών στην Ελλάδα (1=διαφωνώ απόλυτα, 2=διαφωνώ, 3=είμαι αναποφάσιστος, 4=συμφωνώ, 5=συμφωνώ απόλυτα).
- **After Brexit visit:** Η μεταβλητή αυτή εκφράζει την άποψη των ερωτηθέντων/=εισών για το αν θα επισκεφτούν την Ελλάδα μετά το Brexit και είναι χωρισμένη σε 3 κατηγορίες (I will not visit, Undecided, I will visit).
- **Reason not coming:** Η μεταβλητή αυτή παρουσιάζει τους λόγους μη επίσκεψης στην Ελλάδα μετά το Brexit και είναι χωρισμένη σε 5 κατηγορίες (Change in currency, Access difficulties, Less benefits, Decrease in income, Other).
- **Destinations outside EU:** Η μεταβλητή εκφράζει το αν οι ερωτηθέντες/-είσες θα προτιμήσουν προορισμούς εκτός Ε.Ε. μετά την εφαρμογή του Brexit (1=διαφωνώ απόλυτα, 2=διαφωνώ, 3=είμαι αναποφάσιστος, 4=συμφωνώ, 5=συμφωνώ απόλυτα).

- **Vacation Booking:** Εκφράζει τον βαθμό συμφωνίας και διαφωνίας αναφορικά με την πραγματοποίηση κράτησης για τη μείωση των εξόδων (1=διαφωνώ απόλυτα, 2=διαφωνώ, 3=είμαι αναποφάσιστος, 4=συμφωνώ, 5=συμφωνώ απόλυτα).
- **Note:** Τέλος, το δείγμα ρωτήθηκε για το τι ψήφισε στο δημοψήφισμα για το Brexit με τις επιλογές να είναι: Υπέρ, Κατά, Δεν απαντώ, Δεν ψήφισα.

3.3. Περιγραφική Στατιστική

Στην έρευνα παρουσιάζονται τα περιγραφικά μέτρα για καθεμία μεταβλητή ξεχωριστά. Συγκεκριμένα, από την ανάλυση των δεδομένων με το στατιστικό πακέτο SPSS, μπορούμε να παρατηρήσουμε τη συχνότητα εμφάνισης κάθε απάντησης ξεχωριστά (στήλη Frequency), ενώ με τη βοήθεια των στηλών Percent και Cumulative Percent μπορούμε να εντοπίσουμε το ποσοστό εμφάνισης (%) και το αθροιστικό ποσοστό αντίστοιχα. Τέλος, μέσω της γραφικής απεικόνισης και της δημιουργίας ραβδογραμμάτων (Bar charts) και πιτών (Pie charts) θα παρουσιαστεί γραφική απεικόνιση των απαντήσεων που συγκεντρώθηκαν.

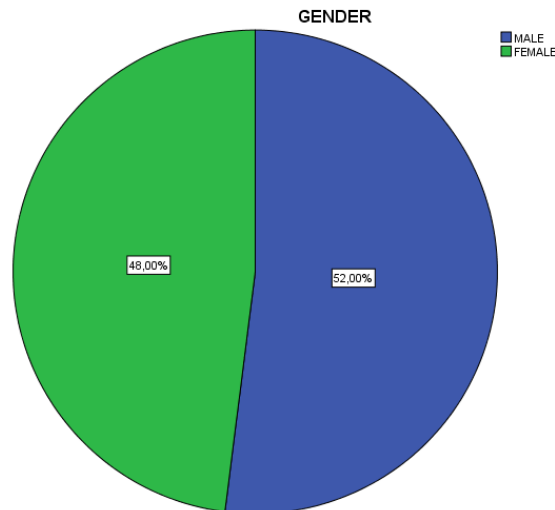
Συνολικά υπάρχουν 23 ερωτήσεις, από τις οποίες οι πρώτες 7 αφορούν δημογραφικά στοιχεία που βοηθούν στην καλύτερη παρουσίαση του προφίλ των συμμετεχόντων/-ουσών στην έρευνα. Οι επόμενες 8 αφορούν στις συνήθειες και στη γενική συμπεριφορά των τουριστών/-στριών στις διακοπές τους στην Ελλάδα. Τέλος, οι υπόλοιπες 8 αφορούν στις πιθανές αρνητικές συνέπειες που θα αντιμετωπίσουν οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες από την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε και πώς πιστεύουν ότι θα επηρεαστεί η δυνατότητα πραγματοποίησης ενός ταξιδιού.

1. Gender

Πίνακας 1

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Φύλο» (Gender)

GENDER					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	MALE	52	52,0	52,0	52,0
	FEMALE	48	48,0	48,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 9: Απεικόνιση των ποσοστών ανδρών – γυναικών που έλαβαν μέρος στην έρευνα.

Από τον πίνακα συχνοτήτων και το διάγραμμα πίτας για τη μεταβλητή Gender παρατηρούμε ότι από δείγμα το 52% ήταν άντρες, ενώ το 48% ήταν γυναίκες.

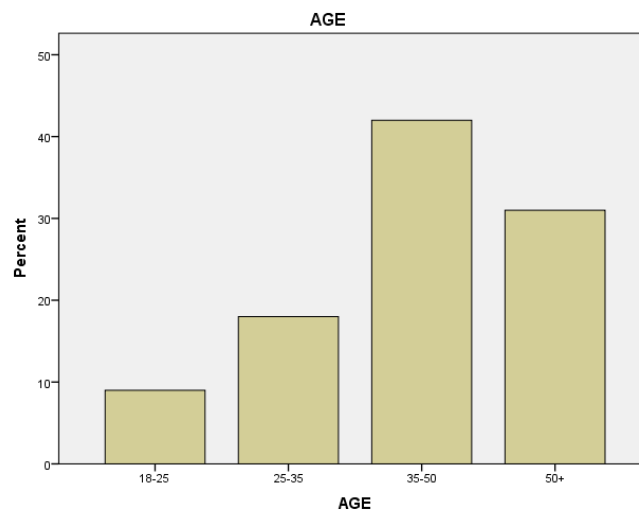
2. AGE

Το 9% των ερωτηθέντων/-εισών είχε ηλικία μεταξύ 18 και 25 ετών, το 25% είχε ηλικία μεταξύ 25-35 ετών, το 42% είχε ηλικία μεταξύ 36-50 ετών και το 31% ήταν πάνω από 50 ετών.

Πίνακας 2

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Ηλικία» (Age)

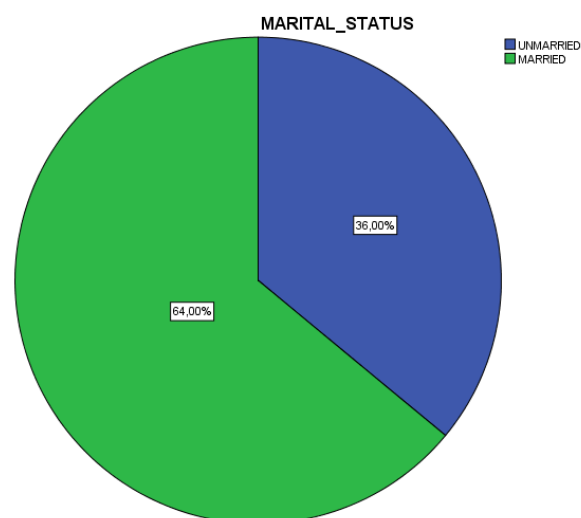
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
18-25	9	9,0	9,0	9,0
25-35	18	18,0	18,0	27,0
Valid 35-50	42	42,0	42,0	69,0
50+	31	31,0	31,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 10: Απεικόνιση ηλικιακών κατηγοριών του δείγματος.

3. Marital Status

Από το διάγραμμα πίτας που ακολουθεί παρατηρείται ότι το 36% των ερωτηθέντων/-εισών ήταν άγαμοι/-ες ενώ το 64% παντρεμένοι/-ες.

Διάγραμμα 11: Οικογενειακή κατάσταση του δείγματος.

4. Education

Είναι εμφανές πως η πλειοψηφία των ερωτηθέντων/-εισών με ποσοστό 72% δήλωσε πως το μορφωτικό τους επίπεδο ήταν Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Επίσης, βλέπουμε πως το 25% ήταν απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και μόνο το 3% ήταν απόφοιτοι Δημοτικού ή άτομα μηδενικής εκπαίδευσης.

Πίνακας 3

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Εκπαίδευση» (Education)

EDUCATION					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	NONE	2	2,0	2,0	2,0
	PRIMARY	1	1,0	1,0	3,0
	SECONDARY	25	25,0	25,0	28,0
	HIGHER	72	72,0	72,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

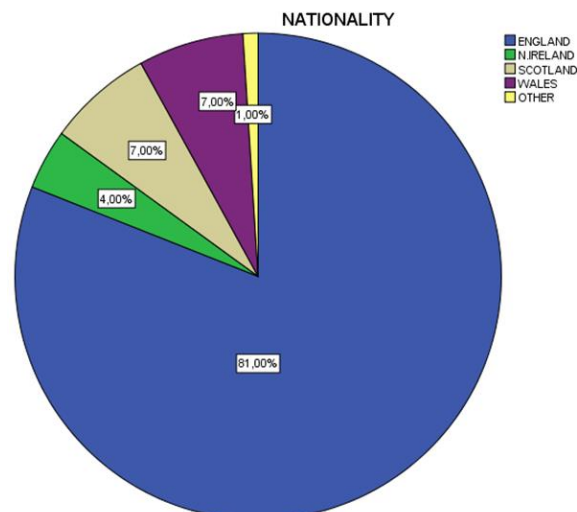
5. Nationality

Από το σύνολο των ερωτηθέντων/-εισών το 81% δήλωσε ότι κατάγεται από την Αγγλία, το 4% από τη Βόρεια Ιρλανδία, το 7% από τη Σκωτία, το 7% από την Ουαλία και το υπόλοιπο 1% από άλλη χώρα αλλά διαμένει στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Πίνακας 4

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Εθνικότητα» (Nationality)

NATIONALITY					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	ENGLAND	81	81,0	81,0	81,0
	N.IRELAND	4	4,0	4,0	85,0
	SCOTLAND	7	7,0	7,0	92,0
	WALES	7	7,0	7,0	99,0
	OTHER	1	1,0	1,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 12: Εθνικότητα του δείγματος.

6. Times Visited

Από τις απαντήσεις παρατηρείται ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων/-εισών και συγκεκριμένα το 50% επισκέφθηκε την Ελλάδα πάνω από τρεις φορές. Μόνο το 18% απάντησε ότι έχει επισκεφθεί την Ελλάδα πρώτη φορά, ενώ το 32% μία έως τρεις φορές.

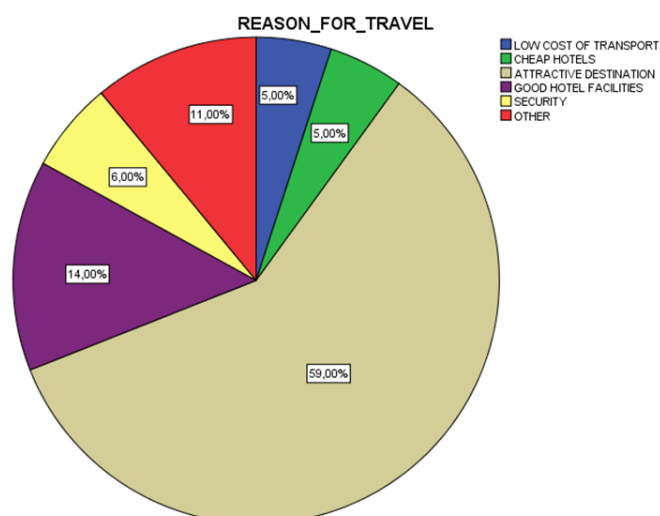
Πίνακας 5

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Συχνότητα Επίσκεψης» (Times Visited)

TIMES_VISITED					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NEVER	18	18,0	18,0	18,0
	1-3	32	32,0	32,0	50,0
	MORE THAN 3	50	50,0	50,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

7. Reason for Travel

Από τις απαντήσεις που υπήρχαν το 59% δήλωσε ότι επισκέφθηκε την Ελλάδα λόγω φυσικής ομορφιάς του ελλαδικού τόπου, το 14% λόγω ύπαρξης καλών ξενοδοχειακών μονάδων, το 11% για άλλους προσωπικούς λόγους, το 6% επειδή υπάρχει ασφάλεια από την Ε.Ε. και το 10% ήταν το ποσοστό που επέλεξε ως λόγο επίσκεψης στην Ελλάδα τα φθηνά ξενοδοχεία και την οικονομική μετακίνηση.

Διάγραμμα 13: Απεικόνιση λόγων επίσκεψης στην Ελλάδα.

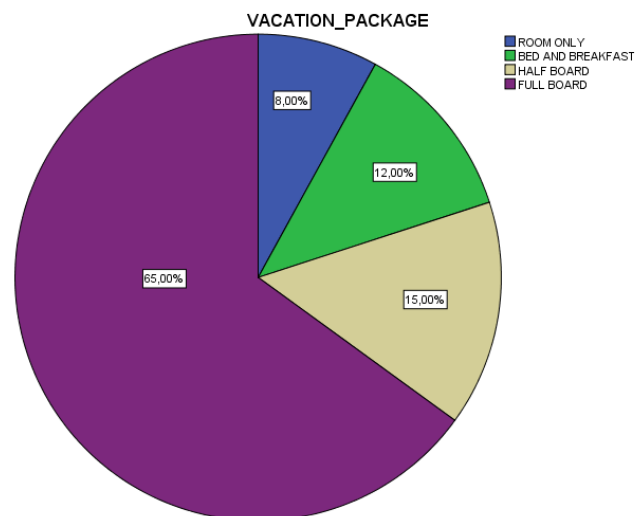
8. Vacation Package

Οι ερωτηθέντες/-είσες απάντησαν για τον τύπο ξενοδοχείου που επέλεξαν ανάμεσα σε απλό δωμάτιο, δωμάτιο και πρωινό, ημιδιατροφή και all inclusive. Παρατηρούμε πως το 8% επέλεξε να μείνει σε απλό δωμάτιο, το 12% σε ξενοδοχείο που προσφέρει πρωινό, το 15% σε ξενοδοχείο με ημιδιατροφή ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό επέλεξε τα ξενοδοχεία τύπου all inclusive.

Πίνακας 6

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Πακέτο Διακοπών» (Vacation Package)

VACATION_PACKAGE					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
	ROOM ONLY	8	8,0	8,0	8,0
	BED AND BREAKFAST	12	12,0	12,0	20,0
Valid	HALF BOARD	15	15,0	15,0	35,0
	FULL BOARD	65	65,0	65,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 14: Απεικόνιση πακέτου διακοπών.

9. Spend on Vacation

Στην ερώτηση για το τι ποσό ξόδευαν κατά μέσο όρο ημερησίως οι ερωτηθέντες/-είσες στις διακοπές τους (εκτός του ξενοδοχείου και των εισιτηρίων), το 12% απάντησε ότι ξόδευε 0-20 ευρώ, το 31% 20-50 ευρώ, το 33% 50-100 ευρώ και το υπόλοιπο 24% πάνω από 100 ευρώ.

Πίνακας 7

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Ημερήσια Έξοδα» (Spend on Vacation)

SPEND_ON_VACATION				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	0-20	12	12,0	12,0
	20-50	31	31,0	43,0
Valid	50-100	33	33,0	76,0
	OVER 100	24	24,0	100,0
	Total	100	100,0	

Διάγραμμα 15: Απεικόνιση ημερήσιων εξόδων.

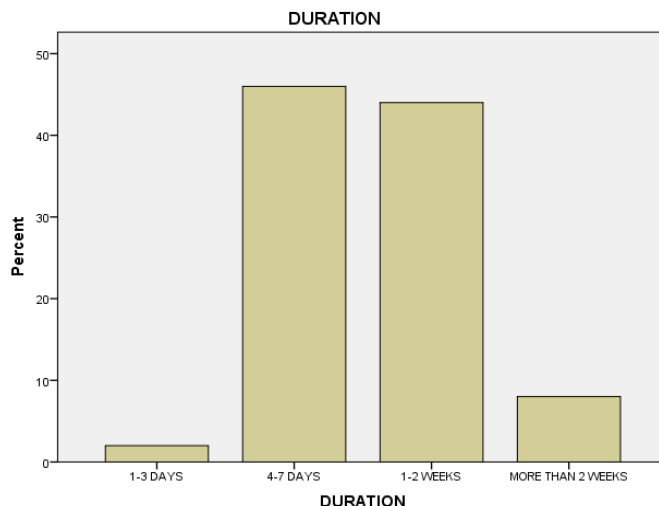
10. Duration

Στην ερώτηση για τη συνολική διάρκεια του ταξιδιού στην Ελλάδα το 2% απάντησε ότι το ταξίδι διήρκεσε 1-3 μέρες, το 46% ότι διήρκεσε 4-7 μέρες, το 44% ότι διήρκεσε 1-2 εβδομάδες και το 8% πως οι διακοπές κράτησαν πάνω από 2 εβδομάδες.

Πίνακας 8

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Διάρκεια Διακοπών» (Duration)

DURATION				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	1-3 DAYS	2	2,0	2,0
	4-7 DAYS	46	46,0	48,0
Valid	1-2 WEEKS	44	44,0	92,0
	MORE THAN 2 WEEKS	8	8,0	100,0
	Total	100	100,0	

Διάγραμμα 16: Απεικόνιση διάρκειας ταξιδιού.

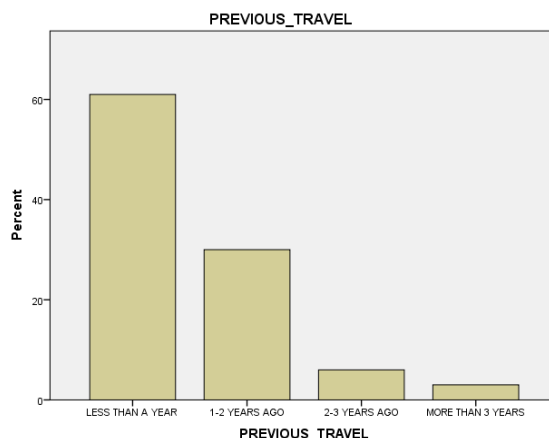
11. Previous Travel

Σε μεγάλο ποσοστό και συγκεκριμένα το 61% των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών απάντησε πως το τελευταίο ταξίδι έγινε σε διάστημα λιγότερο του ενός έτους, το 30% είχε ταξιδέψει τελευταία φορά πριν από 1-2 χρόνια, το 6% είχε ταξιδέψει πριν από 2-3 χρόνια και μόνο το 3% είχε κάνει το προηγούμενο ταξίδι πριν από 3 ή περισσότερα χρόνια.

Πίνακας 9

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Προηγούμενο Ταξίδι» (Previous Travel)

PREVIOUS_TRAVEL				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	LESS THAN A YEAR	61	61,0	61,0
	1-2 YEARS AGO	30	30,0	91,0
	2-3 YEARS AGO	6	6,0	97,0
	MORE THAN 3 YEARS	3	3,0	100,0
	Total	100	100,0	

Διάγραμμα 17: Απεικόνιση διαστήματος πραγματοποίησης προηγούμενου ταξιδιού.

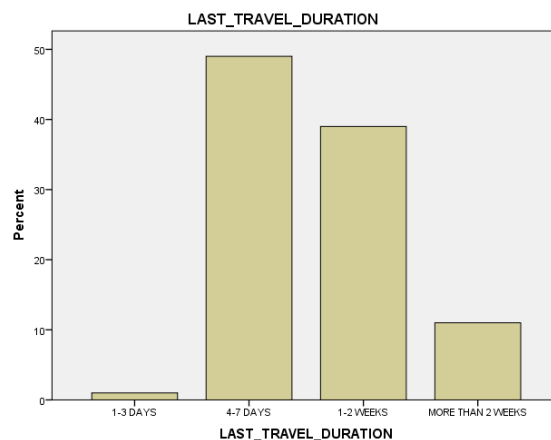
12. Last Travel Duration

Στο ερώτημα για το πόσο διήρκησε το τελευταίο ταξίδι που είχαν κάνει τα άτομα του δείγματος, το 49% απάντησε ότι είχε διάρκεια 4-7 μέρες. Ακολούθησε με ποσοστό 39% η διάρκεια ταξιδιού από 1 έως 2 εβδομάδες, με ποσοστό 11% η διάρκεια ταξιδιού από 2 έως 3 εβδομάδες και τέλος με ποσοστό 1% η διάρκεια ταξιδιού από 1 έως 3 ημέρες.

Πίνακας 10

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Διάρκεια Προηγούμενων Διακοπών» (Last Travel Duration)

LAST_TRAVEL_DURATION				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-3 DAYS	1	1,0	1,0
	4-7 DAYS	49	49,0	50,0
	1-2 WEEKS	39	39,0	89,0
	MORE THAN 2 WEEKS	11	11,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0

Διάγραμμα 18: Απεικόνιση διάρκειας προηγούμενου ταξιδιού.

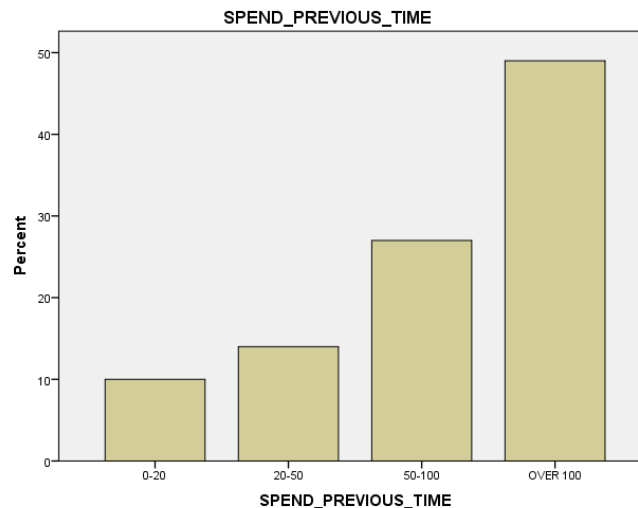
13. Spend Previous Time

Αναφορικά με τα ημερήσια έξοδα των προηγούμενων διακοπών φάνηκε πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων/-εισών (69%) ξόδεψε την τελευταία φορά που πήγε διακοπές πάνω από 100€. Ακολούθησε η επιλογή εξόδων 50€-100€ με 27%, 20-50€ με ποσοστό 14% και 0-20€ με ποσοστό 10%.

Πίνακας 11

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Εξόδα Προηγούμενων Διακοπών» (Spend Previous Time)

SPEND_PREVIOUS_TIME				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	0-20	10	10,0	10,0
	20-50	14	14,0	24,0
Valid	50-100	27	27,0	51,0
	OVER 100	49	49,0	100,0
	Total	100	100,0	

Διάγραμμα 19: Απεικόνιση ημερήσιων εξόδων προηγούμενου ταξιδιού.

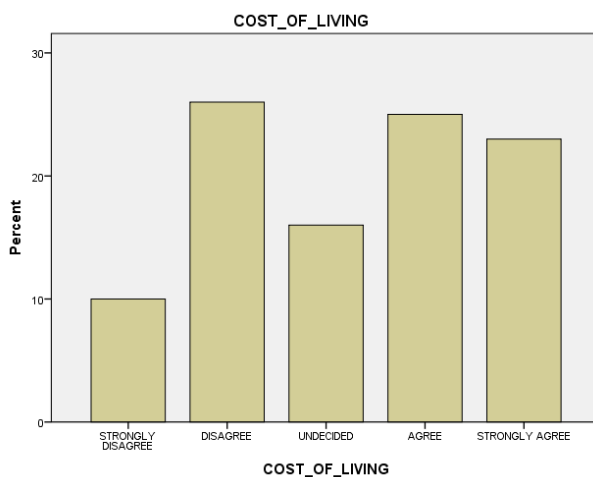
14. Cost of Living

Αναφορικά με το κόστος διαβίωσης μετά το Brexit οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες απάντησαν με ποσοστό 10% ότι διαφωνούν απόλυτα με την ότι το πιθανό Brexit επηρέασε ή θα επηρεάσει το κόστος διαβίωσής τους, με ποσοστό 26% είναι αναποφάσιστοι/-ες, με ποσοστό 16% ότι συμφωνούν και με ποσοστό 25% ότι συμφωνούν απόλυτα.

Πίνακας 12

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Κόστος Διαβίωσης» (Cost of Living)

COST_OF_LIVING				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	STRONGLY DISAGREE	10	10,0	10,0
	DISAGREE	26	26,0	36,0
Valid	UNDECIDED	16	16,0	52,0
	AGREE	25	25,0	77,0
	STRONGLY AGREE	23	23,0	100,0
	Total	100	100,0	

Διάγραμμα 20: Απεικόνιση του κόστους διαβίωσης των Βρετανών/-ίδων ανά κατηγορία.

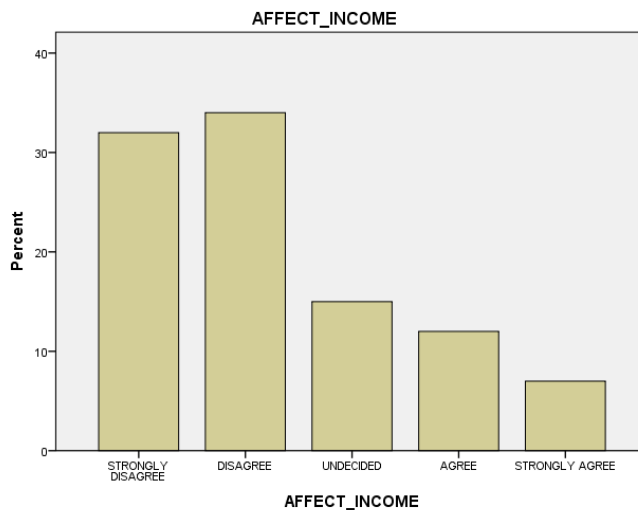
15. Affect in Income

Από τον πίνακα συχνοτήτων για τη διαφοροποίηση ή μη του εισοδήματος των Βρετανών/-ίδων λόγω Brexit, παρατηρείται ότι το 32 % απάντησε πως διαφωνεί απόλυτα, το 35% πως διαφωνεί, το 15% ήταν αναποφάσιστοι/-ες ενώ το 12% και το 7% συμφώνησε ή συμφώνησε απόλυτα αντίστοιχα.

Πίνακας 13

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Επιρροή στο Εισόδημα» (Affect Income)

AFFECT_INCOME					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	STRONGLY DISAGREE	32	32,0	32,0	32,0
	DISAGREE	34	34,0	34,0	66,0
	UNDECIDED	15	15,0	15,0	81,0
	AGREE	12	12,0	12,0	93,0
	STRONGLY AGREE	7	7,0	7,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 21: Η επιρροή του εισοδήματος ανά κατηγορία.

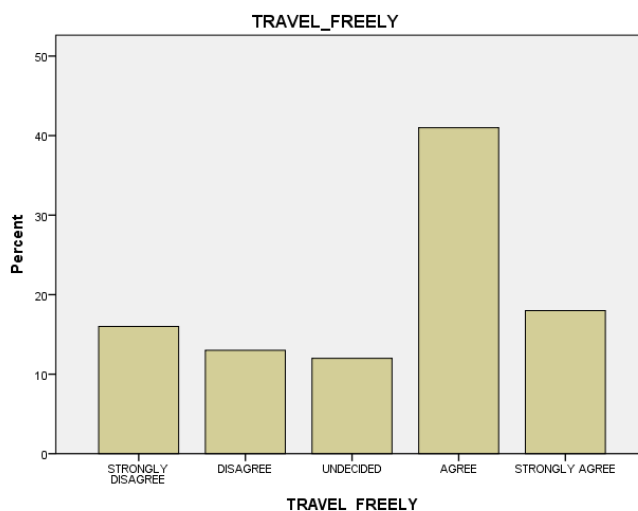
16. Travel Freely

Τα αποτελέσματα για τη δυνατότητα ελεύθερης μετακίνησης έδειξαν πως το 16% των Βρετανών/-ίδων που έλαβαν μέρος στην έρευνα δήλωσε ότι δε θα υπάρξει διαφορά και περιορισμοί στη μετακίνηση και διαφωνεί απόλυτα με αυτή τη θέση, το 13% ότι διαφωνεί σε μικρότερο βαθμό και το 12% είναι αναποφάσιστοι/-ες. Ωστόσο το 41%, που είναι και το μεγαλύτερο ποσοστό, συμφωνεί στην ενδεχόμενη ύπαρξη προβλημάτων στις μετακινήσεις και το 18% συμφωνεί απόλυτα.

Πίνακας 14

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Ελεύθερη Μετακίνηση» (Travel Freely)

TRAVEL_FREELY					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	STRONGLY DISAGREE	16	16,0	16,0	16,0
	DISAGREE	13	13,0	13,0	29,0
	UNDECIDED	12	12,0	12,0	41,0
	AGREE	41	41,0	41,0	82,0
	STRONGLY AGREE	18	18,0	18,0	100,0
Total	100	100,0	100,0		

Διάγραμμα 22: Ελεύθερη μετακίνηση ανά κατηγορία.

17. Cancel Vacation

Στην ερώτηση για το αν θα ακύρωναν μελλοντικές διακοπές οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες λόγω Brexit, το 54% του δείγματος διαφώνησε απόλυτα, 22% επίσης διαφωνεί σε μικρότερο βαθμό, το 11% εκφράζει τη γνώμη του πάνω στο θέμα, 11% συμφωνεί και μόνο το 2% συμφωνεί απόλυτα.

Πίνακας 15

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Ακύρωση Διακοπών» (Cancel Vacations)

CANCEL_VACATIONS					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	STRONGLY DISAGREE	54	54,0	54,0	54,0
	DISAGREE	22	22,0	22,0	76,0
	UNDECIDED	11	11,0	11,0	87,0
	AGREE	11	11,0	11,0	98,0
	STRONGLY AGREE	2	2,0	2,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

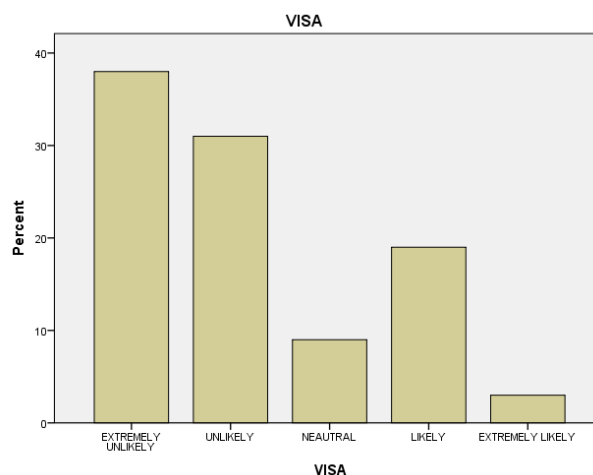
18. Visa

Ένα άλλο ζήτημα είναι και αυτό της χρήσης Visa για την επίσκεψη των κατοίκων της Μεγάλης Βρετανίας στη χώρα μας. Στην ερώτηση για το αν η επιβολή χρήσης Visa θα επηρεάσει τη δυνατότητα πραγματοποίησης διακοπών στην Ελλάδα, το 39% απάντησε πως διαφωνεί απόλυτα, το 34% πως διαφωνεί, το 8% έχει μια ουδέτερη στάση, το 16% συμφωνεί ενώ μόλις το 3% συμφωνεί απόλυτα.

Πίνακας 16

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Visa»

VISA					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	EXTREMELY UNLIKELY	38	38,0	38,0	38,0
	UNLIKELY	31	31,0	31,0	69,0
	NEAUTRAL	9	9,0	9,0	78,0
	LIKELY	19	19,0	19,0	97,0
	EXTREMELY LIKELY	3	3,0	3,0	100,0
Total	100	100,0	100,0		

Διάγραμμα 23: Θέσπιση Visa ανά κατηγορία.

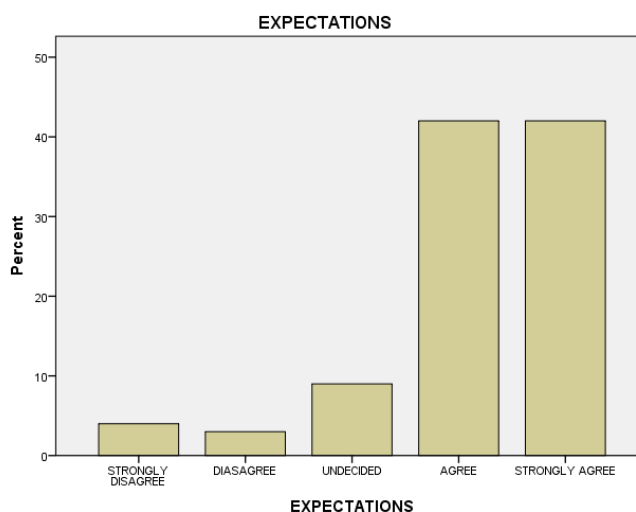
19. Expectations

Στην ερώτηση για το αν η Ελλάδα ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών σε σχέση με το κόστος των διακοπών παρατηρήθηκε πως το 42% των ερωτηθέντων/-εισών συμφωνεί απόλυτα, το 42% συμφωνεί, το 9% δηλώνει πως έχει ουδέτερη γνώμη και το υπόλοιπο 7% δήλωσε πως είτε διαφωνεί είτε διαφωνεί απόλυτα.

Πίνακας 17

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Κόστος Ταξιδιού στην Ελλάδα» (Expectations)

EXPECTATIONS					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	STRONGLY DISAGREE	4	4,0	4,0	4,0
	DIASAGREE	3	3,0	3,0	7,0
	UNDECIDED	9	9,0	9,0	16,0
	AGREE	42	42,0	42,0	58,0
	STRONGLY AGREE	42	42,0	42,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 24: Κόστος διακοπών στην Ελλάδα ανά κατηγορία.

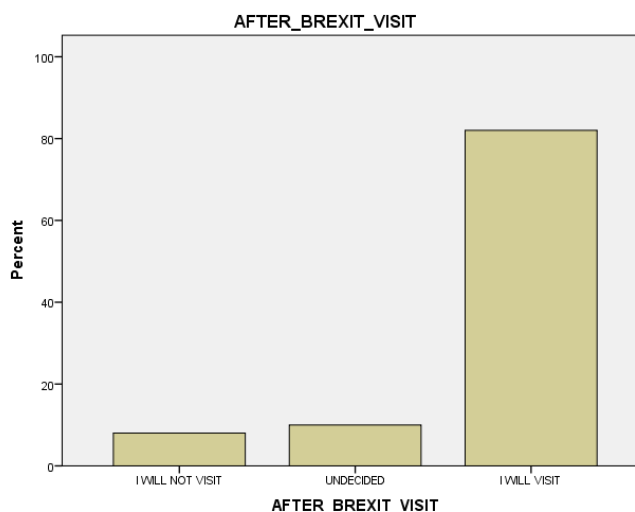
20. After Brexit Visit

Στην ερώτηση για το αν οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/στριες θα επισκέπτονταν την Ελλάδα και μετά την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε., η πλειοψηφία των ερωτηθέντων/-εισών με ποσοστό 82% απάντησε πως επιθυμεί να επισκεφθεί την Ελλάδα και μετά την επίσημη εφαρμογή της εξόδου ενώ μόνο το 18% απάντησε πως δεν επιθυμεί να την επισκεφθεί ή ότι δεν μπορεί να εκφράσει ακόμα άποψη.

Πίνακας 18

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Επίσκεψη μετά το Brexit» (After Brexit Visit)

AFTER_BREXIT_VISIT					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	I WILL NOT VISIT	8	8,0	8,0	8,0
	UNDECIDED	10	10,0	10,0	18,0
	I WILL VISIT	82	82,0	82,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 25: Επίσκεψη στην Ελλάδα μετά το Brexit.

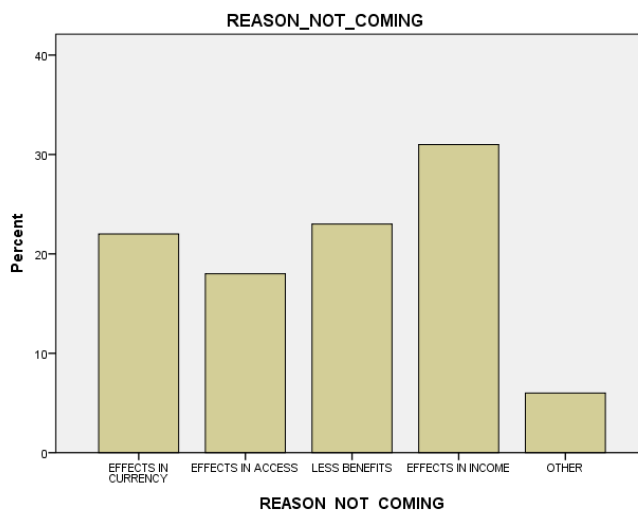
21. Reason Not Coming

Στην ερώτηση για τον λόγο που δε θα επισκέπτονταν την Ελλάδα οι ερωτηθέντες/-είσες το 22% απάντησε πως δε θα ερχόταν για διακοπές στον ελλαδικό χώρο λόγω της αλλαγής στην ισοτιμία μεταξύ λίρας και ευρώ, ενώ το 18% έθεσε ως λόγο τη δύσκολη πρόσβαση στην Ελλάδα. Επίσης, το 23% δε θα ερχόταν λόγω των μειωμένων παροχών σε θέματα πρόσβασης, επικοινωνίας και ασφάλειας, το 31% λόγω μείωσης του εισοδήματος και το 6% για άλλους διάφορους λόγους.

Πίνακας 19

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Λόγοι Μη Επίσκεψης» (Reason Not Come)

REASON_NOT_COMING					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	EFFECTS IN CURRENCY	22	22,0	22,0	22,0
	EFFECTS IN ACCESS	18	18,0	18,0	40,0
	LESS BENEFITS	23	23,0	23,0	63,0
	EFFECTS IN INCOME	31	31,0	31,0	94,0
	OTHER	6	6,0	6,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 26: Λόγοι απόρριψης της Ελλάδας ως προορισμού διακοπών.

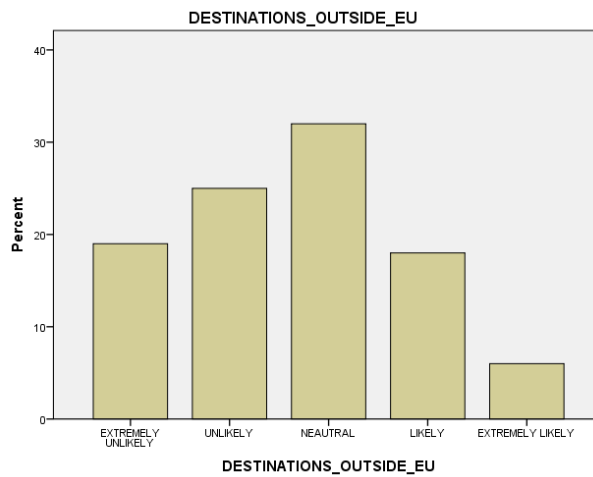
22. Destinations Outside EU

Οι Βρετανού/-ίδες τουρίστες/-στριες στην ερώτηση για το αν θα προτιμήσουν περισσότερο να επισκεφθούν προορισμούς εκτός E.E. μετά την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας, απάντησαν με ποσοστό 19% πως το θεωρούν εξαιρετικά απίθανο να ταξιδέψουν εκτός E.E., με ποσοστό 25% ότι το θεωρούν απίθανο και το 32% κράτησε ουδέτερη στάση. Ακόμη, το 18% πιστεύει πως είναι πιθανό και το 6% ότι το θεωρούν εξαιρετικά πιθανό να δείξουν προτίμηση και προτεραιότητα σε ταξίδια εκτός E.E.

Πίνακας 20

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Προορισμοί εκτός E.E.» (Destinations Outside EU)

DESTINATIONS_OUTSIDE_EU				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	EXTREMELY UNLIKELY	19	19,0	19,0
	UNLIKELY	25	25,0	44,0
Valid	NEAUTRAL	32	32,0	76,0
	LIKELY	18	18,0	94,0
	EXTREMELY LIKELY	6	6,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0

Διάγραμμα 27: Προτίμηση προορισμών εκτός Ε.Ε.

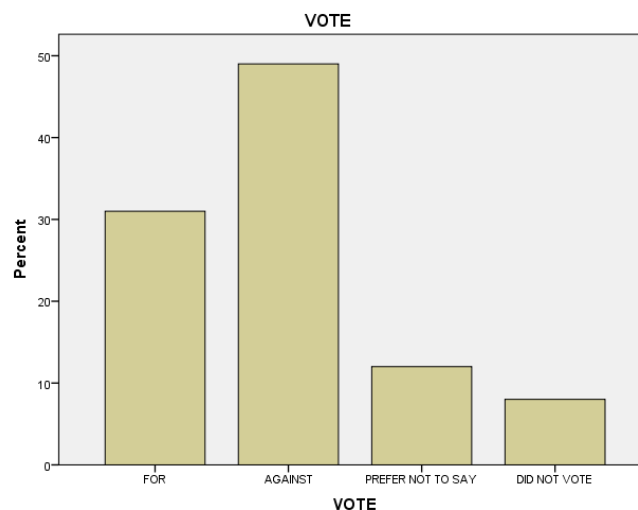
23. Vote

Τέλος, στην ερώτηση για το τι ψήφισαν οι Βρετανοί/-ίδες στο δημοψήφισμα αποδείχθηκε από το σύνολο του δείγματος ότι το 49% ψήφισε κατά της εξόδου και το 31% υπέρ. Το υπόλοιπο 20% είτε δεν ήθελε να δώσει απάντηση (12%) είτε δεν πήρε μέρος στη ψηφοφορία (8%).

Πίνακας 21

Συχνότητες και Ποσοστά της Μεταβλητής «Ψήφος» (Vote)

VOTE				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
FOR	31	31,0	31,0	31,0
AGAINST	49	49,0	49,0	80,0
Valid PREFER NOT TO SAY	12	12,0	12,0	92,0
DID NOT VOTE	8	8,0	8,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Διάγραμμα 28: Τι ψήφισαν τα άτομα του δείγματος.

3.4. Εισαγωγή στην Ανάλυση των Υποθέσεων

Πρώτου παρουσιαστούν οι έλεγχοι των υποθέσεων της έρευνας, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως για την καλύτερη ανάλυση των μεταβλητών (κλίμακας Likert) έγιναν κάποιες μετατροπές στο πρόγραμμα SPSS. Συγκεκριμένα, οι μεταβλητές Cost of Living, Affect in Income, Travel Freely, Cancel Vacations, Visa, Expectations και Destinations Outside EU, τροποποιήθηκαν με στόχο την εξαγωγή περισσότερο αξιόπιστων αποτελεσμάτων. Ο λόγος που πραγματοποιήθηκε αυτή η τροποποίηση είναι ότι η διαφορά μεταξύ των απαντήσεων κάθε ερώτησης μπορεί να θεωρηθεί υποκειμενική (Chan, 1991). Ενδεικτικό παράδειγμα μιας τέτοιας τροποποίησης είναι η μεταβλητή Affect in Income (1=διαφωνώ απόλυτα, 2=διαφωνώ, 3=είμαι αναποφάσιστος/-η, 4=συμφωνώ, 5=συμφωνώ απόλυτα), η οποία μετά τη μετατροπή έχει τρεις κατηγορίες (1=διαφωνώ, 2= είμαι αναποφάσιστος/-η, 3= συμφωνώ).

Εν συνεχεία, στο πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας, το ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε αποτελείται από μεταβλητές άποψης (συμφωνίας/διαφωνίας). Ανατρέχοντας στη βιβλιογραφία παρατηρείται ότι για τέτοιου είδους μεταβλητές (Likert) συνηθίζεται η χρήση μη παραμετρικών ελέγχων (Clason & Dormody, 1994), διότι εξηγούν με καλύτερο τρόπο τις διάφορες που υπάρχουν μεταξύ των απαντήσεων.

Για τον έλεγχο υποθέσεων της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν στατιστικά κριτήρια και μοντέλα πρόβλεψης που έχουν ως στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων για τους παράγοντες που επηρεάζουν την επίσκεψη στην Ελλάδα, την πιθανότητα ακύρωσης ταξιδιού των Βρετανών/-ίδων, τις συνέπειες μιας ενδεχόμενης εξόδου της Μεγάλης Βρετανίας στην κατανάλωση και στη διάρκεια ταξιδιού και, τέλος, την επιλογή της Ελλάδας ως προορισμού ανάλογα με τη συχνότητα που ήδη την έχουν επισκεφθεί οι Βρετανοί/-ίδες.

Ειδικότερα, όσον αφορά στα στατιστικά μοντέλα που εφαρμόστηκαν, για τον πρώτο άξονα διερεύνησης (υποθέσεις 1 και 2) της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό κριτήριο συσχέτισης Wilcoxon Signed Rank Test με στόχο τον έλεγχο ύπαρξης ή μη διαφορών στην κατανάλωση ανά ημέρα και στη διάρκεια μελλοντικού ταξιδιού συγκριτικά με τη διάρκεια που είχε ένα προηγούμενο ταξίδι αναψυχής. Ο συγκεκριμένος έλεγχος χρησιμοποιείται όταν οι ανεξάρτητες μεταβλητές του ελέγχου είναι εξαρτημένες μεταξύ τους. Εφόσον οι συγκεκριμένες απαντήσεις αφορούν στις γνώμες των ίδιων ερωτηθέντων/-εισών για διαφορετικά ταξίδια θεωρούμε ότι οι μεταβλητές είναι ανά δύο εξαρτημένες.

Συνεχίζοντας, για τον δεύτερο άξονα διερεύνησης (υποθέσεις 3 έως 6) χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο παλινδρόμησης για διατακτικές μεταβλητές (Ordinal Regression) για να εξεταστεί από ποιους παράγοντες πιθανόν να επηρεαστεί η άφιξη των Βρετανών/-ίδων στην Ελλάδα μετά το Brexit.

Ομοίως, για τον τρίτο άξονα διερεύνησης (υπόθεση 7) με το ίδιο μοντέλο παλινδρόμησης εξετάστηκε η υπόθεση για το αν η δυνατότητα ελεύθερης μετακίνησης και η μείωση του εισοδήματος θα επηρεάσει ή όχι την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού για λόγους αναψυχής.

Οι δύο προηγούμενοι άξονες εξετάζονται με παλινδρόμηση (Ordinal Regression) με τη δημιουργία μαθηματικού μοντέλου για τον έλεγχο των παραγόντων που μπορεί να επηρεάσουν μια ενδεχόμενη επίσκεψη και μια ακύρωση ταξιδιού μετά την ολοκλήρωση του Brexit. Η μέθοδος της παλινδρόμησης (Ordinal) χρησιμοποιείται γιατί ως εξαρτημένες μεταβλητές του μοντέλου θεωρούμε τις μεταβλητές After Brexit Visit και Cancel Vacations, οι οποίες είναι διατακτικές (Ordinal). Μέσω της παραμετροποίησης πολλών παραγόντων δημιουργείται ένα μοντέλο πρόβλεψης για την πιθανότητα πραγματοποίησης του γεγονότος που εξετάζουμε. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί πως με το μοντέλο παλινδρόμησης ελέγχεται κατά πόσο η μεταβολή ενός παράγοντα θα επηρεάσει την πιθανότητα επίσκεψης στην Ελλάδα ή ακύρωσης ταξιδιού αντίστοιχα, δεδομένης της γενικής αβεβαιότητας και της μη ολοκλήρωσης των διαπραγματεύσεων και του καθορισμού του τρόπου εξόδου της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε (λόγος δημιουργίας ερωτηματολογίου έκφρασης της άποψης των Βρετανών/ίδων).

Τέλος, για τον τέταρτο άξονα διερεύνησης (υπόθεση 8) χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό κριτήριο συσχέτισης Kruskal Wallis για τον έλεγχο της ύπαρξης διαφορών ή μη στην επιλογή της Ελλάδας ως προορισμού μετά το Brexit ανάλογα με το πόσες φορές την έχει επισκεφθεί κάποιος/-α και συγκεκριμένα για το αν τα άτομα που επισκέπτονται πρώτη φορά την Ελλάδα θα έχουν λιγότερες πιθανότητες να επισκεφθούν την Ελλάδα εφόσον ολοκληρωθεί η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. Με τον έλεγχο Kruskal Wallis για την ύπαρξη συσχέτισης ανάλογα με την κατηγορία της ανεξάρτητης μεταβλητής, εξετάζεται κατά πόσο διαφέρει η επιλογή του δείγματος για την εξαρτημένη μεταβλητή ανάλογα με την εκάστοτε κατηγορία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση (υπόθεση 8) θέλοντας να εξετάσουμε αν υπάρχει διαφορά στην επιλογή για επίσκεψη στην Ελλάδα μετά το Brexit ανάλογα με τη συχνότητα προηγούμενης επίσκεψης στην χώρα (Times visited), θεωρούμε πως ο παραπάνω έλεγχος (Kruskal Wallis) είναι ο καταλληλότερος.

3.5. Ανάλυση και Ερμηνεία των Ευρημάτων ανά Άξονα

Υπόθεση 1:

Υπάρχει διαφορά στα ημερήσια έξοδα των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών στις διακοπές τους σε σχέση με την προηγούμενη φορά που πραγματοποίησαν ένα ταξίδι.

Για να εξεταστεί η παραπάνω ερευνητική υπόθεση χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό κριτήριο Wilcoxon Signed Rank Test για να εξεταστεί η ύπαρξη ή μη στατιστικά σημαντικής διαφοράς στα έξοδα που είχαν οι Βρετανοί/-ίδες σε σχέση με τις προηγούμενες διακοπές τους. Συγκεκριμένα, η μηδενική υπόθεση που θα εξεταστεί είναι οι εξής:

H_0 : Δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στα ποσά που ξόδευαν.

Έναντι της εναλλακτικής:

H_1 : Υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στα ποσά που ξόδευαν.

Οι παρακάτω πίνακες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα του ελέγχου μεταξύ των μεταβλητών Spend Previous Time και Spend on Vacation.

Πίνακας 22

Συχνότητα Εμφάνισης Διαφορών Ανάμεσα στις Μεταβλητές Spend Previous Time και Spend on Vacation

		Ranks		
		N	Mean Rank	Sum of Ranks
SPEND_PREVIOUS_TIME - SPEND_ON_VACATION	Negative Ranks	17 ^a	30,85	524,50
	Positive Ranks	47 ^b	33,10	1555,50
	Ties	36 ^c		
	Total	100		

a. SPEND_PREVIOUS_TIME < SPEND_ON_VACATION

b. SPEND_PREVIOUS_TIME > SPEND_ON_VACATION

c. SPEND_PREVIOUS_TIME = SPEND_ON_VACATION

Πίνακας 23

Ελεγχος Συσχέτισης Wilcoxon Signed - Ranks Test για τα Ημερήσια Έξοδα

Test Statistics ^a	
	SPEND_PREVIOUS_TIME - SPEND_ON_VACATION
Z	-3,558 ^b
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Wilcoxon Signed Ranks Test

b. Based on negative ranks.

Παρατηρούμε από τον πίνακα Ranks ότι μόνο 17 από τους 100 ερωτηθέντες/-είσες ξόδεψαν περισσότερα χρήματα σε αυτές τις διακοπές έναντι των προηγούμενων διακοπών. Ακόμη, 47 άτομα απάντησαν πως σπατάλησα λιγότερα, ενώ 36 άτομα ξόδεψαν περίπου τα ίδια ποσά.

Από τον πίνακα Test Statistics παρατηρούμε ότι σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση του ελέγχου Wilcoxon Signed - Rank Test. Επίσης, δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μεταβλητών που σημαίνει πως υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στα ποσά που ξοδέψαν έναντι των προηγούμενων διακοπών των Βρετανών/-ίδων.

Υπόθεση 2:

Υπάρχει διαφορά στη διάρκεια των διακοπών Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών συγκριτικά με το προηγούμενό τους ταξίδι.

Για τον έλεγχο ύπαρξης ή μη στατιστικά σημαντικών διαφορών στη διάρκεια του ταξιδιού των Βρετανών/-ίδων σε σχέση με τις προηγούμενες διακοπές τους, πραγματοποιήθηκε ο ίδιος έλεγχος συσχέτισης. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται το αποτέλεσμα του μη παραμετρικού ελέγχου Wilcoxon Signed Rank Test. Η μηδενική υπόθεση είναι η εξής:

H_0 : Δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στη διάρκεια ταξιδιού.

Έναντι της εναλλακτικής:

H_1 : Υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στα ποσά που ξόδεψαν.

Πίνακας 24

Έλεγχος Συσχέτισης Wilcoxon Signed - Ranks Test για τη Διάρκεια Ταξιδιού

Test Statistics ^a	
	LAST_TRAVEL_DURATION - DURATION
Z	-,271 ^b
Asymp. Sig. (2-tailed)	,787

a. Wilcoxon Signed Ranks Test

b. Based on negative ranks.

Από τον παραπάνω πίνακα (Test Statistics) παρατηρούμε ότι σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στη διάρκεια ταξιδιού στην Ελλάδα σε σχέση με το προηγούμενο ταξίδι ($p\text{-value} = 0,787$) που σημαίνει ότι δεν απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση του ελέγχου και κατά συνέπεια

ολόκληρη η υπόθεση της έρευνας για την ύπαρξη διαφοράς στη διάρκεια ταξιδιού είναι στατιστικά μη σημαντική.

Υπόθεση 3:

Η μείωση του εισοδήματος και του κόστους διαβίωσης επηρεάζει την προσέλευση των τουριστών/-στριών από τη Μεγάλη Βρετανία προς την Ελλάδα.

Υπόθεση 4:

Η προτίμηση των Βρετανών/-ίδων σε χώρες εκτός Ε.Ε μετά το Brexit επηρεάζει την προσέλευση των τουριστών/-στριών από τη Μεγάλη Βρετανία προς την Ελλάδα.

Υπόθεση 5:

Η θέσπιση της Visa για μετακίνηση και διαμονή στην Ελλάδα επηρεάζει την προσέλευση των τουριστών/-στριών από τη Μεγάλη Βρετανία προς την Ελλάδα.

Υπόθεση 6:

Το κόστος ταξιδιού στην Ελλάδα επηρεάζει την επίσκεψη μετά το Brexit.

Για τον έλεγχο των παραπάνω υποθέσεων της έρευνας, οι οποίες έχουν στόχο να διερευνήσουν ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την επίσκεψη των Βρετανών/-ίδων στην Ελλάδα μετά το Brexit πραγματοποιήθηκε έλεγχος πολλαπλής παλινδρόμησης (Ordinal Regression). Για τους σκοπούς της έρευνας και για την καλύτερη ανάλυση των δεδομένων, οι μεταβλητές του ερωτηματολογίου τροποποιήθηκαν, ώστε να παρουσιάσουν καλύτερα αποτελέσματα και να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των υποθέσεων.

Συγκεκριμένα, οι μεταβλητές Affect Income, Cost Of Living, Visa και Destinations Outside EU, με τη βοήθεια του SPSS, από διατακτικές μεταβλητές με 5 κατηγορίες μετατράπηκαν σε μεταβλητές τριών κατηγοριών (Affectincomecat, Costoflivingcat κ.α.).

Επιπρόσθετα, οι μεταβλητές Affect Income και Cost of Living ενοποιήθηκαν και δημιουργήθηκε η μεταβλητή Sumcosts, διότι είναι μεταβλητές που αφορούν στη μείωση της οικονομικής ευχέρειας των Βρετανών/-ίδων και μπορούν να εξεταστούν από κοινού.

Αξίζει να αναφερθεί ότι, μετά από τον έλεγχο που πραγματοποιήθηκε με το κριτήριο του Kendall οι υποθέσεις που εξετάζονται είναι οι εξής:

H_0 : Οι μεταβλητές δεν έχουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση.

H_1 : Οι μεταβλητές έχουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση.

Παρατηρείται ότι οι μεταβλητές παρουσιάζουν ισχυρά θετική γραμμική συσχέτιση σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $Kendall_W(2,2) = 0,409$, $p\text{-value} < 0,05$ όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 25

Έλεγχος Συσχέτισης Kendall μεταξύ των Μεταβλητών «Επιρροή στο Εισόδημα» και «Κόστη Διαβίωσης»

			Correlations	
			AFFECTINCO MECAT	COSTOFLIVI NGCAT
Kendall's tau_b	AFFECTINCOME MECAT	Correlation Coefficient	1,000	,409**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	100	100
	COSTOFLIVING GCAT	Correlation Coefficient	,409**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	100	100

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Προτού παρουσιαστεί η ανάλυση της παλινδρόμησης, έγιναν έλεγχοι συσχετίσεων για τη μεταβλητή After Brexit Visit σε σχέση με τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την επίσκεψη στην Ελλάδα. Ο έλεγχος συσχετίσεων έγινε με το στατιστικό κριτήριο του Kendall και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στους πίνακες που ακολουθούν.

Πίνακας 26

Έλεγχος Συσχέτισης Kendall μεταξύ των Μεταβλητών «Visa» και «Επίσκεψη μετά το Brexit»

			Correlations	
			VISACAT	AFTER_BREX IT_VISIT
Kendall's tau_b	VISACAT	Correlation Coefficient	1,000	-,482**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	100	100
Kendall's tau_b	AFTER_BREXIT VISIT	Correlation Coefficient	-,482**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	100	100

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Πίνακας 27

Έλεγχος Συσχέτισης Kendall μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και «Προορισμοί εκτός Ε.Ε.»

Correlations			AFTER_BREX IT_VISIT	DESTOUTSID EEUCAT
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient		1,000	-,166
	AFTER_BREXIT_VISIT	Sig. (2-tailed)	.	,034
		N	100	100
	Correlation Coefficient		-,166	1,000
	DESTOUTSIDEEUCAT	Sig. (2-tailed)	,074	.
		N	100	100

Πίνακας 28

Έλεγχος Συσχέτισης Kendall μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και «Οικονομική Ευχέρεια»

Correlations			AFTER_BREX IT_VISIT	SUMCOSTS
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient		1,000	-,261**
	AFTER_BREXIT_VISIT	Sig. (2-tailed)	.	,003
		N	100	100
	Correlation Coefficient		-,261**	1,000
	SUMCOSTS	Sig. (2-tailed)	,003	.
		N	100	100

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Πίνακας 29

Έλεγχος Συσχέτισης Kendall μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και «Κόστος Διακοπών στην Ελλάδα»

Correlations			AFTER_BREX IT_VISIT	EXPECTATIO NSCAT
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient		1,000	,239*
	AFTER_BREXIT_VISIT	Sig. (2-tailed)	.	,013
		N	100	100
	Correlation Coefficient		,239*	1,000
	EXPECTATIONSCAT	Sig. (2-tailed)	,013	.
		N	100	100

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Στους παραπάνω ελέγχους εξετάζεται η μηδενική υπόθεση:

H_0 : Δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών.

Έναντι της εναλλακτικής:

H_1 : Υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών.

Από τους παραπάνω πίνακες παρατηρούμε ότι όλοι οι παράγοντες έχουν σημαντική σχέση με τη μεταβλητή After Brexit Visit. Είναι χαρακτηριστικό πως η μεταβλητή Visacat έχει αρνητική συσχέτιση με τη μεταβλητή του υποδείγματος ($Kendall_W(2,2) = -0,482$).

Το ίδιο ισχύει και με τις μεταβλητές Destoutsideeu και Sumcosts, οι οποίες έχουν και αυτές αρνητική σχέση ($Kendall_W(2,2) = -0,166, p-value = 0,034$, $Kendall_W(2,2) = -0,261, p-value = 0,003$).

Η μεταβλητή Expectationcat παρουσιάζει στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση, διότι η μετακίνηση προς μεγαλύτερες τιμές της μεταβλητής (1=διαφωνώ, 3=συμφωνώ) εκφράζει ένα θετικότερο αποτέλεσμα για τη μεταβλητή.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης για τον έλεγχο των παραγόντων που επηρεάζουν την επίσκεψη των τουριστών στην Ελλάδα μετά το Brexit καθώς και οι υποθέσεις που πρέπει να ισχύουν για να θεωρηθεί το μοντέλο της παλινδρόμησης αξιόπιστο. Οι παρακάτω πίνακες συνοψίζουν τα αποτελέσματα αυτής της διαδικασίας, η οποία έγινε με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου SPSS.

Πίνακας 30

Έλεγχος Βελτίωσης έναντι του Σταθερού Μοντέλου

Model Fitting Information				
Model	-2 Log Likelihood	Chi-Square	df	Sig.
Intercept Only	100,115			
Final	66,850	33,265	4	,000

Link function: Logit.

Πίνακας 31

Έλεγχος Καλής Προσαρμογής

Goodness-of-Fit			
	Chi-Square	df	Sig.
Pearson	59,255	70	,817
Deviance	54,228	70	,918

Link function: Logit.

Πίνακας 32

Ποσοστό Μεταβλητότητας

Pseudo R-Square	
Cox and Snell	,283
Nagelkerke	,407
McFadden	,280

Link function: Logit.

Πίνακας 33

Συντελεστές Μοντέλου Παλινδρόμησης

	Estimate	Std. Error	Wald	df	Sig.	95% Confidence Interval		
						Lower Bound	Upper Bound	
Threshold	[AFTER_BREXIT_VISIT = 1,00]	-5,748	1,914	9,018	1	,003	-9,499	-1,996
	[AFTER_BREXIT_VISIT = 2,00]	-4,380	1,847	5,626	1	,018	-7,999	-,761
Location	SUMCOSTS	-,469	,219	4,582	1	,032	-,898	-,040
	DESTOUTSIDEUCAT	-,697	,393	3,143	1	,026	-1,468	,074
	EXPECTATIONSCAT	,857	,439	3,808	1	,051	-,004	1,717
	VISACAT	-1,162	,317	13,445	1	,000	-1,783	-,541

Link function: Logit.

Ο πρώτος πίνακας (Model Fitting Information) παρουσιάζει σε ποιον βαθμό το μοντέλο με τη χρήση των συγκεκριμένων παραγόντων βελτιώνει το αποτέλεσμα της παλινδρόμησης σε σχέση με το σταθερό μοντέλο. Παρατηρούμε πως η μηδενική υπόθεση του ελέγχου απορρίπτεται:

H_0 : Το μοντέλο δεν διαφέρει από το σταθερό.

H_1 : Το μοντέλο διαφέρει από το σταθερό.

$$Mann_Whitney_{(318)}, U = 318, Z = -2,537, p - value < 0,05$$

Αυτό σημαίνει ότι τα δεδομένα έχουν καλύτερη προσαρμογή έναντι του σταθερού μοντέλου παλινδρόμησης και τα συμπεράσματα που προκύπτουν βελτιώνουν την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Στον δεύτερο πίνακα (Goodness of Fit) εξετάζεται αν οι συγκεκριμένοι παράγοντες ταιριάζουν, ώστε να περιγράψουν ένα κατάλληλο αποτέλεσμα για την

εξαρτημένη μεταβλητή After Brexit Visit. Από τον συγκεκριμένο έλεγχο παρατηρείται ότι σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha = 0,05$ δεν απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση του ελέγχου, δηλαδή τα δεδομένα έχουν καλή προσαρμογή στο μοντέλο της παλινδρόμησης ($p - value = 0,817 > 0,05$) και το αποτέλεσμα του μοντέλου μπορεί να περιγράψει σε ικανοποιητικό βαθμό τη σχέση μεταξύ της εξαρτημένης μεταβλητής και των παραγόντων.

Ο επόμενος πίνακας (Pseudo R Square) παρουσιάζει το ποσοστό της μεταβλητότητας που εξηγείται από το μοντέλο της παλινδρόμησης που χρησιμοποιήθηκε. Παρατηρείται από το αποτέλεσμα του ελέγχου ότι με τη χρήση του συγκεκριμένου μοντέλου εξηγείται το 40,7% της μεταβλητότητας $Nagelkerke = 0,407$. Το ποσοστό αυτό είναι αρκετά ικανοποιητικό για τη φύση των δεδομένων και είναι ένα επιπρόσθετο στοιχείο για την επιλογή του συγκεκριμένου μοντέλου.

Ο τελευταίος πίνακας παρουσιάζει τα αποτελέσματα του μοντέλου παλινδρόμησης για τους παράγοντες που επηρεάζουν την επίσκεψη στην Ελλάδα μετά το Brexit. Παρατηρούμε από τον πίνακα Parameters Estimates ότι η μείωση του εισοδήματος και του κόστους διαβίωσης, το κόστος των διακοπών στην Ελλάδα, η επιρροή της Visa στην πραγματοποίηση ταξιδιού και η προτίμηση προορισμών εκτός E.E. επηρεάζουν τους Βρετανούς/-ίδες τουρίστες/-στριες στο να επισκεφθούν την Ελλάδα μετά το Brexit.

Συγκεκριμένα, παρατηρούμε από τη στήλη Sig του πίνακα ότι και οι τέσσερις παράγοντες που προαναφέρθηκαν έχουν στατιστικά σημαντική σχέση για την πιθανή επίσκεψη στην Ελλάδα μετά την ολοκλήρωση του Brexit, καθώς σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha = 0,05$ απορρίπτονται οι μηδενικές υποθέσεις του μοντέλου ($p - value < 0,05$). Η μηδενική υπόθεση είναι ότι οι παραπάνω παράγοντες δε συμβάλλουν στο μοντέλο πρόβλεψης για τη μεταβλητή After Brexit Visit.

Επίσης, από τη στήλη Estimate του πίνακα παρατηρούμε ότι για τη μεταβλητή Sumofcosts το Coefficient είναι αρνητικό (-0,469) που σημαίνει ότι η επίσκεψη μετά το Brexit έχει αρνητική σχέση με τη μείωση του κόστους διαβίωσης και με τη μείωση του εισοδήματος. Αναλυτικότερα, παρατηρείται πως για κάθε αύξηση της μεταβλητής Sumofcosts, η πιθανότητα επίσκεψης στην Ελλάδα μετά το Brexit μειώνεται.

Επιπλέον, το Coefficient για τη μεταβλητή Visacat είναι αρνητικό (-1,162) που σημαίνει ότι η επιβολή χρήσης Visa για ταξίδι εντός E.E. έχει αρνητική σχέση με την πραγματοποίηση ταξιδιού στην Ελλάδα μετά το Brexit. Έτσι, η αύξηση της

πιθανότητας επιβολής Visa για ταξίδι εντός Ε.Ε., θα μειώσει την πιθανότητα επίσκεψης στην Ελλάδα.

Ακόμη, το Coefficient για τη μεταβλητή Destoutsideecat λαμβάνει αρνητική τιμή (-697) που υποδηλώνει ότι η επίσκεψη στην Ελλάδα μετά το Brexit και η προτίμηση για προορισμούς εκτός Ε.Ε. έχουν αρνητική συσχέτιση. Συγκεκριμένα, για κάθε αύξηση μιας μονάδας στην πεποίθηση ότι οι Βρετανοί /-ίδες τουρίστες/-στριες θα προτιμήσουν προορισμούς εκτός Ε.Ε., η πιθανότητα επίσκεψης στην Ελλάδα μειώνεται.

Τέλος, για τη μεταβλητή Expectationscat η τιμή του Coefficient είναι θετική και συγκεκριμένα 0,857. Η θετική τιμή του συντελεστή υποδηλώνει ότι για κάθε αύξηση στην τιμή της άποψης για το κόστος διακοπών στην Ελλάδα (μεγαλύτερη συμφωνία), αυξάνεται και η πιθανότητα επίσκεψης των τουριστών/-στριών στη χώρα μας μετά το Brexit.

Συνοψίζοντας, από το μοντέλο της παλινδρόμησης παρατηρούμε ότι και οι τέσσερις μεταβλητές των υποθέσεων επηρεάζουν την επίσκεψη στην Ελλάδα μετά το Brexit. Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι επιβεβαιώνονται οι υποθέσεις 3 έως 6 που αφορούν στους παράγοντες που επηρεάζουν τη μεταβλητή After Brexit Visit.

Υπόθεση 7:

Η πιθανότητα ακύρωσης του ταξιδιού μετά το Brexit επηρεάζεται από τη μείωση στο εισόδημα και τον περιορισμό στην ελεύθερη μετακίνηση.

Για τον έλεγχο της υπόθεσης για το αν η πιθανότητα ακύρωσης ταξιδιού επηρεάζεται από τη μείωση του εισοδήματος και για το αν το Brexit θα επηρεάσει τη δυνατότητα ελεύθερης μετακίνησης θα γίνει έλεγχος παλινδρόμησης για διατακτικές μεταβλητές (Ordinal Regression) μεταξύ των μεταβλητών Cancelvacationcat, Travelfreelycat και Affectincomecat.

Οι παρακάτω πίνακες εξετάζουν με τη βοήθεια του στατιστικού ελέγχου συσχέτισης Kendall την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ της μεταβλητής Cancelvacationcat και των Travelfreelycat και Affectincomecat. Οι εναλλακτικές υποθέσεις που εξετάζονται είναι οι εξής:

H_0 : Δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών.

H_1 : Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών.

Πίνακας 34

Έλεγχος Συσχέτισης μεταξύ των Μεταβλητών «Επιρροή στο Εισόδημα» και «Ακύρωση Ταξιδιού»

		AFFECTINCO MECAT	CANCELVAC ATIONCAT
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	1,000	,282**
	AFFECTINCOME MECAT Sig. (2-tailed)	.	,003
	N	100	100
	Correlation Coefficient	,282**	1,000
	CANCELVACATION CAT Sig. (2-tailed)	,003	.
	N	100	100

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Πίνακας 35

Έλεγχος Συσχέτισης μεταξύ των Μεταβλητών «Ελεύθερη Μετακίνηση» και «Ακύρωση Ταξιδιού»

		CANCELVAC ATIONCAT	TRAVELFREE LYCAT
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	1,000	,230*
	CANCELVACATION CAT Sig. (2-tailed)	.	,015
	N	100	100
	Correlation Coefficient	,230*	1,000
	TRAVELFREE LYCAT Sig. (2-tailed)	,015	.
	N	100	100

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Παρατηρούμε από τους παραπάνω πίνακες Correlations ότι, σύμφωνα με το στατιστικό κριτήριο του Kendall, υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha = 0,05$ μεταξύ των μεταβλητών Cancelvacationcat και Affectincomecat, καθώς απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση του κριτηρίου που υποστήριζε ότι οι δύο μεταβλητές δεν έχουν σχέση. ($p\text{-value} = 0,003 < 0,05$). Επίσης, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών Cancelvacationcat και Travelfreelycat, διότι απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση του κριτηρίου ($p\text{-value} = 0,015 < 0,05$).

Οι παρακάτω πίνακες εξετάζουν αν το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε είναι αξιόπιστο για την εξαγωγή συμπερασμάτων ελέγχοντας τις προϋποθέσεις χρήσης του μοντέλου παλινδρόμησης.

Πίνακας 36

Έλεγχος Βελτίωσης έναντι του Σταθερού Μοντέλου

Model Fitting Information				
Model	-2 Log Likelihood	Chi-Square	Df	Sig.
Intercept Only	55,201			
Final	40,401	14,800	2	,001

Link function: Logit.

Πίνακας 37

Έλεγχος Καλής Προσαρμογής

Goodness-of-Fit			
	Chi-Square	df	Sig.
Pearson	17,168	14	,247
Deviance	16,949	14	,259

Link function: Logit.

Πίνακας 38

Ποσοστό Μεταβλητότητας

Pseudo R-Square	
Cox and Snell	,138
Nagelkerke	,181
McFadden	,103

Link function: Logit.

Ο πρώτος πίνακας (Model Fitting Information) παρουσιάζει σε τι βαθμό το μοντέλο με τη χρήση των συγκεκριμένων παραγόντων βελτιώνει το αποτέλεσμα της παλινδρόμησης σε σχέση με το σταθερό μοντέλο. Παρατηρούμε πως η μηδενική υπόθεση του ελέγχου απορρίπτεται ($p\text{-value} = 0,001 < 0,05$) που σημαίνει ότι τα δεδομένα έχουν καλύτερη προσαρμογή έναντι του σταθερού μοντέλου παλινδρόμησης και τα συμπεράσματα που προκύπτουν βελτιώνουν την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Στον πίνακα Goodness of Fit πραγματοποιείται ο έλεγχος αναφορικά με την καλή προσαρμογή των παραγόντων στο μοντέλο. Γίνεται έλεγχος με μηδενική υπόθεση ότι τα δεδομένα έχουν καλή προσαρμογή. Παρατηρώντας τον πίνακα μπορούμε να

θεωρήσουμε πως βάση του κριτηρίου αυτού δεν απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση $p - value = 0,247 > 0,05$ και κατά συνέπεια τα δεδομένα έχουν καλή προσαρμογή στο μοντέλο.

Τέλος, στον πίνακα Pseudo R-Square γίνεται έλεγχος του ποσοστού της μεταβλητότητας που εξηγείται από το μοντέλο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το ποσοστό της μεταβλητότητας που εξηγείται από το μοντέλο είναι 18,2%. Να σημειωθεί πως στα μοντέλα παλινδρόμησης για διατακτικές μεταβλητές το ποσοστό της μεταβλητότητας που εξηγείται από το μοντέλο είναι γενικά μικρότερο σε σχέση με αυτό της γραμμικής παλινδρόμησης.

Συνεχίζοντας με την ανάλυση του μοντέλου παλινδρόμησης, παρουσιάζεται ο πίνακας Parameters Estimates.

Πίνακας 39

Συντελεστές Μοντέλου Παλινδρόμησης

Parameter Estimates								
	Estimate	Std. Error	Wald	df	Sig.	95% Confidence Interval		
						Lower Bound	Upper Bound	
Threshold	[CANCELVACATIONCA T = 1,00]	4,377	1,090	16,112	1	,000	2,240	6,514
	[CANCELVACATIONCA T = 2,00]	5,235	1,135	21,272	1	,000	3,010	7,460
Location	TRAVELFREELYCAT	,777	,346	5,046	1	,025	,099	1,454
	AFFECTINCOMECA	,767	,287	7,152	1	,007	,205	1,329

Link function: Logit.

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι η πιθανότητα ακύρωσης διακοπών συνδέεται με τη μείωση του εισοδήματος και τη μείωση της δυνατότητας ελεύθερης μετακίνησης. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε από τη στήλη Sig ότι και οι δύο μεταβλητές σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$ έχουν στατιστικά σημαντική συνεισφορά στο μοντέλο ($p - value = 0,025 < 0,05$) και ($p - value = 0,007 < 0,05$) αντίστοιχα. Επιπλέον, από τη στήλη Estimate παρατηρούμε ότι τα Coefficients του μοντέλου παλινδρόμησης για τους δύο παράγοντες είναι θετικά και έχουν τιμές 0,777 και 0,767 αντίστοιχα.

Για τη μεταβλητή Travelfreelycat μπορούμε να ισχυριστούμε ότι όσο μεγαλύτερη είναι η συμφωνία για περιορισμό στην ελεύθερη μετακίνηση τουριστών σε χώρες της Ε.Ε. τόσο πιθανότερη είναι η ακύρωση του ταξιδιού για τους Βρετανούς/-ίδες τουρίστες/-στρίες.

Επιπρόσθετα, για τον παράγοντα Affectincomecat με συντελεστή Coefficient θετικό (0,767) συμπεραίνουμε ότι μια πιθανή μείωση στο εισόδημα των Βρετανών/ίδων μπορεί να επιφέρει ακύρωση ενός ταξιδιού ανάλογα και με τις εξελίξεις που θα προκύψουν.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ο περιορισμός της δυνατότητας για ελεύθερη μετακίνηση και η μείωση στο εισόδημα μετά το Brexit είναι δύο παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την ακύρωση ταξιδιού και έχουν στατιστικά σημαντική εξάρτηση. Έτσι, η υπόθεση 7 της παρούσας έρευνας ισχύει και δεν μπορεί να απορριφθεί.

Υπόθεση 8:

Οι τουρίστες/-στριες που επισκέφθηκαν για πρώτη φορά την Ελλάδα έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να μην επισκεφτούν ξανά την Ελλάδα μετά το Brexit.

Για τον έλεγχο της παραπάνω υπόθεσης θα πραγματοποιηθεί έλεγχος συσχετίσεων με το στατιστικό κριτήριο Kruskal Wallis με στόχο να εξεταστεί αν η επίσκεψη μετά το Brexit στην Ελλάδα εξαρτάται από το πόσες φορές έχει επισκεφτεί ήδη κάποιος/-α τη χώρα. Ο έλεγχος εξετάζει τη μηδενική υπόθεση ότι όλες οι διάμεσοι των τιμών είναι ίσες έναντι της εναλλακτικής, σύμφωνα με την οποία υπάρχει διαφορά σε τουλάχιστον δύο διάμεσους. Συγκεκριμένα οι δύο υποθέσεις είναι οι εξής:

H_0 : Δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στους διαμέσους των τιμών.

H_1 : Υπάρχει διαφορά μεταξύ δύο τουλάχιστον διαμέσων.

Τα αποτελέσματα του ελέγχου παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 40

Έλεγχος Κριτηρίου Kruskal Wallis Test μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και «Συχνότητα Επίσκεψης»

Test Statistics ^{a,b}	
	AFTER_BREXIT_VISIT
Chi-Square	9,205
df	2
Asymp. Sig.	,010

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: TIMES_VISITED

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ τουλάχιστον δύο διαμέσων ($p - value = 0,01 < 0,05$) και μπορούμε

να θεωρήσουμε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στην επιλογή για επίσκεψη στην Ελλάδα μετά το Brexit ανάλογα με τη συχνότητα που έχει επισκεφθεί κάποιος/-α την Ελλάδα ($\chi^2(2) = 9,205$).

Εφόσον εξετάστηκε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στην επίσκεψη στην Ελλάδα μετά το Brexit ανάλογα με τη συχνότητα επίσκεψης, είναι πολύ σημαντικό να διερευνηθεί μεταξύ ποιων κατηγοριών οφείλονται οι παραπάνω διαφορές. Για τον λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε σύγκριση των περιπτώσεων ανά δύο με το κριτήριο Mann Whitney.

Εξετάζονται οι εξής υποθέσεις:

H_0 : Δεν υπάρχει διαφορά στους διαμέσους.

H_1 : Υπάρχει διαφορά στους διαμέσους.

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι έλεγχοι των κριτηρίων του Mann Whitney για τον έλεγχο διαφορών ανά δύο κατηγορίες αλλά και οι τιμές από το αποτέλεσμα του ελέγχου (Ranks).

Πίνακας 41

Έλεγχος Κριτηρίου Mann – Whitney U μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (Never, 1-3 Times)

Test Statistics ^a	
GROUP 1: NEVER GROUP 2: 1-3 TIMES	AFTER_BREXIT_VISIT
Mann-Whitney U	196,000
Wilcoxon W	367,000
Z	-2,571
Asymp. Sig. (2-tailed)	,010

a. Grouping Variable: TIMES_VISITED

Πίνακας 42

Συχνότητα Εμφάνισης μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (Never, 1-3 Times)

Ranks				
	TIMES_VISITED	N	Mean Rank	Sum of Ranks
AFTER_BREXIT_VISIT	NEVER	18	20,39	367,00
	1-3	32	28,38	908,00
	Total	50		

Πίνακας 43

Έλεγχος Κριτηρίου Mann – Whitney U μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (Never, More than 3)

GROUP 1: NEVER GROUP 2: MORE THAN 3	AFTER_BREXIT_VISIT
Mann-Whitney U	318,000
Wilcoxon W	489,000
Z	-2,537
Asymp. Sig. (2-tailed)	,011

a. Grouping Variable: TIMES_VISITED

Πίνακας 44

Συχνότητα Εμφάνισης μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (Never, More than 3)

	TIMES_VISITED	N	Mean Rank	Sum of Ranks
AFTER_BREXIT_VISIT	NEVER	18	27,17	489,00
	MORE THAN 3	50	37,14	1857,00
	Total	68		

Πίνακας 45

Έλεγχος Κριτηρίου Mann – Whitney U μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (1-3 Times, More than 3)

GROUP 1: 1-3 TIMES GROUP 2: MORE THAN 3	AFTER_BREXIT_VISIT
Mann-Whitney U	769,000
Wilcoxon W	2044,000
Z	-,519
Asymp. Sig. (2-tailed)	,604

a. Grouping Variable: TIMES_VISITED

Πίνακας 46

Συχνότητα Εμφάνισης μεταξύ των Μεταβλητών «Επίσκεψη μετά το Brexit» και Επιμέρους Κατηγοριών Συχνότητας Επίσκεψης (1-3, More than 3)

Ranks				
	TIMES_VISITED	N	Mean Rank	Sum of Ranks
	1-3	32	42,47	1359,00
AFTER_BREXIT_VISIT	MORE THAN 3	50	40,88	2044,00
	Total	82		

Από τους παραπάνω πίνακες παρατηρούμε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στην πρόθεση για επίσκεψη στην Ελλάδα μεταξύ των κατηγοριών Never, 1-3 Times και Never-More than 3 Times:

$$Mann_Whitney_{(196)}, U = 196, Z = -2,571, p - value < 0,05$$

$$Mann_Whitney_{(318)}, U = 318, Z = -2,537, p - value < 0,05$$

Επιπλέον, όπως παρουσιάζεται και στους πίνακες των Ranks για τους δύο ελέγχους, οι τιμές των Ranks για την επίσκεψη στην Ελλάδα μετά το Brexit για τα άτομα που επισκέφθηκαν πρώτη φορά την Ελλάδα είναι μικρότερες σε σχέση με αυτές των ατόμων που επισκέφθηκαν την Ελλάδα 1-3 φορές ή παραπάνω από 3 φορές. Με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να συμπεράνουμε ότι τόσο τα άτομα που επισκέφθηκαν την Ελλάδα 1-3 φορές όσο και τα άτομα που επισκέφθηκαν την Ελλάδα πάνω από 3 φορές έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να επισκεφθούν τον ελλαδικό χώρο και μετά το Brexit.

Εν κατακλείδι, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες που επισκέφθηκαν για πρώτη φορά την Ελλάδα έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να μην επισκεφθούν τη χώρα μας μετά από την ολοκλήρωση του Brexit και κατά συνέπεια η υπόθεση 8 της παρούσας έρευνας είναι αποδεκτή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα έρευνα επιχειρήσαμε να μελετήσουμε τις συνέπειες που μπορεί να επιφέρει η πιθανή έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. Η έρευνα βασίστηκε σε μοντέλο ποσοτικής μεθοδολογίας με συμπλήρωση δομημένου ερωτηματολογίου που δόθηκε σε Βρετανούς/-ίδες τουρίστες/-στριες, οι οποίοι βρίσκονταν στο νησί της Ρόδου τη θερινή περίοδο του 2017. Ακολούθησε η επεξεργασία και η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSS. Παράλληλα με τη συλλογή των πληροφοριών, πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση για το θέμα του Brexit, για την πορεία προς αυτό, τις αιτίες και τις συνέπειες που πιθανότατα θα πλήξουν τόσο την ίδια τη Μεγάλη Βρετανία όσο και τις υπόλοιπες χώρες του κόσμου.

Αξίζει να επισημανθεί πως το ερωτηματολόγιο που μοιράστηκε στους/στις Βρετανούς/-ίδες τουρίστες/-στριες εκφράζει την άποψή τους για το ζήτημα του Brexit και τις συνέπειες που θα προκύψουν από αυτό σε σχέση με την πραγματοποίηση διακοπών στην Ελλάδα και γενικότερα σε κάποια άλλη χώρα. Στη διεθνή βιβλιογραφία υποστηρίζεται ότι η γνώμη που εκφράζει κάποιος/-α για ένα ζήτημα -στη συγκεκριμένη περίπτωση για το Brexit σε συνάφεια με τον τουρισμό και τις διακοπές- ισχυροποιεί την υλοποίηση της ιδέας και αυξάνει τις πιθανότητες αυτό που έχει υποστηρίξει ένα άτομο να πραγματοποιηθεί μελλοντικά (Lu κ.α., 2016. Orbell & Sheeran, 2000). Επίσης, η πρόθεση για πραγματοποίηση ταξιδιού είναι μεγαλύτερη όταν παρουσιάζονται οι πραγματικές προτιμήσεις των τουριστών/-στριών σε συνάρτηση με τους περιορισμούς που μπορεί αυτοί/-ές να αντιμετωπίσουν (Jang κ.α., 2009).

Ο λόγος που ζητήθηκε η άποψη των ατόμων του δείγματος είναι γιατί, παρόλο που διενεργήθηκε το δημοψήφισμα για την έξοδο της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε., δεν έχει καθοριστεί ακόμα ο τρόπος της εξόδου και οι συμφωνίες που θα προκύψουν από τις διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε. Αν και η χώρα έχει μπει στο άρθρο 50 της συνθήκης της Λισαβόνας με στόχο τη δημιουργία ενός υγιούς πλάνου για την έξοδο, υπάρχουν αλληπάλληλες συζητήσεις και διαβουλεύσεις για τον τρόπο της εξόδου. Ακόμη, είναι χαρακτηριστικό πως υπάρχουν έντονες διαφωνίες μεταξύ των χωρών της Μεγάλης Βρετανίας και μια οποιαδήποτε λύση μπορεί να μη γίνει αποδεκτή από όλες τις πλευρές. Σε γενικές γραμμές τα δεδομένα είναι ρευστά και οι εξελίξεις αναμένονται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Έτσι, όποια και να είναι η έκβαση των

διαπραγματεύσεων, η Ελλάδα οφείλει να είναι προετοιμασμένη για την ολοκλήρωση του γεγονότος και να προσαρμόσει τις τακτικές της γιατί οι συνέπειες θα την επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό.

Εν συνεχεία, η εργασία επικεντρώθηκε στο φαινόμενο του Brexit σε σχέση με την ελληνική οικονομία και τον τουρισμό. Ειδικότερα, οι άξονες διερεύνησης σύμφωνα με τους οποίους έγινε η ομαδοποίηση των ερευνητικών δεδομένων από τα ερωτηματολόγια είναι οι εξής:

A) Διαφοροποίηση ή μη στα ημερήσια έξοδα των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών στη διάρκεια των διακοπών τους πριν και μετά το Brexit,

B) Παράγοντες που επηρεάζουν την προσέλευση των τουριστών/-στριών από τη Μεγάλη Βρετανία προς την Ελλάδα μετά το Brexit,

Γ) Παράγοντες που ενισχύουν την πιθανότητα ακύρωσης διακοπών μετά το Brexit,

Δ) Επιλογή της Ελλάδας για διακοπές μετά το Brexit.

Όσον αφορά στην πρώτη θεματική ενότητα που είχε σχέση με τα έξοδα των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών, φαίνεται πως υπάρχει μια στατιστικά σημαντική διαφορά ως προς τα χρήματα που αυτοί/ές ξόδευαν πριν την εμφάνιση του Brexit συγκριτικά με αυτά που σπατάλησαν το επόμενο από το δημοψήφισμα έτος. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν, έγινε έκδηλο ότι οι Βρετανοί/-ίδες σπατάλησαν λιγότερα χρήματα κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στην Ελλάδα για λόγους αναψυχής σε σχέση με αυτά που είχαν ξοδέψει σε προηγούμενες διακοπές τους. Ωστόσο, δεν παρατηρήθηκε σημαντική διαφοροποίηση ως προς τη διάρκεια των διακοπών σε σχέση με κάποιο από τα προηγούμενα ταξίδια.

Αναφορικά με τη δεύτερη ενότητα, μέσω του μοντέλου παλινδρόμησης (Ordinal Regression) ελέγχθηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν την επίσκεψη των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών μετά το Brexit. Από τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου παρατηρήθηκε ότι παράγοντες όπως η χρήση Visa, η μείωση στο εισόδημα και στο κόστος διαβίωσης και η προτίμηση χωρών εκτός E.E. μετά την ολοκλήρωση της εξόδου είναι παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά την επίσκεψη στην Ελλάδα μετά το Brexit. Αντίθετα, φαίνεται πως η θετική άποψη των Βρετανών/-ίδων σχετικά με το κόστος διακοπών στην Ελλάδα, αυξάνει την πιθανότητα επίσκεψης της χώρας μας και μετά την ολοκλήρωση της εξόδου από την E.E.

Η τρίτη θεματική ενότητα σχετιζόταν με την πιθανότητα οι Βρετανοί/-ίδες τουρίστες/-στριες να ακυρώσουν τις διακοπές τους λόγω της μειωμένης δυνατότητας στην ελεύθερη μετακίνηση μετά το Brexit αλλά και σε αλλαγές που θα παρατηρηθούν στο εισόδημά τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι δύο αυτοί παράγοντες έχουν έντονη συσχέτιση με την πιθανότητα ακύρωσης μελλοντικών ταξιδιών για τους Βρετανούς/-ίδες και είναι κατασταλτικοί για την ανάπτυξη του τουρισμού μετά το Brexit. Μια αύξηση της πιθανότητας ακύρωσης διακοπών θα επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό το ελληνικό τουριστικό προϊόν λόγω της έντονης σχέσης που έχει με τον βρετανικό τουρισμό.

Επιπλέον, στην τέταρτη θεματική ενότητα τίγεται το ζήτημα για τον τρόπο που οι Βρετανοί/-ίδες επιλέγουν την Ελλάδα ως τουριστικό προορισμό. Το θέμα αυτό εξετάζεται κυρίως σύμφωνα με τη συχνότητα που επίσκεψης των Βρετανών/-ίδων στη χώρα μας. Παρατηρήθηκε λοιπόν πως εκείνοι/-ες που επισκέφθηκαν για πρώτη φορά την Ελλάδα έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα μην επισκεφθούν ξανά τη χώρα για διακοπές μετά την ολοκλήρωση του Brexit. Έτσι λοιπόν μια χώρα υποδοχής είναι σημαντικό να δημιουργεί θετικές εντυπώσεις, ώστε να προσελκύσει τουρίστες/-στριες ακόμα και αν έχουν έρθει ήδη μια φορά στο ίδιο μέρος.

Η υπόθεση αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι η πλειοψηφία των Βρετανών/-ίδων τουριστών/-στριών επισκέπτεται τη χώρα μας γιατί τη θεωρεί έναν προορισμό με φυσική ομορφιά και πολύ καλά ξενοδοχεία. Επίσης, η Ελλάδα έχει ιδιαίτερη παράδοση στον τομέα του τουρισμού και τα ποσοστά αφίξεων από τη Μεγάλη Βρετανία είναι αρκετά υψηλά κάθε χρόνο.

Ακόμη, τονίζεται η σπουδαιότητα της επαναλαμβανόμενης επίσκεψης σε έναν προορισμό, η οποία αποτελεί παράγοντα που συμβάλλει σημαντικά τόσο στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας (Dupeyras & Macallum, 2013) όσο και στη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος, καθώς οι τουρίστες/-στριες που είναι πιστοί/-ές σε έναν προορισμό είναι και πιο επιθυμητοί/-ές έναντι των αυτών που επισκέπτονται για πρώτη φορά έναν προορισμό (Petrick, 2004).

Κλείνοντας, αξιοσημείωτο και σημαντικό για περαιτέρω μελέτη και έρευνα θεωρείται το φαινόμενο του Brexit γενικότερα λόγω του εξαιρετικά πρόσφατου χαρακτήρα αλλά και του γεγονότος πως αποτελεί μια συνθήκη που ακόμα δεν έχει οριστικοποιηθεί αλλά βρίσκεται σε μια φάση συνεχούς διαπραγμάτευσης. Σε περίπτωση ολοκλήρωσης της εξόδου της Μεγάλης Βρετανίας από την Ε.Ε. αξίζει να ερευνηθούν εις βάθος όλες οι παράμετροι του φαινομένου αυτού που επηρεάζουν οποιονδήποτε άλλο τομέα δράσης μια χώρας και όχι μόνο τον τουρισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγαπητός, Γ. (1995). *Εξελίξεις και διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής Οικονομίας (1950-1993)*, Β' Έκδοση. Αθήνα: Εκδοτικές Επιχειρήσεις «Το Οικονομικό».
- Aliaga, M., & Gunderson, B. (2000). Introduction to Quantitative research. *Doing Quantitative Research in Education with SPSS. Thousand Oaks, CA: Sage Publications*, 1-11.
- Allen, F., & Carletti, E. (2010). An overview of the crisis: Causes, consequences, and solutions. *International Review of Finance*, 10(1), 1-26.
- Arnorsson, A., & Zoega, G. (2016). On the causes of Brexit.
- Βάμβουκας, Μ. (1993). *Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική Έρευνα και Μεθοδολογία* (γ' έκδ.). Αθήνα: Γρηγόρη.
- Βαρβαρέσος, Σ. (2000). *Τουρισμός, έννοιες, μεγέθη, δομές*. Αθήνα: Εκδόσεις ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ.
- Βρωνίδης, Μ. (2014). *Εγκυρότητα και Αξιοπιστία στην ποιοτική έρευνα*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου: Ρόδος.
- Baker, K., & Coulter, A. (2007). Terrorism and tourism: the vulnerability of beach vendors' livelihoods in Bali. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(3), 249-266.
- Baldwin, R. E. (Ed.). (2016). *Brexit Beckons: Thinking ahead by leading economists*. Centre for Economic Policy Research.
- Barrett, A., Bergin, A., FitzGerald, J., Lambert, D., McCoy, D., Morgenroth, E., ... & Studnicka, Z. (2015). *Scoping the possible economic implications of Brexit on Ireland*. Dublin: Economic and Social Research Institute.
- Bergin, A., Garcia-Rodriguez, A., McInerney, N., Morgenroth, E. L., & Smith, D. (2016). *Modelling the medium to long term potential macroeconomic impact of Brexit on Ireland* (No. 548). ESRI Working Paper.
- Bollen, J., Meijerink, G., & Rojas-Romagosa H.A., (2016). *Brexit Affects the Netherland more than many EU Countries/ Free Trade Agreement UK/EU lowers Costs*. CPB Policy Brief. 2016/17. Amsterdam: CPB.
- Bourne, R. (2016). Why did the British Brexit? and What are the Implications for Classical Liberals?. *Economic Affairs*, 36(3), 356-363.
- Bragoudakis, Z. & Sideris, D. (2016). The Macroeconomic Impact of Brexit on the Greek Economy.

- Buhalis, D. (1999). Tourism on the Greek Islands: Issues of peripherality, competitiveness and development. *The International Journal of Tourism Research*, 1(5), 341.
- Burkart, A. J., & Medlik, S. (1981). Tourism: past, present and future. *Tourism: past, present and future.*, (Ed. 2).
- Burns, C., Jordan, A., Gravey, V., Berny, N., Bulmer, S., Carter, N., & Owens, S. (2016). The EU Referendum and the UK Environment: An Expert Review. *How has EU membership affected the UK and what might change in the event of a vote to Remain or Leave.*
- Γιαννέλης, Δ. (2013). *Εισαγωγή στη μακροοικονομική θεωρία*. Αθήνα.
- Γουγάς, Α. (2016). Αμφισβητώντας την Ευρωπαϊκή Ένωση: Ευρωσκεπτικισμός και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση.
- Capuano, S., & Stepanok, I. (2016). *Exchange rate effects of a potential Brexit on German-UK bilateral trade* (No. 11/2016). Aktuelle Berichte.
- Chan, J. C. (1991). Response-order effects in Likert-type scales. *Educational and Psychological Measurement*, 51(3), 531-540.
- Chang, W.W. (2017). Brexit and Its Economic Consequences.
- Cheung, Y. H. Y., & Saha, S. (2015). Exploring the nexus between tourism demand and cultural similarity. *Tourism Analysis*, 20(2), 229-241.
- Cirer-Costa, J. C. (2017). Turbulence in Mediterranean tourism. *Tourism management perspectives*, 22, 27-33.
- Cirer-Costa, J. C. (2015). Tourism and its hypersensitivity to oil spills. *Marine pollution bulletin*, 91(1), 65-72.
- Clason, D. L., & Dormody, T. J. (1994). Analyzing data measured by individual Likert-type items. *Journal of agricultural education*, 35, 4.
- Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Costeiu, A., & Neagu, F. (2013). Bridging the banking sector with the real economy: a financial stability perspective.
- Crotti, R., & Misrahi, T. (2017). The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017. Paving the Way for a More Sustainable and Inclusive Future. In *World Economic Forum: Geneva, Switzerland*.
- Crotts, J. C., & Mazanec, J. A. (2013). Diagnosing the impact of an event on hotel demand: The case of the BP oil spill. *Tourism Management Perspectives*, 8, 60-67.

- Δουράκης, Γ. (2010). Παγκόσμια Οικονομική Κρίση και Οικονομικές Πολιτικές: Επιστροφή του John Maynard Keynes. *ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ*, 71.
- Deloitte, L. L. P. (2016). Digital democracy survey.
- Demir, E., & Gozgor, G. (2018). Does economic policy uncertainty affect Tourism?. *Annals of Tourism Research*, 69, 15-17.
- Dennison, J., & Carl, N. (2016). The ultimate causes of Brexit: history, culture, and geography. *British Politics and Policy at LSE*.
- Diakomihalis, M., Lekakou, M., Stefanidaki, E., & Syriopoulos, T. C. (2009, April). The economic impact of the cruise industry on local communities: The case of Greece. In *CD-ROM Proceedings of the 4th International Conference of the Aegean University, " Planning for the Future-Learning from the Past: Contemporary Developments in Tourism, Travel & Hospitality* (pp. 3-5).
- Diamond, D. W., & Rajan, R. G. (2009). *Fear of fire sales and the credit freeze* (No. w14925). National Bureau of Economic Research.
- Dhingra, S., Ottaviano, G., Sampson, T., & Van Reenen, J. (2016). The impact of Brexit on foreign investment in the UK. *BREXIT 2016*, 24.
- Dhingra, S., Ottaviano, G. I., Sampson, T., & Reenen, J. V. (2016). The consequences of Brexit for UK trade and living standards.
- Dhingra, S., & Sampson, T. (2016). Life after BREXIT: What are the UK's options outside the European Union?.
- Dogru, T., & Bulut, U. (2017). Is tourism an engine for economic recovery? Theory and empirical evidence. *Tourism Management*.
- Dogru, T., & Sirakaya-Turk, E. (2017). Engines of tourism's growth: An examination of efficacy of shift-share regression analysis in South Carolina. *Tourism Management*, 58, 205-214.
- Dupeyras, A., & MacCallum, N. (2013). Indicators for measuring competitiveness in tourism.
- ΕΚΠΑ. (2002). *Η Ελληνική Στρατηγική προς την Αειφόρο Ανάπτυξη. Εισηγητικό Κείμενο*. Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ.
- ΕΣΣΕ. (2017). *Επιπτώσεις Brexit στην Ελληνική Οικονομία*.
- Eijffinger, S. C., Kobielarz, M. L., & Uras, B. R. (2018). Sovereign Default, Exit and Contagion in a Monetary Union. *Journal of International Economics*.
- Farrell, P. (2011). *Writing a built environment dissertation: practical guidance and examples*. John Wiley & Sons.

- Gancia, G., Ponzetto, G. A., & Ventura, J. (2016). *Globalization and political structure* (No. w22046). National Bureau of Economic Research.
- Gibson, H. D., Hall, S. G., & Tavlás, G. S. (2012). The Greek financial crisis: Growing imbalances and sovereign spreads. *Journal of International Money and Finance*, 31(3), 498-516.
- Ginsburgh, V., Moreno-Ternero, J. D., & Weber, S. (2017). Ranking languages in the European Union: Before and after Brexit. *European Economic Review*, 93, 139-151.
- Ηγουμενάκης, Ν. Γ., Κραβαρίτης, Κ. Ν., & Λύτρας, Π. Ν. (2015). Εισαγωγή στον τουρισμό.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (1998). *Multivariate data analysis* (Vol. 5, No. 3, pp. 207-219). Upper Saddle River, NJ: Prentice hall.
- Haralambopoulos, N., & Pizam, A. (1996). Perceived impacts of tourism: The case of Samos. *Annals of tourism Research*, 23(3), 503-526.
- Hollingsworth, R. G., Collins, T. P., Smith, V. E., & Nelson, S. C. (2011). Simple statistics for correlating survey responses. *Journal of Extension*, 49(5), 14-21.
- Holloway, J. C. (2004). *Marketing for tourism*. Pearson education.
- INEMY (2013). Εμπόριο και Τουρισμός στη Ρόδο, Αθήνα: Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών, ΕΣΣΕ.
- IOBE (2016). Η Ελληνική Οικονομία, 84.
- IOBE (2012). Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία.
- ΙΝΣΕΤΕ. (2018). Προφίλ Εισερχόμενου Τουρισμού για Διακοπές στην Ελλάδα, 2015-2016.
- ΙΝΣΕΤΕ. (2017). Ελληνικός Τουρισμός Εξελίξεις – Προοπτικές, 2.
- ΙΝΣΕΤΕ. (2016). Ελληνικός Τουρισμός Εξελίξεις – Προοπτικές, 1.
- Ivanov, S., & Stavrinoudis, T. A. (2018). Impacts of the refugee crisis on the hotel industry: Evidence from four Greek islands. *Tourism Management*, 67, 214-223.
- Ivashina, V., & Scharfstein, D. (2010). Bank lending during the financial crisis of 2008. *Journal of Financial Economics*, 97(3), 319-338.
- Jang, S., Bai, B., Hu, C., & Wu, C. M. E. (2009). Affect, travel motivation, and travel intention: A senior market. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 33(1), 51-73.
- Javeau, C. (2000). The questionnaire survey. The handbook of good researcher.

- Κολλίντζας, Τ. & Ψαλιδόπουλος, Μ. (2009). Οι Κρίσεις του 1929 και του 2008 και οι Πολιτικές Αντιμετώπισής τους, *Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών και Προβλέψεων τράπεζας Eurobank, Τόμος, 4, 2-9.*
- Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π. & Γκρίμπα, Ε. (2011), *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού: Ζήτηση και Προσφορά Νέων Προϊόντων Τουρισμού*. Κριτική: Αθήνα.
- Κορρές, Γ. & Κοκκίνου Α. (2011). *Ελληνική Οικονομία: Δομή-Διάθροψη, Δημόσιο Χρέος και Προοπτικές Ανάπτυξης*. Αθήνα.
- Κορρές, Γ., & Χιόνης, Δ. (2003). *Ελληνική Οικονομία. Εκδ. Σταμούλης*.
- Κυριαζή, Ν. (2001). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Kaplan, A. (1973). *The Conduct of Inquiry*. Aylesbury: Intertext Books.
- Kierzenkowski, R., Pain, N., Rusticelli, E., & Zwart, S. (2016). The economic consequences of Brexit.
- Kostadinova, V. (2017). Brexit is unlikely to provide answers to governance problems under globalisation. *Economic Affairs*, 37(1), 135-140.
- Λαγός, Δ. (2005). *Τουριστική Οικονομική*. Αθήνα: Κριτική.
- Λαγουμιντζής, Γ., Βλαχόπουλος, Γ., & Κουτσογιάννης, Κ. (2015). Μεθοδολογία της έρευνας στις επιστήμες υγείας.
- Λαμπίρη-Δημάκη, Ι. (1990). *Η Κοινωνιολογία και η Μεθοδολογία της: Παραδείγματα, Μέθοδοι Έρευνας, Επιστημολογικά Προβλήματα*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα.
- Λογοθέτης, Μ., (2004). *Η τουριστική εποχικότητα*.
- Lawless, M., & Morgenroth, E. L. (2016). *The Product and Sector Level impact of a hard Brexit across the EU* (No. 550). ESRI Working paper.
- Lee, C. C., & Chang, C. P. (2008). Tourism development and economic growth: A closer look at panels. *Tourism management*, 29(1), 180-192.
- Lim, W. M. (2017). Exiting supranational unions and the corresponding impact on tourism: Some insights from a rejoinder to Brexit. *Current Issues in Tourism*, 1-5.
- Lincoln, Y. S. (2001). Engaging sympathies: Relationships between action research and social constructivism. *Handbook of action research: Participative inquiry and practice*, 124-132.
- Lu, J., Hung, K., Wang, L., Schuett, M. A., & Hu, L. (2016). Do perceptions of time affect outbound-travel motivations and intention? An investigation among Chinese seniors. *Tourism Management*, 53, 1-12.
- Ματζούκας, Σ. (2015). Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα.

- Μερτζάνης, Χ. (2008). Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση: χαρακτηριστικά, προκλήσεις και προτάσεις πολιτικής.
- Mathers, N., Fox, N., & Hunn, A. (2007). Surveys and questionnaires. *Trent: RDSU*.
- Matti, J., & Zhou, Y. (2017). The political economy of Brexit: explaining the vote. *Applied Economics Letters*, 24(16), 1131-1134.
- Matthijs, M. (2017). Europe after Brexit: A less perfect union. *Foreign Aff.*, 96, 85.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage.
- Muradoğlu, Y. G., & Sivaprasad, S. (2014). The impact of leverage on stock returns in the hospitality sector: evidence from the UK. *Tourism Analysis*, 19(2), 161-171.
- O'Donoghue, A., Murray, C., Warwick, B., & de Mars, S. (2017). Policy paper. The Common Travel Area: prospects after Brexit.
- Oliver, T. (2016). Now! That's what I call Brexit. Delving into the Brexicon. *LSE Brexit*.
- Orbell, S., & Sheeran, P. (2000). Motivational and volitional processes in action initiation: A field study of the role of implementation intentions. *Journal of Applied Social Psychology*, 30(4), 780-797.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. (2009). *Πρότυπα και πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης*. Αθήνα: Διόνικος.
- Παππάς, Θ. (2002). *Η μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας στις ανθρωπιστικές επιστήμες*. Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. Α. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 4(1), 72-81.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1999). *Ερωτηματολόγιο διαπροσωπικής και ενδοπροσωπικής προσαρμογής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πατσουράτης, Β. (2002). *Η ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού τομέα*. Αθήνα: ΙΤΕΠ.
- Πατσουράτης, Β. (2000). *Η Φορολογική Επιβάρυνση του Τουριστικού Προϊόντος*. Αθήνα: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Κέντρο Έρευνας.
- Πιέρρος, Σ. (2000). *Μέθοδοι έρευνας στη Βιβλιοθηκονομία*. Σίνδος: ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.
- Page, S. J. (2014). *Tourism management*. Routledge.
- Pappas, N. (2017). Brexit Referendum Influence on Londoners' Overseas Travelling.

- Petrick, J. F. (2004). Are loyal visitors desired visitors?. *Tourism Management*, 25(4), 463-470.
- Piris, J. C. (2016). If the UK votes to leave: The seven alternatives to EU membership. Policy Brief, Centre for European Reform.
- Plakandaras, V., Gupta, R., & Wohar, M. E. (2017). The depreciation of the pound post-Brexit: Could it have been predicted?. *Finance Research Letters*, 21, 206-213.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Λόγος & Κοινωνική Ψυχολογία*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Powdthavee, N., Plagnol, A., Frijters, P., & Clark, A. (2017). Who Got the Brexit Blues? Using a Quasi-Experiment to Show the Effect of Brexit on Subjective Wellbeing in the UK.
- Ρόντος, Κ., & Παπάνης, Ε. (2007). *Οι τεχνικές του καλού ερωτηματολογίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρη.
- Raddant, M. (2016). The response of European stock markets to the Brexit (No. 100). Kiel Policy Brief.
- Rogers, H. A., & Slinn, J. A. (1993). *Tourism: management of facilities*. Pitman Publishing Limited.
- Rowley, J. (2014). Designing and using research questionnaires. *Management Research Review*, 37(3), 308-330.
- ΣΕΒ. (2017). Ο Ελληνικός Τουρισμός και η Κάθοδος των Μυρίων. Τεύχος 105.
- Σταθακόπουλος, Β. (2001). *Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς*. Αθήνα: Σταμούλης.
- Samitas, A., Polyzos, S., & Siriopoulos, C. (2017). Brexit and financial stability: An agent-based simulation. *Economic Modelling*.
- Shaw, D., Smith, C. M., & Scully, J. (2017). Why did Brexit happen? Using causal mapping to analyse secondary, longitudinal data. *European Journal of Operational Research*, 263(3), 1019-1032.
- Sima, C. (2017). Brexit impacts on British tourism. *Strategii Manageriale*, (34), 297-303.
- Sinclair, M. T. (1991). The economics of tourism. *The economics of tourism.*, 1-27.
- Smith, H. (2016). A year after the crisis was declared over, Greece is still spiraling down. *The Guardian*, August, 13.
- Somai, M., & Biedermann, Z. (2016). Brexit: Reasons and challenges. *Acta Oeconomica*, 66(s1), 137-156.
- Srovnalikova, P., & Razinskaite, J. (2017). THE EUROZONE CRISIS AND THE EFFECT OF BREXIT. *Journal of Management*, (1), 30.

- Stylidis, D., & Terzidou, M. (2014). Tourism and the economic crisis in Kavala, Greece. *Annals of Tourism Research*, 44, 210-226.
- Τσάρτας, Π. (1996). Αειφορική ανάπτυξη και τουρισμός: προβληματισμοί και προτάσεις για ένα διαφορετικό τύπο τουριστικής ανάπτυξης. Στο *Λάσκαρης Κ.(επιμ), Sustainable Development: Θεωρητικές προσεγγίσεις μιας κρίσιμης έννοιας, Παπασωτηρίου, Αθήνα*.
- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Τσιώλης, Γ. (2011). Η σχέση ποιοτικής και ποσοτικής προσέγγισης στην κοινωνική έρευνα: από τη θέση περί «ριζικής ασυμβατότητας» στο συνδυασμό ή τη συμπληρωματικότητα των προσεγγίσεων. Στο *Δαφέρμος, Μ., Σαματάς, Μ., Κουκουριτάκης, Μ. & Χιωτάκης, Σ. (επιμ.) Οι κοινωνικές επιστήμες στον 21ο αιώνα: Επίμαχα θέματα και προκλήσεις. Εκδόσεις Πεδίο*, 56-84.
- Timothy, D. J. (2003). Supranationalist alliances and tourism: Insights from ASEAN and SAARC. *Current Issues in Tourism*, 6(3), 250-266.
- Tsartas, P. A., & Lagos, D. G. (2013). Critical evaluation of the Greek tourism policy. In *European Socio-Economic Integration* (pp. 203-221). Springer, Boston, MA.
- Trend, N. (2016). What leaving the EU could cost travelers. *The Telegraph*, 6.
- Tourism Alliance. (2017). A Post-Brexit Policy Agenda for the UK Tourism Industry.
- UNWTO. (2016). *Tourism Highlights. 2016 Edition*. Madrid.
- UNWTO. (1999). *Global Code of Ethics for Tourism*.
- Wadsworth, J., Dhingra, S., Ottaviano, G., & Van Reenen, J. (2016). Brexit and the Impact of Immigration on the UK. *CEP Brexit Analysis*, (5), 34-53.
- Wallace, H. (2016). Heading for the Exit: The United Kingdom's troubled relationship with the European Union. *Journal of Contemporary European Research*, 12(4).
- Ward, G. (2015). Is happiness a predictor of election results?.
- Wellington, J. (2015). *Educational research: Contemporary issues and practical approaches*. Bloomsbury Publishing.
- Whitman, R. G. (2016). Soft or hard Brexit? EPC Commentary, 15 July 2016.
- Φαρμάκης, Ν. (2000). *Εισαγωγή στη Δειγματοληψία*. Θεσσαλονίκη: Α & Π Χριστοδουλίδη.
- Φασούλας, Σ. Π. (1989). Η πορεία του τουρισμού στην Ελλάδα και η συμβολή του στην απόκτηση γεωγραφικής γνώσης. *Πανελλήνια και Διεθνή Γεωγραφικά Συνέδρια, Συλλογή Πρακτικών*, 357-377.

- Χαλικιάς, Μ., Λάλου, Π., & Μανωλέσου, Α. (2015). Μεθοδολογία έρευνας και εισαγωγή στη Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με IBM SPSS STATISTICS.
- Χαρδούβελης, Γ. Α. (2007). Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας. *Eurobank EFG Economic Research: Η κρίση του, 2009*, 19-43.
- Yang, Y., Liu, H., & Li, X. (2018). The World Is Flatter? Examining the Relationship between Cultural Distance and International Tourist Flows. *Journal of Travel Research*, 0047287517748780.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το ερωτηματολόγιο της Έρευνας**Brexit Questionnaire**

I am a postgraduate student of Aegean University. The purpose of this questionnaire is to invest and measure the effect of Brexit in Greek economy focusing mainly on tourism. Please read all questions carefully. Your answers have really worth for me. All responses will be kept confidential.

1) What is your gender?

- a) Male b) Female

2) What is your age?

- a) 18-25 b) 26-35 c) 35-50 d) 50+

3) What is your marital status?

- a) Unmarried b) Married

4) What is your level of education?

- a) None b) Primary education c) Secondary education d) Higher education

5) What is your nationality? _____**6) Have you ever visited Greece before? If so, how many times?**

- a) Never b) 1-3 times c) More than 3 times

7) Why did you choose Greece as your holiday destination?

- a) Low cost of transport b) Cheap hotels c) Attractive destination
d) Good hotel facilities e) Security due to EU f) Other

8) What kind of vacation package did you book?

- a) Room only b) Bed and Breakfast c) Half board d) Full board

9) How much do you spend per day on your vacations?

- a) 0-20€ b) 20-50€ c) 50-100€ d) Over 100€

10) How long will your vacations last?

- a) 1-3 days b) 4-7 days c) 1-2 weeks d) More than 2 weeks

11) When was the last time that you were on vacation?

- a) Less than a year b) 1-2 years ago c) 2-3 years ago d) More than 3 years

12) How long did your vacation last, the last time you have been on vacation?

- a) 1-3 days b) 4-7 days c) 1-2 weeks d) More than 2 weeks

13) How much did you spend the last time you have been on vacation?

- a) 0-20€ b) 20-50€ c) 50-100€ d) Over 100€

14) Have you noticed any increase in the living costs after the Brexit referendum?

- a) Strongly disagree b) Disagree c) Undecided d) Agree e) Strongly agree

15) Did the Brexit referendum affect your income?

- a) Strongly disagree b) Disagree c) Undecided d) Agree e) Strongly agree

16) Do you think that Brexit will affect the ability to travel freely with the EU?

- a) Strongly disagree b) Disagree c) Undecided d) Agree e) Strongly agree

17) Do you think that the consequences of the referendum will make you cancel your future vacations?

- a) Strongly disagree b) Disagree c) Undecided d) Agree e) Strongly agree

18) Will the enforcement of using a Visa affect your ability to travel in Greece?

- a) Extremely unlikely b) Unlikely c) Neutral d) Likely e) Extremely Likely

19) Do you think that Greece meets the expectations regarding the cost of vacation?

- a) Extremely unlikely b) Unlikely c) Neutral d) Likely e) Extremely Likely

20) Will you still visit Greece when UK leaves the EU?

- a) I will not visit b) Undecided c) I will visit

21) If not, choose between the choices below.

- a) Change in the currency between euro / British pound
 b) Difficulties in access Greece due to the fact that UK will leave EU
 c) Less Benefits (Insurance, Visa communication) from leaving the EU
 d) Decrease in income
 e) Other

22) Will you prefer destinations outside the EU after the Brexit goes fully through?

- a) Extremely unlikely b) Unlikely c) Neutral d) Likely e) Extremely Likely

23) As a citizen of the UK, did you vote for / against Brexit?

- a) For b) Against c) Prefer not to say d) Didn't vote

Thank you for your time!